

ที่ระลึก
งานพระราชทานเพลิงศพ
พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม
๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๒

ที่ระลึก

งานพระราชทานเพลิงศพ
พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม
๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๒

อนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ
พ.ต.อ.(พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ

ป.ช., ป.ม., ท.จ.

ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม

วันพุธ ที่ ๑๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

พ.ต.อ.(พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ

ป.ช.,ป.ม.,ต.จ.

ชาตะ วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ ๒๔๕๑

มตะ วันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

รวมอายุ ๗๑ ปี ๗ เดือน ๕ วัน

ประวัติส่วนตัวและประวัติราชการ
ของ
พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ

---

1. ประวัติส่วนตัว

พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ เป็นบุตรขุนจงใจหาญ (แม้น คชหิรัญ) กับคุณแม่ถมยา คชหิรัญ เกิดที่บ้านตำบลสะพานสูง บางซื่อ จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2451 ขณะที่คุณพ่อรับราชการในตำแหน่งนายอำเภอบางซื่อ เติบโตและศึกษาขั้นแรกที่โรงเรียนวัดสะพานสูง และศึกษาต่อที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร จนจบชั้นมัธยมปีที่ 7 เมื่อ พ.ศ. 2468

พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 12 คน คือ

1. นางเลียบ จุลทเกาศลย์ (ภรรยานายชวน จุลทเกาศลย์)
2. นายจำรัส คชหิรัญ (ถึงแก่กรรม)
3. พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ
4. นายประยงค์ คชหิรัญ
5. นางประยูร สมิติ (ภรรยา พล ต.ต.พยงค์ สมิติ)
6. นายอรุณ คชหิรัญ
7. นางถวิล ยอดนิล
8. นางทวี อังกิตานนท์
9. นายเฉลิม คชหิรัญ (ถึงแก่กรรม)
10. นางฉลวย บุญโญปัฎฐัม (ภรรยา พ.ต.อ.ขจัด บุญโญปัฎฐัม)
11. พ.ต.ท.ชลอ คชหิรัญ
12. นางอุดมศรี สมิติ (ภรรยา พล ต.ต.พยงค์ สมิติ)

พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ได้สมรสกับนางสาวพรรณพิมพ์ ชัยอาญา หรือนามเดิมก่อนรัฐนิยม ประพันธ์ อินทาปัจ ที่บ้านคุณพ่อหลวงชัยอาญา ถนนทิพากร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2484 มีบุตรด้วยกัน 5 คน คือ

1. นายสรพงษ์ คชหิรัญ สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรช่างกลจากเมืองซีเกน สาธารณรัฐเยอรมันตะวันตก ปัจจุบันรับราชการอยู่กองบังคับการตำรวจดับเพลิง กรมตำรวจ สมรสกับนางสุรางค์รัตน์ (จรดล) มีบุตรหญิง 2 คน คือ

    1. ด.ญ.ลิขิตพร คชหิรัญ
    2. ด.ญ.พรทิวา คชหิรัญ

2. นายอุดมพร คชหิรัญ (นาท ภูวนัย) สำเร็จการศึกษาปริญญาโททางรัฐศาสตร์การปกครองจากมหาวิทยาลัย Eastern New Mexico ประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันรับราชการ

ในตำแหน่งเจ้าพนักงานปกครอง 5 อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก สมรสกับนางนิตยา (ปานะถึก) มีบุตรหญิง 2 คน คือ

1. ด.ญ.พิมพ์ใจ คชหิรัญ
2. ด.ญ.จารุศิริ คชหิรัญ

3. นางเพชรรัตน์ ศรีวรรธนะ สำเร็จวิชาเลขานุการิณีจากประเทศออสเตรเลีย สมรสกับนายสมศักดิ์ ศรีวรรธนะ ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งเลขานุการกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีบุตรชาย 2 คน คือ

1. ด.ช.ธรรมนูญ ศรีวรรธนะ
2. ด.ช.ศักรัตน์ ศรีวรรธนะ

4. ร.ต.ท.สัจจะ คชหิรัญ สำเร็จการศึกษาปริญญาโททางรัฐศาสตร์การทูต จากมหาวิทยาลัย Eastern New Mexico ปัจจุบันรับราชการกรมตำรวจในตำแหน่งผู้ช่วยนายเวร นายแพทย์ใหญ่ กรมตำรวจ สมรสกับนางสุธรรมา (ธนะสุนทร) มีบุตรชาย 1 คน คือ ด.ช.ธีรจักร์ คชหิรัญ

5. ด.ช.นิตย์ คชหิรัญ (ถึงแก่กรรม

2. ประวัติราชการ

พ.ศ. 2472	สอบได้วิชานายดาบ
พ.ศ. 2477	ธรรมศาสตร์บัณฑิต
พ.ศ. 2481	นายดาบตำรวจประจำแผนกคดี กองกลาง กรมตำรวจ
พ.ศ. 2481	ว่าที่นายร้อยตำรวจตรี รองสารวัตรสถานีตำรวจป้อมปราบ
พ.ศ. 2482	นายร้อยตำรวจตรีผู้บังคับหมวดภูธร จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2485	นายร้อยตำรวจโท รองสารวัตรสถานีตำรวจนครบาลกลาง
พ.ศ. 2488	นายร้อยตำรวจเอก ตำแหน่งนายเวรผู้บังคับการตำรวจนครบาล ย้ายเป็นสารวัตรสถานีตำรวจนครบาลพญาไท
พ.ศ. 2489	สารวัตรสถานีตำรวจนครบาลบางรัก
พ.ศ. 2491	สารวัตรสถานีตำรวจนครบาลปทุมวัน
พ.ศ. 2491	สารวัตรสถานีตำรวจนครบาลบางรัก
พ.ศ. 2492	พันตำรวจตรี
พ.ศ. 2494	ผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2495	พันตำรวจโท
พ.ศ. 2497	รองผู้บังคับการตำรวจภูธร ภาค 3
พ.ศ. 2498	พันตำรวจเอก
พ.ศ. 2499	นายเวรอธิบดีกรมตำรวจ
พ.ศ. 2500	เลขานุการกรมตำรวจ
พ.ศ. 2503	ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา
พ.ศ. 2512	เกษียณอายุราชการขณะดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

3. อิสริยาภรณ์ เครื่องอิสริยาภรณ์

14 กรกฎาคม 2486	เหรียญช่วยราชการเขตรภายใน
18 กันยายน 2486	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
4 ธันวาคม 2492	จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
5 พฤษภาคม 2493	เหรียญราชาภิเษก
4 ธันวาคม 2493	จตุรถาภรณ์ช้างเผือก
19 พฤศจิกายน 2496	ตริตราภรณ์มงกุฎไทย
5 ธันวาคม 2496	เหรียญจักรพรรดิ์มาลา
4 พฤศจิกายน 2498	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น 4
20 กรกฎาคม 2499	เหรียญราชการชายแดน
5 ธันวาคม 2500	ตริตราภรณ์ช้างเผือก
5 ธันวาคม 2505	ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก
5 ธันวาคม 2508	ปถมมาภรณ์มงกุฎไทย
5 ธันวาคม 2511	ประถมาภรณ์ช้างเผือก
	ทุติยจุลจอมเกล้า (ท.จ.)

4. ผลงาน

พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ รับราชการในกรมตำรวจเป็นเวลา 23 ปีเศษ ระหว่างที่อยู่ในวงการตำรวจได้ปฏิบัติตนอยู่ในทำนองคลองธรรม เป็นนายตำรวจที่ประกอบคุณงามความดี ซื่อสัตย์ สุจริต จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เคยวิ่งหลบกระสุนปืน โดยวิ่งสับระหว่างต้นมะขามบริเวณท้องสนามหลวงกับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เข้าวังหลวงเมื่อครั้งกบฏแมนฮัตตัน และอีกหลายอย่างหลายประการที่มิเป็นการสมควรที่จะนำรายละเอียดมาบรรยายให้ทราบได้ เมื่อ พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ดำรงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ ต้องทำงานพิเศษเกี่ยวกับปัญหาความมั่นคงด้านชายแดน เกี่ยวกับการศาสนาได้จัดสร้างพระรอดจำหน่ายเพื่อนำเงินสร้างพุทธสถานเชิงสะพานเนาวรัตน์ ในสมัยที่คุณอุดม บุญประสพ ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2502 พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจภูธรภาค 7 ได้จัดขยายเขตโรงเรียนตำรวจที่จังหวัดนครปฐม มีผลงานอีกหลายประการจนต่อมาได้รับพระราชทานยศเป็นพลตำรวจตรี แต่ยังมิทันได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา บังเอิญมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ จึงได้มีผู้ขีดชื่อ พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ออกเสียในช่วงระยะเวลาที่ พ.ต.อ.พิศิษฐ์ กรดิลก เป็นเลขานุการกรมตำรวจ ต่อมาเมื่อดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ทางการเห็นคุณงามความดี มีความชอบในหน้าที่ราชการ จึงมีการเสนอขอพระราชทานยศพลตำรวจตรีให้อีกครั้งหนึ่ง สมัยพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์เป็นอธิบดีกรมตำรวจ การขอ ขอแต่เพียงยศมิได้กระทบกระเทือนงบประมาณของกรมตำรวจแต่อย่างใด แต่ก็มิได้รับอนุมัติ เรื่องนี้ มิได้ทำให้เป็นอุปสรรคหรือทำให้จิตใจของ พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ท้อแท้ กลับได้มีความมานะพัฒนาจังหวัดยะลาทุกวิถีทางเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

เพื่อความเจริญมั่นคงของทางราชการ ทั้งนี้เพื่อมิให้เป็นที่ตำหนิได้ว่าเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดที่มาจากหน่วยงานอื่น มิให้เสียหายถึงท่านปลัดกระทรวงมหาดไทยผู้แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้น คือท่านคุณหลวงชาติตระการโกศลต้องผิดหวัง จังหวัดยะลาในระยะนั้นมีผลงานทางพัฒนาบ้านเมืองอย่างเร่งด่วนเพื่อให้ทัดเทียมจังหวัดอื่นและประเทศใกล้เคียง ดำเนินการวางผังเมืองใหม่ ทำให้จังหวัดยะลาสะอาดสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น ได้ขอพระราชทานหลักเมืองจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สำหรับเป็นหลักของจังหวัด หลักเมืองนั้นมียอดเป็นรูปพรหมสี่หน้า ซึ่งมีความหมายถึงธรรมะของนักปกครอง โดยที่ฐานเสาของหลักเมืองได้จารึกคำว่า "เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา" ไว้ ศาลหลักเมืองดังกล่าวนี้ยังคงสถิตย์เป็นมิ่งขวัญของจังหวัดยะลาอยู่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด นอกเหนือจากนั้น เมื่อดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ได้จัดหาที่ดินราชพัสดุเป็นจำนวนร้อย ๆ ไร่ เพื่อให้สร้างและขยายกิจการโรงเรียนตำรวจภูธรภาค 9 ซึ่งยังคงดำเนินงานอยู่ที่จังหวัดยะลาตราบเท่าทุกวันนี้ นอกจากนั้น ยังได้นำหน่วยราชการสำคัญ ๆ ไปตั้งศูนย์ที่จังหวัดยะลาอีกถึงหลายหน่วย เช่น

ศูนย์พัฒนาชุมชนเขต
ศูนย์การศึกษาครุสัมนาคาร
ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก
ศูนย์ปราบวัณโรค
ศูนย์สงเคราะห์คนชราภาคใต้
ศูนย์บรรเทาสาธารณภัย
ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้
โรงเรียนตำรวจภูธรภาคใต้

เมื่อปี พ.ศ. 2510 ได้เกิดช้างสำคัญคู่พระบารมีขึ้นในป่าอำเภอรามัน มีอายุประมาณ 5 เดือน ฟันยังไม่ขึ้น ช้างสำคัญเชือกนี้ได้ละป่าเข้ามาอยู่กับช้างพังสะอาดของกำนันตำบลการอ อำเภอรามัน โดยมีช้างป่าเป็นจำนวน 30 กว่าเชือกได้นำพ่อพลายน้อยมาส่งไว้กับพังสะอาดแล้วเข้าป่าไป ขณะนั้นพ่อพลายน้อยสูงประมาณ 1 เมตรเศษ กำนันตำบลการอได้ตรวจดูลักษณะเห็นลักษณะพิเศษหลายประการ จึงได้นำพ่อพลายน้อยมามอบให้จังหวัดเพื่อทูลเกล้าถวายเป็นช้างคู่พระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ได้ให้ความสนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ ได้สร้างที่พักให้ไว้ใกล้ ๆ กับบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อเลี้ยงดูโดยใกล้ชิด โดยมอบหมายให้นางพรรณพิมพ์ คชหิรัญ นายกเหล่ากาชาดจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ เพราะการเลี้ยงดูพลายน้อยอายุขนาด 5 เดือนเป็นการยาก ต่อมาสำนักพระราชวังได้ส่งเจ้ากรมช้างต้นไปตรวจสอบลักษณะพบว่าเป็นช้างสำคัญตระกูลพรหมพงศ์ จึงได้จัดเตรียมงานราชพิธีทูลเกล้าถวายและสมโภชน์ขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น ณ จังหวัดยะลา มีพิธีการเมื่อวันที่ 9–11 มีนาคม พ.ศ. 2511

งานสำคัญยิ่งอีกสิ่งหนึ่งที่ได้ดำเนินงานเพื่อประชาชนชาวจังหวัดยะลา คือ การสร้างพระประธานถวายวัดเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ได้เป็นผู้รวบรวมเงินส่วนตัวและเงินบริจาคจากบรรดาญาติมิตรในกรุงเทพฯ สร้างแล้วจัดส่งไปยังจังหวัดยะลาทันเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินไปสวมพระเกษ เบิกพระเนตร

จังหวัดยะลาเป็นจังหวัดแรกและจังหวัดเดียวที่ พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ได้รับการแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด และอยู่ในตำแหน่งนานถึง ๑ ปีเศษ จนเกษียณจากราชการ พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ได้ทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจ สติปัญญา ด้วยความขยันมานะ อดทน เพื่อประเทศชาติ ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ดังเป็นที่ปรากฏโดยเปิดเผยและชัดแจ้ง ทั้งนี้ เป็นเกียรติประวัติที่ดีงาม สมเป็นที่ภาคภูมิใจแก่ญาติมิตร บุตรหลาน แม้ว่า พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ จะต้องถึงกาลเวลาดับสูญไปตามกฎแห่งกรรมก็ตาม แต่คุณงามความดีก็ยังคงเหลือจารึกอยู่ตลอดกาล.

นิติศาสตร์บัณฑิต พ.ศ. 2479

พันตำรวจโท ศิริ คชหิรัญ พ.ศ. 2495

คู่บ่าวสาวเมื่อ 24 เมษายน 2484

เมื่อดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา พ.ศ. 2503

พ่อ - แม่ สรพงษ์ อุดมพร เพชรรัตน์ สัจจะ

ผู้ริเริ่มสร้างหลักเมืองยะลา เมื่อ พ.ศ. 2505

้อมเกล้าฯ ถวายพระเศวตสุรคชาธาร เมื่อ พ.ศ. 2511

ดูงานการปกครองในยุโรป

ได้รับเชิญจากรัฐบาลอเมริกันดูงานการปกครองและพัฒนา

เมื่อพ่อป่วย

วาระสุดท้ายของพ่อ

งานสวดพระอภิธรรม

คิดถึง พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ

เมื่อปี พ.ศ. 2492 อาตมาได้รับคำบัญชาจากท่านเจ้าคุณพุทธทาส ให้เดินทางไปอยู่เชียงใหม่ ตามคำขอร้องของครอบครัวสิโรรส อาตมาได้เดินทางไปตามความประสงค์ และได้ทำหน้าที่ประกาศธรรมที่นั่นนานถึง 10 ปี พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ถูกย้ายไปเป็นผู้กำกับตำรวจที่เชียงใหม่ ต่อจาก พ.ต.ท.ศาสตร์ ปรารถนาดี ต่อมาชาวพุทธที่เชียงใหม่ อันมีท่านสัญญา ธรรมศักดิ์เป็นหัวหน้า ได้ประชุมกันเพื่อก่อสร้างสถานที่ประกาศธรรมอย่างถาวรไว้กลางเมือง ในการประชุมที่ประชุมตกลงตั้งกรรมการหลายฝ่าย พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้เป็นประธานกรรมการหาทุน สร้างพุทธสถาน

เมื่อได้รับมอบหมายให้เป็นกรรมการหาทุนแล้วก็ได้ทำงานอย่างดี หาทุนมาก่อสร้างจนสำเร็จ นับว่าเป็นผู้มีส่วนในการส่งเสริมหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่ควรบันทึกไว้ในประวัติของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้เรื่องหนึ่ง

และในการหาทุนครั้งนั้น พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้เชิญ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ให้เป็นประธานกรรมการสร้างพระรอด อันเป็นพระบูชาของชาวเหนือ เพื่อสมนาคุณแก่ผู้บริจาคด้วย พระรอดที่ทำคราวนั้นยังเหลืออยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ อาศัยบารมีของท่านพลเอกเผ่า ศรียานนท์ พระรอดได้กระจายไปทุกจังหวัดในประเทศไทย ได้ปัจจัยมาก่อสร้างพุทธสถานจนสำเร็จ

แต่การก่อสร้างยังไม่ทันเรียบร้อย พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ก็ถูกย้ายจากเชียงใหม่ไปเสีย แม้กายจะจากไป ใจก็ยังผูกพันธ์อยู่กับงานที่เชียงใหม่ตลอดมา ได้หาเงินไปช่วยจนเรียบร้อย

เหตุการณ์ผันผวนทางการเมืองเกิดขึ้นในประเทศ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ต้องเดินทางไปต่างประเทศ และไปถึงแก่กรรมนอกประเทศไทย พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ในฐานะเป็นเลขานุการท่านอธิบดีเผ่าก็กลายเป็นผู้อาภัพอยู่หลายเดือนในสมัยนั้น คนที่ใกล้ชิดท่านอธิบดีเผ่า ศรียานนท์ ต้องจากบ้านเมืองไปหลายคน อาตมาเป็นห่วง คิดถึง พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญมาก เพราะไม่ปรากฏชื่อว่าทำอะไรอยู่ที่ไหน แต่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ธฺมโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี "ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม" นี้เป็นความจริงแท้ แม้ว่า พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ จักอยู่ใกล้ท่านอธิบดี ผู้มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ ก็ไม่เคยอ้างอำนาจนั้นไปแสวงหาประโยชน์ใส่ตัว หรือให้แก่พรรคพวก ปฏิบัติงานเท่าที่ไม่ผิดกฎหมายเท่านั้น เพราะความมีน้ำใจเป็นธรรม เคารพธรรม บูชาธรรม เป็นเครื่องหมายรั้งไว้ จึงเอาตัวรอดมาได้โดยธรรมแท้ ๆ แต่ท่านอธิบดีคนใหม่ก็ยังไม่ใช้งาน ให้อยู่เปล่า ๆ ที่กรมถึง 3 เดือน คนเคยทำงานอย่างว่องไว และเอาจริง เมื่อมาอยู่เฉย ๆ ก็ย่อมมีความทุกข์บ้างเป็นธรรมดา แต่ได้อาศัยพระธรรมที่ตนได้ศึกษามาบ้างช่วยระงับใจ เหตุการณ์ก็เป็นปกติ

วันหนึ่งตรงกับวันพระ ที่พุทธสถานมีการแสดงธรรม อาตมาไปนั่งรอเวลาอยู่ ได้เห็น พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ เดินดูพุทธสถานจนรอบ แล้วเข้าไปกราบอาตมาข้างใน อาตมามีความดีใจมากที่ได้พบอีกครั้งหนึ่ง จึงบอกให้ทราบว่าเป็นห่วงเหลือเกิน หลังจากปฏิวัติแล้วหายไป นึกว่าต้องเนรเทศตนเองออกนอกประเทศด้วย ได้พบวันนี้ก็ดีใจ ขอทราบเรื่องความเป็นมาหน่อย ท่านก็บอกให้ทราบทุกประการ อาตมาก็บอกว่า คนทำดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟก็ไม่ไหม้ ชีวิตอยู่รอดมา

เรียบร้อย และได้ทราบว่าที่ให้ขึ้นมาเชียงใหม่ ก็มางานของกรมตำรวจ ตามคำสั่งของท่านอธิบดี 3 เดือนแล้วมิได้ทำอะไร เพิ่งได้ทำคราวนี้ ได้มาเห็นพุทธสถานสร้างเสร็จเรียบร้อย ก็สุขใจแล้ว คนทำความดีไว้ย่อมได้ความดีอย่างนี้แหละ ขอให้ช่วยกันทำดีกันไว้เถิด ความดีไม่เคยทำใครให้ตกต่ำ เหมือนดังที่บางคนเข้าใจกันอยู่ในสมัยนี้

เพราะเป็นคนทำดี จึงได้รับหน้าที่ใหญ่ขึ้นในทางตำรวจ คือได้เป็นผู้บังคับการเขต ประจำอยู่ที่นครปฐม แต่อยู่ไม่นานก็ขอโอนไปเป็นข้าราชการกรมการปกครอง และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาอันเป็นจังหวัดที่มีปัญหามาก ต้องการนักปกครองที่ดีไปเป็นประมุข เพราะเป็นคนเคยสร้างความดีมาตลอดเวลาราชการ จึงได้รับความไว้วางใจจากราชการ ให้ทำหน้าที่นี้

สมัยเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ก็ได้ทำการฟื้นฟูบูรณะจังหวัดยะลาให้ดีขึ้นทุกด้าน ที่เป็นอนุสรณ์อยู่ถาวรจนกระทั่งบัดนี้ คือ การส่งเสริมการปลูกต้นไม้สองฟากถนนทุกสายในเมืองยะลา ปลูกแล้วระมัดระวังให้เจริญงอกงาม จนเป็นต้นไม้ใหญ่ ทำให้ร่มรื่นอยู่จนกระทั่งบัดนี้

อีกอย่างหนึ่งจังหวัดยะลาไม่มีหลักเมือง ก็ได้สร้างเสาสร้างศาลาหลักเมือง และได้จัดงานหาเงินไว้ใช้ในส่วนของจังหวัดทุกปีมา นับว่าได้สร้างหลักแก่บ้านเมืองไว้เหมือนกัน เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาอยู่หลายปี ครั้งหนึ่งอาตมาไปแสดงธรรมที่ยะลา ได้ไปฉันอาหารที่จวนผู้ว่าราชการ ได้เห็นว่ารอบ ๆ จวนเต็มไปด้วยต้นเงาะพันธุ์ดี ได้ทราบว่าได้ปลูกไว้สมัยของท่านผู้ว่าราชการศิริ คชหิรัญ เหมือนกัน คนนี้เป็นคนไม่ชอบอยู่ว่าง ๆ ไปอยู่ที่ใดก็หาทางทำประโยชน์แก่สถานที่นั้นเสมอมา นับว่าเป็นผู้มาดี อยู่ดี และไปดี สมกับเป็นศิษย์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คุณสมบัติทางใจของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ที่มองเห็นจากการปฏิบัติ ในชีวิตประจำวัน น่าจะสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้มีศรัทธามั่นคงในองค์พระพุทธเจ้า พระธรรม พระอริยสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า มีพระรัตนตรัยเป็นหลักใจอยู่ตลอดเวลา เป็นคนคิดถึงพระ เอาหลักธรรมเป็นดวงประทีปนำทางชีวิต เดินตามทางสว่าง ไม่หลงเดินไปสู่ความมืดบอดแห่งอวิชชา การดำเนินชีวิต การปฏิบัติงานจึงเรียบร้อย ทิ้งประวัติอันดีงามไว้กับวงศ์สกุลต่อไป

2. เป็นคนมีศีล มีระเบียบในการดำรงชีวิต มีการปฏิบัติงานอย่างมีระเบียบ ถือความเป็นระเบียบเป็นหลัก เป็นคนแต่งตัวเรียบร้อยสม่ำเสมอ ทำงานเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ฟู่ไม่แฟบ เป็นคนคงที่ในอารมณ์ เป็นใหญ่ไม่ฮึกเหิม ไม่เอาความใหญ่ไปหาประโยชน์จากใคร ศีลจึงรักษาให้ชีวิตปลอดภัยมาด้วยดีทุกประการ

3. ไม่มัวเมาในอบายมุข อันเป็นทางเสื่อมของชีวิต ไม่ติดของเสพติดมึนเมา ร่างกายจึงแข็งแรงเป็นปกติ พอจะรับใช้ชาติจนหมดเวลาที่ชาติต้องการ ออกจากราชการเมื่ออายุ 60 ปี เพราะไม่มัวเมาในอบายมุข จึงอยู่ได้อย่างปกติพอสมควร แต่ชีวิตเป็นของไม่เที่ยง ก็ต้องแตกดับเป็นธรรมดา

4. เป็นคนรักครอบครัว เลี้ยงดูครอบครัวอย่างดี ให้การศึกษาอบรมลูกทุกคนอย่างดี และลูกทุกคนก็เรียบร้อย ก้าวหน้าในการงานและเจริญด้วยคุณธรรมกันทุกคน

5. เป็นคนมีน้ำใจตรง และเสียสละทุกอย่าง อะไรผิดไม่เอา ไม่กลัว ไม่เกรงอำนาจบาทใหญ่ของใคร กล้าพูดความจริง กล้าทำความจริงให้ปรากฏ จึงไม่มีใครจะมายั่วเย้าให้เสียคนเพราะอำนาจวัตถุได้ นับว่าเป็นคนดีคนหนึ่งในวงการตำรวจไทย

ร่างกายของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้ถึงความแตกดับไปตามวิสัยของสังขาร เพราะทุกสิ่งทุกอย่างมีเกิดแล้วก็ดับด้วยกันทั้งนั้น แต่คุณงาม ความดี ของเขาหาสูญหายไปจากโลกนี้ไม่ ใครจักเป็นผู้รักษาคุณงามความดีไว้เล่า ลูกหญิงชายทุกคน เป็นทายาทแห่งความดี เป็นผู้สืบทอดคุณความดีต่อไป จึงขอให้ลูกทุกคนของคุณพ่อ จงเจริญตามรอยเท้าของพ่อเถิด สกุลคชหิรัญ ก็จักเป็นสกุลอยู่คู่เมืองไทยต่อไป

อาตมาขอแผ่ส่วนบุญกุศลที่ได้ปฏิบัติกิจพระศาสนามาทุกวัน แก่ท่าน พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญด้วย ขอให้วิญญาณของท่านจงมีความสงบสุขด้วยบุญกุศลนี้เทอญ.

ภิกขุ ปัญญานันทะ

"คำไว้อาลัย"
พ.ต.อ.พิเศษ ศิริ คชหิรัญ

คนอาธรรม์ตายร้อย ไม่น้อยจิต
เพราะความติดอาธรรม์ นั้นเหลวไหล
เสียพันตำรวจเอกศิริ เราเสียใจ
คิดอาลัยพันตำรวจเอกศิริอยู่ มิรู้วาย

พันตำรวจเอกศิรินั้น ชั้นสัญญาบัตร
เกียรติประวัติดีพร้อม หอมไม่หาย
ใจซื่อสัตย์จงรัก สมศักดิ์ชาย
สมเป็นชายชาญพร้อม ถนอมงาม

เป็นตำรวจสมศักดิ์ สมรักยศ
มั่นในกฎเกียรติวินัย ใจกล้าหาญ
ถึงงานหนักภักดี ไม่หนีงาน
ปฏิญาณต่อชาติ ไม่ขลาดตาย

สมเป็นไทยใจซื่อ นับถือพระ
ยึดธรรมะมั่นไว้ ได้สมหมาย
สมเป็นคนครองคู่ ไม่ดูดาย
สมเป็นชายครองเรือน เพื่อนภรรยา

สมเป็นพ่อของบุตร สุดที่รัก
เกียรติศักดิ์ให้ไว้ถ้วน ควรแก่ค่า
ดีที่สุดระหว่าง บุตรภรรยา
เหมือนเกิดมาช่วยดำรง เผ่าพงศ์พันธุ์

สมเป็นข้าราชการ ตำรวจไทย
สมที่ยึดรัตนตรัย ไว้เป็นขวัญ
สมจงรักภักดี ต่อราชันย์
ไม่สมกันก็แต่ด่วนวาย มลายชนม์

หาคนดีมีวิชา พอหาได้
หาคนดีมีน้ำใจ ใฝ่กุศล
เหมือนอย่างพันตำรวจเอกศิริ ผู้วายชนม์
สาธุชนนี้หายาก ไม่มากมี

ขอตั้งจิตอุทิศ บุญกุศล
บันดาลดลให้พันตำรวจเอกศิริ เป็นสุขี
ยังสวรรค์ชั้นสุทธา บารมี
เจริญศรี เกษมสันต์ นิรันดร์เทอญ.

พระครูสถาพรพุทธมนต์

(หลวงพ่อสำเนียง อยู่สถาพร)

"คำไว้อาลัย"

คุณพรรณพิมพ์ คชหิรัญ ได้มาบอกว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานเพลิงศพ พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม ในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2522 ในการพระราชทานเพลิงครั้งนี้ ใคร่พิมพ์หนังสืออนุสรณ์ เพื่อเตือนความทรงจำ แก่ญาติ, มิตร และผู้ที่ได้ให้เกียรติมาร่วมงาน ก็จะจำเหตุการณ์วันพระราชทานเพลิงวันนี้ได้

ข้อสำคัญที่สุด จะเป็นเกียรติ ประวัติแก่สกุลวงศ์ และวงศ์ตระกูล เพื่อเทอดทูนความดีของคนที่ทำความดี เพราะทุกวันนี้เราเคารพนับถือกันที่ความดีของคน เราไม่ได้นับถือกันที่คนดี เพราะคนดีอาจทำความชั่วเมื่อไรก็ได้ เช่น พระเทวทัต เกิดในราชนิกูล เป็นพระญาติ แก่พระพุทธเจ้า แต่แล้วพระเทวทัตกลับถูกแผ่นดินสูบ ส่วนองค์คุลิมาลย์ ซึ่งเป็นโจรฆ่าคนมาเป็นจำนวนพัน แต่พอพบพระพุทธเจ้า ฟังธรรมไม่กี่คำ ก็บรรลุเป็นพระอรหันต์ เช่นปัจจุบันนี้ เอาดินมาปั้นพระ คนก็ไหว้ เพราะเราไหว้พระ ไม่ใช่ไหว้ดิน ถ้าขณะที่เราไหว้ ถ้านึกว่าไหว้ดิน จิตต์เราติดที่ดิน ก็คงไม่ถึงพระ หรือเอาไม้มาแกะพระ คนก็ไหว้ เพราะเราไหว้พระ ไม่ใช่ไหว้ไม้ ถ้าจิตต์เราติดที่ไม้ ก็คงไม่ถึงพระ หรือที่เรานิยมหล่อพระพุทธรูป พระประธาน และพระปางต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งทำด้วยทองเหลือง ทองแดง ทองขาว ทองคำ และโลหะต่าง ๆ ฯ มาหลอมให้ละลายไล่มลทินของทองและโลหะหมดแล้ว เทลงในหุ่น(แบบ)ที่เตรียมไว้ พอแกะแบบเป็นองค์พระ เราก็กราบไหว้บูชา ด้วยความสนิทใจ ถ้าใจเรานึกว่าไหว้โลหะ วัตถุ เราก็คงไม่ไหว้พระ นี่เป็นเครื่องชี้ชัดให้เห็นว่า เราบูชาความดี ไม่ใช่บูชาของดี "ค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน" "ค่าของงาน อยู่ที่การกระทำ" หรืออีกนัยหนึ่งเช่นบุคคลซื้อผลไม้ ประการแรก พอใจผิวงาม ผลงาม เพราะเนื้อมาก เมื่อซื้อมาแล้ว หาอยู่ที่ผลหรือเนื้อไม่ แต่อยู่ที่รส แต่ก็มีข้อคิดว่า เปลือกมันมีรสอย่างหนึ่ง เนื้อมีรสอย่างหนึ่งเมล็ดมีรสอย่างหนึ่ง เปลือกอ่อน เนื้ออ่อน เมล็ดอ่อน เปลือกแก่ เมล็ดแก่ในผลเดียวกันจึงมีหลายรส แล้วแต่อัธยาศัยของคนกิน เหมือนในโลกนี้คนนับถือลัทธิ ศาสนา แตกต่างกัน เช่นศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาฮินดู ศาสนาซิกซ์ ศาสนาอิสลาม ฯลฯ แต่ใจความของแต่ละศาสนา ก็อย่างเดียวกัน คือสอนให้คน "ทำดี" แต่วิธีการสอนย่อมแตกต่างกันไป ตามลัทธิศาสนานั้น ๆ

ทุก ๆ วันนี้ คนไม่ได้ติดศาสนา (ความดี) แต่คนไปติดคุก ติดตะราง ติดฝิ่น ติดกัญชา ติดเฮโรอีน และติดสิ่งมอมเมาต่าง ๆ เช่น อบายมุข สุรา นารี พาชี กีฬาบัตร ฯลฯ ถ้าคนติด "ความดี" คนก็ไม่ทำชั่ว แต่ทุกวันนี้คนติดความชั่ว ไม่ติดความดี เราใช้ปัญญา ก็จะทราบได้ทันทีว่า "ศาสนา" ไม่ใช่ยาเสพติด เพราะถ้าติดศานา "ความดี" แล้ว สังคมของโลก คงจะไม่เบียดเบียนกัน ทำลายกันด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่จะคิดขึ้นมาทำลายล้างกันเช่นทุกวันนี้ เช่นการฆ่าคนได้อะไรจากคน เพราะคนตายแล้ว จะเอาหนังมาทำกระเป๋าถือ จะเอาเนื้อมาทำอาหาร จะเอากระดูกมาทำเครื่องประดับ ก็ไม่เห็นใครทำกัน

เพราะในตัวคนเราไม่มีอะไรดี ประกอบไปด้วยสิ่งปฏิกูลทั้งนั้น เช่น ขี้เหงื่อ ขี้ไคล ขี้หู ขี้ตา ขี้มูก ตายแล้วเผาก็เป็นขี้เถ้า ร้ายที่สุดคือขี้เกียจ เมื่อยังเป็น ๆ อยู่ก็เป็น ขี้เหล้า ขี้ยา ขี้โกหก ร้ายที่สุดคือขี้เกียจ กินแต่ดี และดีแต่ดิน กินแล้วไม่ทำงาน เป็นภาระของสังคม

ส่วนสัตว์เดรัจฉาจ เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า เป็ด ไก่ ดีที่เนื้อ ที่หนัง ที่เขา ที่งา ที่กระดูก ตายแล้ว เอาหนังมาทำกระเป๋า เขา งา เอามาทำประโยชน์เป็นเครื่องเฟอร์นิเจอร์ประดับกาย ประดับบ้าน บางครั้งมาแกะเป็นพระพุทธรูป เลี่ยมแขวนคอก็เยอะ จนกระทั่งพูดว่า

ช้างเอ๋ย ถึงต่ำเป็นสำสัตว์ ชีพวิบัติ เล็บงาได้ค้าขาย ส่วนมนุษย์สุดประเสริฐ เกิดล้มตาย เอาไปขายครึ่งสตังค์ ก็ยังแพง

อีกอย่างหนึ่งว่า พฤกษก ผกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง โททนต์เสน่งคง สำคัญหมาย ในกายมี นรชาติ ที่วางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์ สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ คุ้นเคยกับอาตมา มาตั้งแต่เป็นนายร้อยตำรวจโท ประจำอยู่บางรัก และครอบครัวก็เคารพนับถือข้าพเจ้ามาจนทุกวันนี้ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว ราชการ จะต้องปรึกษาหารือกับข้าพเจ้า ถ้าข้าพเจ้าเห็นด้วยก็จะทำทันที ถ้าข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย ก็จะเลิกทันที เช่น งานสร้างพระรอดที่เชียงใหม่ และงานสร้างหลักเมืองที่จังหวัดยะลา งานสมโภชน์ช้างที่จังหวัดยะลา ฯลฯ ตลอดที่มีชีวิตอยู่ระยะยาวนานที่ไม่เคยมีความด่างพร้อยแ และมีมลทิน เพราะถือคติว่า มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวทำความดี ดีกว่ามีชีวิตอยู่ร้อยปี ไม่ได้ทำความดีเลย

หรืออีกนัยหนึ่งว่ามีรัก ชาติ ศาสนาเพียงวันเดียว ดีกว่ามีชีวิตอยู่ร้อยปี ไม่มีรักเลย

ในสมัยโบราณเมืองต่าง ๆ ไม่ขึ้นต่อกัน เช่น เชียงใหม่ เชียงราย เชียงของ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน กำแพงเพชร พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ ต่างมีจ้าวครองนคร มีแข่งดีแข่งเด่น จนต้องกระทำศึกต่อกัน ล้างผลาญชีวิตคน ทรัพย์สิน ในการทำศึก ทำให้เกิดการเสียหาย เพราะทำลายกัน

คนโบราณท่านฉลาด ในเมื่อพระโสณะ และพระอุตตระ นำพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิ ท่านก็รับเอาไว้เป็นศาสนาประจำชาติ แต่เราก็ใจกว้างพอ ที่ไม่บังคับคนในชาติ จะนับถือศาสนาอะไรก็ได้ เพราะศาสนาคือความดีดังกล่าวแล้วข้างต้น

จนกระทั่งเลื่อมใสสละที่ดินถวายสร้างวัด และสำนักสงฆ์ เพราะประโยชน์เกิดขึ้นไพศาล เช่นเป็นวัดแล้ว จะเอาไปจำนองจำนำ ขายฝากไม่ได้ เพราะวัดเป็นสถานที่ศึกษาของพระธรรมวินัยของกุลบุตร กุลธิดา ถ้าไม่มีวัด เด็กจะเรียนหนังสือที่ไหน ตายแล้วจะเผาที่ไหน พันธุ์ปลาหน้าวัดเป็นที่สงวนพันธุ์ปลา พันธุ์ไม้ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และเป็นการสงวนแผ่นดินของประเทศไว้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถเอาคนมาบริหารวัดโดยไม่ต้องจ้าง เช่นเจ้าอาวาสทั่วประเทศตายแล้ว ยังเอารูปท่านมาทำเหรียญแจก เอาเงินมาปฏิสังขรณ์วัดได้อีกด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วข้างต้น ท่านกลัวว่าทรัพย์สินจะเสียหาย ทั้งชีวิตคน และทรัพย์ ท่านจึงบอกบุญให้ช่วยกันเอาโลหะต่าง ๆ เช่น ทองเหลือง ทองคำ ทองขาว ทองแดง มารวมกัน แล้วก็สร้างพระให้คนไหว้ คนก็ไหว้พระ เป็นวิธีการที่ถูกในสมัยนั้น แต่สมัยปัจจุบันนี้ คนตัดเศียรพระ ลักของวัด และทำลายของสงฆ์ ถ้ามัวแต่สร้างพระให้คนไหว้ แล้วคนก็จะไม่มีไหว้พระ เช่นอินเดีย เขมร ลาว เป็นต้น

จึงต้องเปลี่ยนมาสอนคนให้เป็นพระ และก็สร้างคนให้ไหว้พระ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก็จะอยู่รอด คนจนมาขอเงินซื้อกล้วย ซื้อผลไม้กิน เงินก็หมด กล้วย ผลไม้ก็หมด แต่ถ้าแจกหน่อกล้วย หรือพันธุ์ไม้ให้เขาไปขยายพันธุ์ เขาก็จะมีกินไปตลอดชีวิต เป็นากรช่วยให้เขาหายหิว ดีกว่าช่วยให้เขาบันเทาความหิว เช่นเอาเสื้อผ้า อาหาร แจกไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ที่ไม่ได้รับแจก แล้วก็ถูกโจมตี ในแง่มุมต่าง ๆ

ถนนสายหนึ่งใช้ประโยชน์ร่วมกันเช่น รถยนต์ชนิดต่าง ๆ รถ 10 ล้อ รถแปดล้อ รถหกล้อ รถทัวร์ รถส่วนตัว รถแท็กซี่ ฯลฯ วิ่งตามกันมาเป็นทิวแถว แล้วรถคันหนึ่งอยู่ข้างหน้าทำเสีย จอดขวางทาง รถดี ๆ ก็ต้องจอดตาม ทั้ง ๆ ที่โชเฟอร์ไม่พิการ น้ำมันไม่หมด เครื่องยนต์ไม่เสีย แต่เพราะติดรถคันหน้า จึงไปไม่ได้ สังคมเราทุกวันนี้ก็เช่นกัน ถ้าเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น ถ้าท่านไม่ช่วยกันแล้ว ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของรัฐ ก็คงจะลำบาก เพราะจะปล่อยให้ไปตามช่าง และซื้อเครื่องอาหลั่ยมาแก้จนเรียบร้อย หมายถึงรอให้รัฐบาลช่วย กับพวกเราเสียสละเปิดประตูรถช่วยกันเข็นรถคันที่ขวางทาง แอบข้างทางเสีย เพื่อให้ทางว่าง แล้วรถทุก ๆ คันก็จะแล่นไปได้ หมายถึงเรามาร่วมมือกับรัฐบาลแก้ไขภาวะปัจจุบันด้วยกันทุก ๆ คน โดยถือความปลอดภัยเป็นเรื่องของชีวิต ความถูกความผิดเป็นเรื่องของกฎหมายและศีลธรรม เพราะกฎหมายเอาหลักฐานไม่ได้เอาข้อเท็จจริง และเหตุผล เช่น –

นาย ก. กับนาย ข. มีเรื่องไม่ถูกกัน นาย ก. ฆ่านาย ข. ตาย ถ้าอย่างนี้ นาย ก. ก็ผิด ถ้ากรณีย์เดียวกัน นาย ก. ฆ่านาย ข. ตายแล้ว ทำลายทรัพย์สิน เช่นฟันต้นไม้ ทำลายทรัพย์สิน ฯลฯ สร้างสถานการณ์ขึ้นเป็นโจทย์ กล่าวหานาย ข. ว่าบุกรุกทำลายทรัพย์สิน ของข้าพเจ้า เวลานี้ข้าพเจ้าได้ฆ่านาย ข. ตายแล้ว ถ้าเป็นอย่างนี้ก็คงลำบาก เพราะกว่าศาลจะเผชิญสืบพยานได้ นาย ข. ก็คงตายเปล่า

อีกนัยหนึ่ง มวยที่ชกกันบนเวทีบอกว่ากีฬา เรียกร้องให้คนเข้าชม และคนเชียร์ มีกรรมการคอยตัดสินความแพ้ชนะ ไม่ใช่อยู่ที่การต่อสู้ อยู่ที่กรรมการ จะชูมือให้ชนะคะแนนหรือน๊อคเอ๊าท์ วินาฑีเดียว และในลักษณะเดียวกัน มวยคู่นี้ไปชกกันหน้าเวที ที่เขาไม่ได้กำหนดให้เรียกว่าวิวาท อีกนัยหนึ่งคนกินเหล้าที่รัฐบาลขาย ก็เมาแต่ไม่ผิด เพราะไม่ได้ทำผิด แต่ลักษณะเดียวกัน คนไปต้มเหล้าเถื่อนกิน พอต้มก็ผิด กินก็ผิด มีเรื่องก็ผิด แต่เรื่องของศีลธรรมนั้น เช่นมีดบาดมือรักษาแผลหาย แต่แผลเป็นยังอยู่ มิใช่หายไปด้วย

จิตเต สังขลิตเถ ทุกขติ ปาติ กังขา จิตเต อสํ ลิตเถ สุขติ ปาติกํขา

เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกขติเป็นหวังได้ เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุขคติเป็นหวังได้

ในงานพระราชทานเพลิงนี้ หากความบกพร่องจะเกิดขึ้นจากกรณีใด ๆ ก็ตาม อาตมาขอน้อมรับความผิดพลาดแทนเจ้าภาพ และขอประทานอภัยให้แก่ลูกหลาน ตระกูล ‘‘คชหิรัญ’’ ด้วย

ถ้าความดีอันใดเกิดขึ้นจากการกระทำของครอบครัว และตระกูลคชหิรัญ ขอดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ ของ พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ จงได้รับ อันเป็นทิพย์ที่เกิดจากการกระทำอันบริสุทธิ์นี้ และขอมวลญาติมิตรที่มาประกอบกรรมดี จงมีแต่ความสุขด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นนิจนิรันดรตลอดไป

รักและระลึกถึงอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่ในโลกไหน

พระครูสถาพรพุทธมนต์

(หลวงพ่อสำเนียง อยู่สถาพร)

ไว้อาลัย
พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ

เจ้าภาพได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนไว้อาลัยเพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.ต.อ. ศิริ คชหิรัญ ทั้งนี้ข้าพเจ้าขอแสดงความเสียใจต่อครอบครัวของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ในปี 2487 กรมตำรวจแต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้บังคับการตำรวจนครบาล โดยมี พ.ต.อ.ศิริ ขณะนั้นมียศ ร.ต.ท. เป็นนายเวร จึงเป็นโอกาสให้ข้าพเจ้าคุ้นเคยกับ พ.ต.อ. ศิริ แต่นั้นมา ในปีต่อ ๆ มา พ.ต.อ.ศิริ ได้เลื่อนยศและตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้นตามลำดับ ได้เป็นสารวัตรสถานีตำรวจนครบาลในหลายท้องที่ และเมื่อย้ายไปเป็นผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ก็ได้สืบสวนจับกุมการค้าฝิ่นรายใหญ่ ยิงต่อสู้กับผู้ร้ายถึง 80 คน เป็นเวลา 2 ชั่วโมง คนร้ายถูกยิงตาย 3 คน กระทรวงมหาดไทยชมเชยและได้ลงประวัติความชอบให้

ในปี 2503 ตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดยะลาว่างลง ขณะนั้นข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทย เห็นว่า พ.ต.อ.ศิริ เป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะไปรับตำแหน่งผู้ว่าราชการได้ จึงสนับสนุนและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเห็นชอบ พ.ต.อ.ศิริ เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดยะลานานถึง 12 ปี ได้ทำความเจริญให้กับจังหวัดนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการส่งเสริมอาชีพราษฎร ได้แนะนำส่งเสริมให้ทั่วทุกท้องที่ ทั้งการโจรผู้ร้ายก็ลดน้อยลงมาก

เมื่อ พ.ต.อ.ศิริ รับราชการจนครบเกษียณอายุแล้ว แทนที่จะพักผ่อนหาความสบายเช่นคนอื่น ๆ ก็หาหยุดไม่ เพราะเป็นคนขยันและรักการทำงานเป็นชีวิตจิตใจ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่มีโรคภัยไข้เจ็บเข้าแทรกแซง จนไม่สามารถจะทำการงานได้ต่อไป ในที่สุดก็ต้องจากพวกเราไปโดยไม่มีวันกลับ

ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานอุทิศส่วนกุศล จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ จงไปสู่สุขคติวิสัยในสัมปรายภพเทอญ.

พล.ต.อ.

(หลวงชาติตระการโกศล)

12 พ.ย. 2522

ฝังใจ

คืนวันที่ 27 สิงหาคม 2522 เป็นวันที่ดิฉันสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต สุดที่จะกล่าวได้ถึงความรู้สึก แม้ว่าจะทราบดีแล้วว่า "ความตาย" เป็นสิ่งแท้จริงและทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ หนีไม่พ้น เวลานี้จะต้องถึงเราทุกรูปทุกนาม ดิฉันเองได้มีเวลาเตรียมตัวเตรียมใจมานานนับเป็นเวลาถึง 4 ปี 6 เดือน 10 วัน ที่พี่หริล้มเจ็บและอยู่ในความดูแลรักษาพยาบาลของพยาบาลพิเศษ ของดิฉัน, ลูก และหลาน ทั้งกลางวันกลางคืน ตลอด 24 ชั่วโมง พี่หริป่วยด้วยโรคเส้นโหลิตใหญ่ในสมองอุดตัน ซึ่งเป็นโรคที่รักษาให้หายเป็นปกติไม่ได้ ร่างกายขาดการบังคับทั้งสองซีกตั้งแต่วันที่ 17 มีนาคม 2518 อยู่ห้องพิเศษ ตึกธนาคารกรุงเทพฯ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์นานถึง 4 เดือน ทางโรงพยาบาลแนะนำให้กลับรักษาตัวต่อที่บ้านพักซอยขอบฟ้า ถนนสุทธิสารวินิจฉัย ตลอดเวลาที่พี่หรินอนป่วยอยู่ที่บ้าน ดิฉันก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ ได้เสาะหาผู้รักษาไม่ว่าจะเป็นทางแผนปัจจุบัน แผนโบราณ ไสยศาสตร์ หมอญี่ปุ่น หมออิสลาม ถึงจะอยู่ไกลเพียงใดก็มิเคยย่อท้อ แม้แต่ในป่าช้าที่ตำบลหนึ่งในจังหวัดแพร่ ดิฉันก็ได้บุกบั่นไป แต่ก็มิได้ช่วยให้อาการป่วยของพี่หริหายหรือเบาบางลง ดิฉันจึงได้พึ่งอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยโดยทุกคืนในเวลาดึกสงัด พี่หริยังไม่หลับดิฉันได้ชวนสวดมนต์ภาวนา โดยการจับมือพี่หริบอก "พี่จ๋าเราสวดมนต์ด้วยกันนะจ๊ะ" ตั้งนะโม 3จบ เจริญพระพุทธคุณ สวดคาถาบทของหลวงปู่วัดมะขามเฒ่า ระลึกถึงคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ แผ่เมตตาให้เพื่อนเกิดแก่เจ็บตายทั้งสิ้น อุทิศบุญกุศลที่มีอยู่เผื่อแผ่แก่เจ้ากรรมนายเวร เพื่อนศาลาสัตว์น้อยใหญ่ เจริญพรแก่บุตรหลาน วันใดดิฉันไม่ใคร่สบายสวดมนต์ผิดพลาดพี่หริก็จะหัวเราะ เพราะถึงแม้ร่างกายจะเคลื่อนไหวไม่ได้ พูดไม่ได้ แต่พี่หริมีความรู้สึกนึกคิดมีความจำปกติและดีมากตลอดเวลา จนกระทั่งก่อนจะถึงวาระหายใจเฮือกสุดท้าย ขณะที่จะสูญสิ้นดิฉันเห็นอาการทรุดหนักชีพจรอ่อน ดิฉันยังนั่งข้างเตียงจับมือพี่หริสวดมนต์อยู่ข้างหู ว่านะโมได้ 3 จบ ถึงบทอรหํ สัมมาสัมพุทโธพควา พุทธํ ภควันตังอภิวาเทมิ พี่หริเลิกคิ้วรับ ถอนหายใจเป็นเฮือกสุดท้าย ขณะที่มือข้างหนึ่งอยู่ในวงแขนของดิฉัน อีกข้างหนึ่งอยู่กับลูก ๆ ซึ่งพร้อมหน้ากันหมดทุกคน พี่หริปิดปากสนิทดวงตาหลับสนิท ดวงหน้าอิ่มเอิบ ดิฉันแน่ใจเหลือเกินว่าพี่หริได้สิ้นกังวลไปสู่สุขคติแดนสุขาวดีโดยสงบแล้ว

ตลอดเวลา 38 ปีที่เราอยู่ด้วยกันมา นับตั้งแต่เราได้แต่งงานกัน พี่หริเป็นสามีที่แสนประเสริฐ เป็นผู้มีคุณธรรมประจำใจ สุขุมเยือกเย็น ให้เกียรติและยกย่องให้ความเมตตากรุณาต่อดิฉันเสมือนบิดา เหมือนพี่ ไม่เคยสร้างความชอกช้ำใจให้แก่ดิฉันเรื่องการฝักใฝ่กับสตรีอื่น ไม่มัวเมากับสถานเริงรมณ์ อบายมุข ไม่ดื่มสุรายาเมา ทุกครั้งที่เรามีปัญหาที่จะต้องโต้แย้งกันขัดคอกัน ดูเหมือนดิฉันจะเป็นผู้ก่อขึ้นพี่หริจะไม่ยอมโต้ตอบหรือกล่าววาจาล่วงเกินรุนแรง (คงจะเป็นเพราะคิดว่าไม่มีประโยชน์อันใดที่จะโต้แย้งกับผู้หญิงที่เกะกะเกเร) ครั้นเวลาล่วงเลยสงบดีแล้วพี่หริก็จะชี้แจงเหตุผลอธิบายให้ทราบและดิฉันก็จะต้องเป็นฝ่ายกราบขออภัยพี่หริเสมอ พี่หริเป็นสุภาพบุรุษ ใจดี อารมณ์ดี อภัยในความผิดที่เหลวไหลของดิฉัน ลูก ๆ หรือแม้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเสมอมา จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ดิฉันสมัครใจเป็นทาษของความดีงาม หลงรักเทอดทูนพี่หริจนตลอดชีวิต แม้ว่าร่างกายพี่หริจะต้องสูญสลายไปตามสภาพ แต่ก็ไม่มีวันที่จะลบเลือนไป

จากดวงใจและความทรงจำของดิฉันได้ ลูก ๆ ทุกคนมีบุญที่มีพ่อที่แสนประเสริฐ เป็นผู้รักษาเกียรติ สร้างชื่อเสียงคุณงามความดีให้แก่วงศ์ตระกูล เป็นตัวอย่างดีที่ให้แก่ลูก ให้ความรัก เมตตา ให้ความสุข ความอบอุ่น ให้การศึกษาอบรมอย่างดีแก่ลูกทุกคน ไม่เคยด่าด้วยคำหยาบคาย หรือเฆี่ยนตีให้ต้องเสียใจ

ในเรื่องนี้เกี่ยวกับหน้าที่ราชการพี่หริเป็นผู้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์อย่างยิ่ง เมื่ออยู่ในหน้าที่ราชการได้ปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต มีความยุติธรรม เมตตาอารีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา แม้แต่กับผู้ต้องขังหรือพนักงานขับรถ

ขณะดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาก็ได้สร้างความเจริญรุ่งเรือง พัฒนาบ้านเมืองให้สะอาดสวยงาม มิให้น้อยหน้าประเทศใกล้เคียง อีกทั้งได้ขอพระราชทานหลักเมืองจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งขึ้นที่กลางเมืองยะลา ได้สร้างพระประธานให้แก่วัดเมืองยะลา ริเริ่มสร้างศูนย์ราชการต่าง ๆ ขึ้นในจังหวัดยะลาถึง ๑ ศูนย์ ทั้งนี้ เพื่อแสดงว่าจังหวัดยะลามีฐานะเป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่ง เท่าเทียมกับจังหวัดอื่น ๆ เพราะจังหวัดยะลาอยู่ชายแดนภาคใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย มีประชาชนส่วนใหญ่ต่างศาสนาและประเพณีจากภาคอื่น ๆ ของประเทศ พี่หริได้อุทิศตนเพื่อเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรือง สงบร่มเย็น และสะดวกสบายในการติดต่อราชการ และส่งเสริมอาชีพราษฎร โดยเฉพาะในด้านการเกษตร ซึ่งพี่หริรักงานด้านนี้เป็นชีวิตจิตใจ

เมื่อพี่หริล้มป่วย พี่หริยังมีเวลาให้ดิฉันและลูก ๆ หลาน ๆ ได้แสดงความกตัญญูกตเวทีในขณะป่วยจนสิ้นชีพ บางครั้งที่ดิฉันคิดท้อแท้ หมดอาลัยต่อความเป็นอยู่ของตนเอง ก็พอบรรเทาเบาบางลงได้ เนื่องจากลูกทุกคนเป็นกำลังใจพยายามทำความดี ยึดความกตัญญูต่อพ่อแม่ ช่วยเหลือกิจการงาน แม้บุตรเขย และบุตรสะใภ้ ซึ่งพี่หริรักประหนึ่งบุตรของตนเอง ก็เป็นหัวแรงสำคัญทำหน้าที่เป็นพี่คนโต จัดการงานของพ่อ ทั้งคิดดำเนินงานโดยมีน้อง ๆ ช่วยเหลืออย่างเต็มใจ และเคารพเชื่อฟังปรองดองพร้อมใจกันดียิ่งทุกคน

จะเว้นเสียมิได้ที่จะกล่าวถึงความประทับใจ และตระหนักในพระคุณของท่านที่มีจิตเมตตาอารีต่อพี่หริและตลอดรวมถึงครอบครัว อาทิเช่น ท่านปลัดกระทรวงมหาดไทย คุณวิญญู อังคณารักษ์ และคุณหญิง ท่านอธิบดีกรมการปกครองและคุณหญิง ท่านได้เมตตาเอื้ออารีต่อครอบครัวของดิฉันอย่างยิ่งตลอดมาชนิดที่จะลืมเสียมิได้ นอกจากนั้น ยังมีผู้ที่ให้การช่วยเหลือขณะที่พี่หริมีอาการทรุดหนัก จากสำนักงานแพทย์ใหญ่กรมตำรวจ ได้ให้บริการรถศูนย์พยาบาล นำอ๊อกซิเจนมาประทังไว้จนวาระสุดท้าย ญาติ ๆ น้อง ๆ หลาน ๆ ของพี่หริได้มาอยู่เป็นเพื่อนดิฉัน ช่วยเหลือติดต่อการงานตลอดเวลาที่พี่หริเริ่มทรุด จนวาระสุดท้าย ซึ่งดิฉันและครอบครัวจะขอระลึกถึงคุณความดีของท่านไว้ชั่วชีวิต ทุกครั้งที่สวดมนต์ภาวนา จะได้ระลึกถึงและตั้งจิตอธิษฐาน ให้ทุกท่านมีความสุขความเจริญ ปราศจากโรคภัย ความทุกข์ทรมาน มีพลานามัยแข็งแรง มีกำลังกายกำลังจิตเข้มแข็ง ชนะศัตรูหมู่ร้าย มีปัญหาใด ๆ ก็จงแก้ไขได้สำเร็จปลอดโปร่งโดยง่าย ตลอดจนทุก ๆ ท่านที่ได้กรุณาสละเวลาช่วยเหลืองาน และให้เกียรติไปในงานสวดอภิธรรมและมาในงานพระราชทานเพลิงศพของ พี่หริ ขอได้รับการขอบคุณอย่างสูงจากดิฉันและครอบครัว ขอท่านจงปราศจากทุกข์ โศก โรคภัยภยันตรายนานา กระทำการสิ่งใดจงสำเร็จสมความปรารถนาทุกประการ

วันนี้เป็นวันพระราชทานเพลิงศพพี่หริ เป็นวันสุดท้ายและพิธีการสุดท้ายที่ดิฉันจะสามารถตอบสนองพระคุณและคุณความดีของพี่หริได้ แม้ว่าชีวิตร่างกายจะสูญดับสิ้นไปหมดแล้วก็ตาม หากวิญญาณมีจริง ก็ขอให้ดวงวิญญาณของพี่หริได้โปรดรับทราบไว้ด้วยว่า ดิฉัน ลูก และหลาน ยังอาลัยรัก ระลึกถึงและฝังใจเราอยู่เสมอไม่มีวันสูญสลาย ขออำนาจกุศลบุญราศีที่พี่หริได้บำเพ็ญไว้อย่างดียิ่งในชาตินี้ จงเป็นผลส่งให้ดวงวิญญาณของพี่หริ จงไปสู่สุขคติในสัมปรายภพตลอดชั่วนิรันดร..

พรรณพิมพ์ คชหิรัญ

พ่อ

ยกกรวอนต่อไท้ เทวา
มวลหมู่บนนภา เอ่ยอ้าง
คนธรรม์ทั่วเมฆา มาสู่
คำเอ่ยคำอิงอ้าง กล่าวถ้อย ร้อยคำ
รำลึกกาลเมื่อครั้ง เยาว์วัย
มีพ่อดูเอาใจ ต่อเหย้า
โอบลูกกล่อมอกไว้ ไออุ่น อกนา
จวบใหญ่ยังคอยเฝ้า ไป่แม้ ลืมเลือน
ทุกข์ใดเยือนพ่อรู้ ทุกข์นา
ทุกข์บ่เคยบีฑา ต่อเหย้า
โอษฐ์มิเอ่ยวาจา ออกต่อ ด้วยตน
มีพ่อพากเพียรเฝ้า ต่อร้อน เดียวแด
แผ่สุขทั่วแบ่งได้ ครบคน
สุขทั่วทุกตัวตน พ่อให้,
ผิเพียงแต่เวหน เดือนอยู่
หากแต่ลูกอยากได้ พ่อนั้น จักดึง
รันทดแสนเหว่ว้า อาลัย
มีแม่เหลือเป็นใจ อยู่เฝ้า
เสียงเพลงกล่อมออกไกล สุดกู่
ยินปี่กลองสังข์เคล้า พ่อนั้น ลาจร
นอนทนมาสี่ซ้ำ ปีปลาย
ยาบ่จักมาคลาย พ่อได้
มากแรงไม่แดดาย ใจจ่อ ช่วยนา
ใจปริ่มจะขาดไซร้ ทั่วทั้ง ทุกนาม
ยามนอนนอนแต่ได้ ลืมตา
ปากเอ่ยออกวาจา บ่ ได้
มีตาต่อความมา ตาต่อ
เพียงเพ่งเอาความได้ ต่อได้ ด้วยตา
กายาหยุดเคลื่อนได้ ดังเดิม
ขาอ่อนแขนมาเติม ห่อนสู้
มีเพียงแต่ใจเสริม ใจอยู่
เราท่านก็คงรู้ เช่นนั้น โรคคน

จนใจจนต่อเกล้า จนใจ
ใจช่วยดูเอาใจ ต่อสู้
หากแลกต่อโพยภัย ดังดั่ง แลกนา
ขอพ่อจงรับรู้ เปลี่ยนให้ ลูกเอง

เกรงลูกจักบ่ได้ แทนคุณ
คุณพ่อเคยการุณ ก่อตั้ง
วิชาต่อเป็นทุน ดังร่ำ เรียนมา
มอบต่อลูกหมดทั้ง พี่น้อง สกุลเรา

เอาจิตเป็นที่ตั้ง ปณิธาน
จักก่อกอบการงาน ห่อนแพ้
เฉียบดังพ่อตั้งการ งานก่อ ไว้นา
มโนต่อกายาแล้ ที่รู้ งานชน

คนใดขาดต่อรู้ คุณคน
คนใช่เรียกเป็นคน อยู่ได้
ใจมากก่ออกุศล พึงก่อ ได้นา
ใจเช่นเฉกแจงไซร้ อยู่ล้วน มวลอธรรม

คำพูดของพ่อได้ พึงยิน
จำใส่ใจอาจิณ ที่ได้
ระลึกอยู่นิจสิณ คราผ่าน คนแฮ
ทำดั่งความแจงไว้ หมู่ล้วน สรรเสริญ

เกินการงานต่อด้น โคลงกลอน
มีแต่ใจอาวรณ์ ยิ่งด้วย
ทุกข์ใจใช่อาจถอน ดุจดั่ง ใจนา
ทุกข์พ่อจากใครฉ้วย เล่ห์นี้ เพียรตน

ชลเนตรอาบเอ่อเบ้า ดวงตา
กลองปี่สังข์ดังมา ต่อด้วย
โหยหวลปี่เพลงลา เพี่ยงเป่า
เทวษท่วมแทบ จ ม้วย ด่าวดิ้น เดินตาม

ยามยินสวดแซ่ซร้อง เทศนา
จากเหล่าอาจารยา ก่นให้
บุญใดช่วยนำพา พ่อสู่
มวลหมู่เทพทวยไซร้ อยู่ได้ ในสวรรค์

บัญชรชีพพ่อได้ ปิดลง
มีม่านคือดีคง อยู่ได้
เถลิงชื่อสกุลวงศ์ ยังอยู่
สถิตย์ทั่วธรณินทร์ไซร้ ไป่หล้า แดนสยาม

นาม "ศิริ" พ่อนั้น นามเดียว
ดี ก่อลูกกลมเกลียว อยู่ได้
งาม ใจแม่คนเดียว มีต่อ แม่นา
จริง ต่อชาติหน้าไซร้ อยู่ด้วย พ่อแฮ....

จาก ลูก

อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา พ.ต.อ.(พิเศษ)ศิริ คชหิรัญ
กับ
งานพัฒนาและประชาสงเคราะห์

ในช่วงระยะเวลาเกือบ 5 ปี ที่ท่านผู้ว่าฯ (ผมขออนุญาตเรียกท่านอย่างนี้ตามที่เคยเรียกจนติดปาก) นอนป่วยพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน ผมเคยไปมาหาสู่ ไปเยี่ยมเคารพท่านเป็นประจำ แต่ก็ไม่บ่อยนัก เหตุที่ผมไม่ได้ไปบ่อย ๆ ก็เพราะไปทีไรผมรู้สึกสะเทือนใจ เศร้าใจจนบอกไม่ถูก ทุกครั้งที่ผมไปท่านจะร่ำไห้จนทำให้ผมต้องพลอยร้องไห้ไปด้วย พร้อมทั้งนึกทบทวนย้อนหลังไปในอดีตที่ผ่านมา เมื่อครั้งผมรับราชการอยู่กับท่านที่จังหวัดยะลาระหว่างปี พ.ศ. 2505–2512 ผมเป็นประชาสงเคราะห์จังหวัดยะลา อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่าน ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวผมพยายามนึกถึงการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติ ทั้งราชการและส่วนตัว ทั้งที่มีต่อข้าราชการในบังคับบัญชาและประชาชนทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยอิสลามซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของท่านนึกเท่าไรก็ไม่พบข้อบกพร่อง แต่กลับเห็นความดีงามที่ท่านมีต่อชาวจังหวัดยะลา และผลงานความเจริญก้าวหน้าของจังหวัดยะลา ทั้งในด้านความเป็นอยู่ของราษฎรและจังหวัด

เนื่องจากผมเป็นประชาสงเคราะห์จังหวัด มีหน้าที่ช่วยเหลือราษฎรที่ทุกข์ยากเดือดร้อนนานาประการ ผมจึงมีโอกาสใกล้ชิดติดสอยห้อยตามท่านผู้ว่าฯไปในที่ต่าง ๆ ในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในถิ่นทุรกันดารห่างไกลคมนาคม บางแห่งไม่มีทางรถยนต์ไปถึง ท่านก็บุกป่าฝ่าดงเดินด้วยเท้า ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดยะลาเป็นชาวไทยอิสลาม ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า 70% ดังนั้นส่วนใหญ่ในท้องที่ที่ท่านได้บุกบั่นเข้าไปเยี่ยมเยียนช่วยขจัดปัดเป่าความเดือดร้อนให้ จึงเป็นชาวไทยอิสลาม ท่านได้สร้างความสัมพันธ์ ตลอดทั้งความเชื่อถือไว้วางใจให้แก่พี่น้องชาวไทยอิสลามเป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญ บรรดามัสยิด ปอเนาะ ตลอดทั้งบุคคลสำคัญในศาสนาอิสลาม เช่น ดาโต๊ะยุติธรรม โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม กรรมการอิสลาม ในทุกเขตท้องที่อำเภอต่าง ๆ ต่างก็ให้ความเชื่อถือเชื่อมั่นและเคารพในตัวท่านในสายตาของผมและเพื่อนข้าราชการเป็นอย่างมาก งานเลี้ยงตามเทศกาลต่าง ๆ ตามประเพณีของชาวมุสลิม ทั้งในเมืองและชนบท ท่านไม่เคยปฏิเสธ แม้ไม่ได้รับเชิญ แต่เมื่อทราบท่านก็จะหาโอกาสไปร่วมเป็นประจำ จึงเป็นที่ชื่นชมยินดีแก่ชาวไทยอิสลามเป็นอย่างมาก และประทับใจในความเป็นนักปกครองที่เข้าถึงจิตใจของประชาชนโดยแท้จริง

ดังนั้น จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่ปรากฏว่าในการประกอบพิธีฝังเสาหลักเมืองจังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2505 ซึ่งเป็นฤกษ์พิธีฝังหลักเมือง พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา พราหมณ์เป่าสังข์ ไกวบัณเฑาะว์ พร้อมทั้ง **กรรมการอิสลาม โต๊ะอิหม่าม โต๊ะกาเต็ม สวดอำนวยพรตามลัทธิศาสนาพร้อมกันด้วย** หลักเมืองจังหวัดยะลาพร้อมศาลอันสง่างามแบบศิลปะไทยได้ประดิษฐานอยู่ใจกลางเมือง ตั้งอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดเป็นที่บูชาของทั้งชาวเมืองและนักทัศนาจรอยู่จนปัจจุบันนี้

พิธีแห่ในการเฉลิมฉลองก็ปรากฏว่ามีชาวไทยมุสลิมจากอำเภอต่าง ๆ จัดขบวนแห่ด้วยช้างมาร่วมในขบวนแห่ด้วยอย่างคับคั่ง เป็นที่อัศจรรย์แก่ผู้ที่เห็นเหตุการณ์เป็นอย่างยิ่ง

ทำไมถึงมีชาวไทยอิสลามไปร่วมในขบวนแห่ และมีผู้นำในทางศาสนาไปร่วมสวดอำนวยพรในพิธีการสร้างหลักเมือง แม้จะมีเหตุผลกล่าวอ้างว่าหลักเมืองไม่ใช่เป็นหลักของศาสนา เป็นหลักในการยึดรวมน้ำใจของชาวเมืองที่อยู่ในดินแดนนั้น ให้รวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นหลักที่จะปักแน่นอนว่าตัวเมืองจะไม่ย้ายไปอยู่แห่งใดตามความเชื่อมาแต่โบราณกาลแล้วก็ตาม แต่ชาวไทยอิสลามจะมีความยึดแน่นในศาสนายากที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสามจังหวัดภาคใต้ ผมมีความมั่นใจว่าความร่วมมือร่วมใจของพี่น้องชาวไทยอิสลามในครั้งนั้น เหตุผลที่สำคัญก็คือ **"ศรัทธาและความเชื่อในตัวผู้ว่าราชการจังหวัด"** ยิ่งกว่าสิ่งอื่น

ในด้านการปกครองและการบริหาร ท่านได้ให้ความเป็นกันเองกับข้าราชการทุกแผนกการ และให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน พูดจาแบบให้ความสนิทสนมด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม หยอกเย้า ไม่เคร่งเครียด ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ข้าราชการทุกแผนกการจึงมีความเคารพในตัวท่าน และก่อให้เกิดความสามัคคีประสานงานกันอย่างดีเยี่ยม ก่อให้เกิดผลดีไปถึงประชาชนที่มาติดต่อเป็นอย่างดียิ่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงระยะเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดอยู่ ได้พยายามสร้างสรรความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาจังหวัดทุกด้าน ท่านพยายามดึงดูดความสำคัญของการพัฒนาจากหน่วยราชการต่าง ๆ ให้มารวมกันที่จังหวัดยะลา จะเห็นได้ว่าศูนย์ปฏิบัติราชการหลายกระทรวงทบวงกรมได้มาตั้งอยู่ที่จังหวัดยะลาแทบทั้งสิ้น เช่น ศูนย์พัฒนาชุมชน ศูนย์ประสานราชการจังหวัดภาคใต้ ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก ศูนย์การศึกษา ศูนย์บรรเทาสาธารณภัย ศูนย์สงเคราะห์คนชราภาคใต้ โรงเรียนตำรวจภูธรภาคใต้ ฯลฯ นอกจากนั้นจากการชี้แจงแสดงเหตุผลถึงความสำคัญของจังหวัดภาคใต้ ทำให้รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและจำเป็นในการทุ่มเทการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอีกหลายสาขา เช่น การจัดสร้างเขื่อนพลังงาน นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ นิคมสร้างตนเองธาตุโต (ซึ่งเร่งรัดในการจัดที่ดินทำกินแก่ราษฎร) จัดหน่วยเคลื่อนที่ต่าง ๆ ออกไปส่งเสริมพัฒนาท้องถิ่น เช่น หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ของ กรป.กลาง ฯลฯ เป็นต้น สรุปได้ว่าในยุคที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นยุคสมัยที่จังหวัดยะลามีความเจริญรุดหน้าในการพัฒนาทุกสาขาก็ว่าได้

ในด้านการพัฒนาอาชีพแก่ราษฎร ได้เน้นความสำคัญและเร่งรัดให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจและทุ่มเทการพัฒนาอาชีพแก่ราษฎร โดยบางอย่างท่านก็จะลงมือดำเนินการด้วยตนเอง เช่นการส่งเสริมการปลูกยางพาราพันธุ์ดี การส่งเสริมการปลูกกาแฟ ถึงกับลงทุนลงแรงแบ่งเนื้อที่ในบริเวณจวนที่พักทำเป็นแปลงเพาะชำแจกจ่ายกล้าพันธุ์แก่ราษฎร และเร่งรัดให้อำเภอเพาะพันธุ์แจกจ่ายแก่ราษฎรทุกอำเภอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการปลูกกาแฟซึ่งเป็นนโยบายของกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น ได้วางเป้าหมายให้ราษฎรทุกครัวเรือนปลูกกาแฟครอบครัวละ 5 ไร่ จนกระทั่งเป็นผลิตผลที่ทำรายได้แก่ราษฎรและเป็นผลดีเป็นที่นิยมปลูกกันแพร่หลายมาจนปัจจุบัน

ในด้านการปราบปรามโจรผู้ร้าย เนื่องจากท่านเริ่มต้นชีวิตมาจากตำรวจ ท่านจึงได้กวดขันในการปราบปรามเป็นพิเศษ เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกสถานีจะตื่นตัวอยู่เสมอ เหตุการณ์ร้ายที่เกิดขึ้น

เช่น การขู่เรียกเงินค่าคุ้มครองจากบรรดาพ่อค้า นักธุรกิจ ซึ่งเริ่มมีประปรายในระยะนั้น ท่านจะประชุมวางแผนปราบปรามโดยรีบด่วน และจะปรึกษาหารือขอความคิดเห็นในการป้องกันและปราบปรามจากข้าราชการหน่วยอื่น ๆ เป็นการประสานงานไปด้วย จากการปฏิบัติงานที่เข้มแข็งและเอาใจใส่อย่างจริงจังในขณะนั้น ปรากฏว่าการเศรษฐกิจของจังหวัดยะลาเจริญรุดหน้า ราษฎรตั้งหน้าประกอบอาชีพโดยปรกติสุข ทั้งข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ชาวไร่ ชาวสวนต่างมีขวัญและกำลังใจเข้ากันได้อย่างสนิทสนม

จากบันทึกความจำที่ผมนำมาเล่าจากความรู้สึกและเห็นจากการกระทำที่ท่านผู้ว่าฯได้สร้างสมคุณงามความดีแก่ราษฎรและท้องที่ ซึ่งนับได้ว่าเป็นคุณงามความดีที่เกิดจากใจจริง ก่อให้เกิดความสามัคคี ความอบอุ่น ความเจริญก้าวหน้าในประการต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่ผมคิดไม่ถึงจริง ๆ ว่า ทำไมท่านจึงต้องมาประสบเคราะห์กรรมด้วยโรคที่ทรมานทั้งกายและใจของท่านอยู่ถึงเกือบ 5 ปี

บัดนี้ ท่านได้หลุดพ้นจากความทรมานไปแล้ว ผมเชื่อเหลือเกินว่า คุณงามความดีของท่านที่ได้ทำไว้แก่แผ่นดินและชาวจังหวัดยะลา จะนำดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุขคติในสัมปรายภพโน้น และเชื่อว่าจะอยู่ในความทรงจำของชาวจังหวัดยะลาไปชั่วกาลนาน

“ วัวควายช้างและม้า มรณา
กระดูกขนหนังงา ประโยชน์ได้
มนุษย์ตายซิ ชีวา เน่าเปื่อย
ดีชั่วที่ทำไว้ ส่องให้โลกเห็น”

(โคลงบทนี้ เรียบเรียงโดยพระเทพญาณโมลี เจ้าคณะภาคจังหวัดปัตตานี ในหนังสือซึ่งพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองหลักเมือง ปี 2509)

วิฑูร ทองรมย์
อดีตประชาสงเคราะห์จังหวัดยะลา

คำไว้อาลัย

การจากไปมิรู้กลับของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ นี้ นอกจากยังความเศร้าสลดใจแก่คุณพรรณพิมพ์ ภรรยาตลอดจนบุตรหลานเป็นที่สุดแล้ว ข้าพเจ้าและภรรยาในฐานะน้องพร้อมทั้งหลาน ๆ ต่างรู้สึกอาลัยรัก และเสียใจอย่างสุดซึ้งด้วยเป็นอย่างมาก เพราะ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ มิใช่เป็นพี่ภรรยาของข้าพเจ้าแต่อย่างเดียว ข้าพเจ้ายังถือว่า พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ เป็นเสมือนญาติร่วมตระกูลเดียวกับข้าพเจ้าด้วย เราทั้งสองมีปัญหาอย่างใด ๆ ข้องใจเกิดขึ้น ต่างได้ร่วมปรึกษาหารือกันฉันท์พี่น้อง เพื่อให้คลายทุกข์ไปตามกาลเวลาที่จะบังเกิดขึ้นอยู่เสมอ จึงอาลัยยิ่ง

เมื่อปี 2479 ระหว่างที่ข้าพเจ้ารับราชการตำรวจ ดำรงตำแหน่งผู้บังคับหมวด ประจำกองเมือง จังหวัดลำปาง พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ขณะนั้นสำเร็จนักเรียนนายดาบและได้รับปริญญาตรีธรรมศาสตร์บัณฑิต ได้มาเที่ยวที่จังหวัดลำปาง และพักอยู่ที่บ้านข้าพเจ้า เราต่างได้พูดคุยกันถึงเรื่องการประกอบอาชีพ และกิจการงานต่าง ๆ ซึ่ง พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ มีคุณวุฒิเป็นบัณฑิตแล้วยังเป็นนักเกษตรกรรม, นักพัฒนา ตลอดจนธุรกิจการค้า ติดต่อตามจังหวัดต่าง ๆ อีกด้วย พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้ขอความเห็นจากข้าพเจ้า ใคร่ที่จะรับราชการเพื่อเกียรติประวัติต่อวงศ์ตระกูล "คชหิรัญ" ข้าพเจ้าเห็นว่าขณะนั้น การรับราชการเป็นข้าราชการตำรวจ ย่อมเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ไม่มีสิ่งใดมาลบล้างภาพพจน์ของข้าราชการตำรวจ แม้แต่การเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก ไม่ก้าวก่ายต่อกัน ในเมื่อเราซื่อมือสอาด การรับราชการตำรวจก็มั่นคง ทั้งจะสร้างชื่อเสียง เกียรติประวัติมาสู่วงศ์ตระกูลด้วยดี ข้าพเจ้าจึงแนะนำให้ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ เข้ารับราชการตำรวจ ซึ่ง พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ เห็นชอบด้วย

ต่อมาในวันที่ 1 ธันวาคม 2481 พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ส่งข่าวว่า กรมตำรวจได้สั่งบรรจุเป็นนายดาบตำรวจ ยศขณะนั้น รับราชการประจำแผนกคดี กองกลาง กรมตำรวจ และวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2481 ในปีเดียวกัน ได้รับยศเป็นว่าที่ ร.ต.ต. การรับราชการได้เจริญก้าวหน้าตลอดมา

ครั้นปี 2482 พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้รับยศเป็น ร.ต.ต. ดำรงตำแหน่งรองสารวัตรประจำสถานีตำรวจนครบาลป้อมปราบ การติดต่อ เราทั้งสองได้ส่งข่าวทุกข์สุขซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้ายังจำได้และฝังใจอยู่เสมอที่ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้ส่งข่าวเล่าว่า สถานีตำรวจนครบาลป้อมปราบได้ถูกเพลิงไหม้ บ้านที่พักก็ถูกเพลิงไหม้ด้วย พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ คิดอะไรไม่ได้คงหยิบเอากระบี่กับภาพถ่ายหลานสาวบุตรสาวข้าพเจ้าออกมาได้สองอย่างเท่านั้น สิ่งของนอกนั้นถูกเพลิงไหม้หมด ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวรู้สึกตื้นตันใจที่ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ มีน้ำใจห่วงภาพถ่ายหลาน อันเป็นการแสดงจิตใจเห็นได้ว่า พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ รักครอบครัวข้าพเจ้าอย่างจริงใจ ส่วนหน้าที่ราชการของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ยิ่งเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ จึงได้รับยศตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้น ทั้งถูกแต่งตั้งไปปฏิบัติหน้าที่ในส่วนภูมิภาคที่จังหวัดต่าง ๆ และแล้วได้รับแต่งตั้งมาปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัดพระนคร (กรุงเทพมหานคร) ฝ่ายตำรวจนครบาล

และปี 2485 ข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งมาดำรงตำแหน่งสารวัตร ประจำสถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ จังหวัดพระนคร ข้าพเจ้ากับ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ต่างได้มาร่วมรับราชการตำรวจนครบาลอยู่ใกล้ ๆ กัน ด้วยความรักและความสนิทชิดชอบเราทั้งสองยิ่งทวีขึ้นตามลำดับ ทั้งคุณพรรณพิมพ์ ภรรยาของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ข้าพเจ้าและครอบครัว ต่างได้รู้จักคุ้นเคยรักใคร่มาแต่ก่อนอีกด้วย เราครอบครัวทั้งสองได้รักใคร่ด้วยความเป็นญาติ มิรู้จางจนตราบเท่าทุก ๆ วันนี้

ต่อมาในปี 2502 พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้รับแต่งตั้งไปดำรงตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 7 จังหวัดนครปฐม ยศขณะนั้นเป็น พ.ต.อ.(พิเศษ) ระหว่างที่ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ดำรงตำแหน่งดังกล่าวอยู่นี้ วันหนึ่ง พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ด้มาราชการที่กรมตำรวจ และมาพูดคุยกับข้าพเจ้า แล้วเล่าว่า "มีท่านผู้ใหญ่ต้องการให้โอนไปรับราชการตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด" ข้าพเจ้าเห็นว่า พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ มีคุณสมบัติเป็นบัณฑิต, เป็นนักเกษตรกรรม และนักพัฒนาทั้งประสพการณ์ในด้านตำรวจมาพอควรแก่การดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดได้เป็นอย่างดี

ด้วยหลักการใหญ่ของตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจ ก็ทำนองเดียวกับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด เว้นแต่การปฏิบัติหน้าที่ได้แยกสาขางานต่างไปเท่านั้น แต่อยู่ในหลักการใหญ่ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายตำรวจ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต้องปฏิบัติหน้าที่ บำบัดทุกข์ บำรุงสุข แก่ประชาชนโดยทั่วไปไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันแต่อย่างใด กล่าวคือ สรุปโดยย่อดังนี้

บำบัดทุกข์ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อประชาชนผู้ใดได้รับความทุกข์ หรือความดือดร้อนมาขอความช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องรีบดำเนินการขจัดความทุกข์ ความเดือดร้อนไปด้วยความเมตตาธรรม ถ้ามีคู่กรณี ต้องทำหน้าที่ให้ความเป็นธรรมทั้งสองฝ่ายด้วยดี ตามระบบแห่งความผิดอันต้องด้วยความอาญา ทั้งต้องทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามผู้ทุจริต และผู้ประกอบอาชีพนอกเหนือผิดลักษณะอาญา หรือประเพณีอันไม่ชอบธรรม เพื่อผดุงวัฒนธรรมสืบต่อ ๆ ไป

บำรุงสุข ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องคอยตรวจระงับ ป้องกันภัยต่าง ๆ ที่จะมาบังเกิดแก่ประชาชนผู้สุจริต ทั้งสนับสนุนการทำมาหากินและที่อยู่อาศัยของประชาชนทั่วไป ตามนโยบายของฝ่ายปกครองด้วยดีเป็นปกติสุข

บำบัดทุกข์ ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต้องช่วเยหลือประชาชน ส่งเสริมเหมืองฝาย ทางระบายน้ำสู่เรือสวน,ไร่,นา พืชพันธุ์ ตามสภาพของท้องถิ่นและจัดความสะดวกการคมนาคม ทั้งทางบก ทางน้ำ เพื่อคลายความทุกข์ของประชาชน และสนับสนุนนโยบายฝ่ายป้องกันปราบปรามของผู้ทำหน้าที่ พิทักษ์สันติราษฎร์ ด้วยมีคุณธรรมอีกงส่วนหนึ่งด้วย

บำรุงสุข ของฝ่ายเจ้าหน้าที่ปกครอง ต้องค้นคว้าหาข้อมูลให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีการครองชีพดี ตามสภาพของท้องถิ่น ตลอดให้ความสะดวกและความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาของส่วนภูมิภาคด้วยดี เป็นต้น

นี่คือปัจจัยส่วนหนึ่งของข้าราชการฝ่ายปกครอง และข้าราชการฝ่ายตำรวจ ซึ่งต่างร่วมปฏิบัติหน้าที่ในด้านฝ่ายการปกครองเสมือนเช่นเดียวกัน ด้วยการประสพการณ์คล้ายคลึงกัน ดังนั้น

ข้าราชการฝ่ายตำรวจย่อมทำหน้าที่ฝ่ายปกครองได้ด้วยดีเช่นเดียวกัน ทั้งเป็นโอกาสของ พ.ต.อ. ศิริ คชหิรัญ ที่จะได้สืบสกุลนักปกครองต่อจากคุณพ่อขุนจงใจหาญ (แม้น คชหิรัญ) ซึ่งในอดีต ท่านเคยรับราชการดำรงตำแหน่ง นายอำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก มาแล้วด้วย

และแล้วในวันที่ 1 กรกฎาคม 2503 พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้รับโอนไปรับราชการฝ่ายปกครอง ดำรงตำแหน่ง รักษาการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา การที่ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ มาปกครองจังหวัดยะลานี้ ฝ่ายปกครองด้วยกันย่อมทราบดีว่า สภาพของจังหวัดยะลาในขณะนั้น มีสภาพเป็นอย่างใด เพราะเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ติดต่อสหรัฐมาลายู มีประชาชนชาวพุทธอยู่ส่วนน้อย ส่วนใหญ่เป็นชาวอิสลาม หลักเมืองอันเป็นปูชนียสถานตามประเพณีของบ้านเมืองมาแต่โบราณ แต่ที่จังหวัดยะลาไม่มี พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ จึงได้พัฒนาขึ้นให้เป็นศรีแก่จังหวัด ทั้งยังจัดพัฒนา ทำนุบำรุงการคมนาคม ปรับปรุงบ้านเมืองเพื่อความเจริญทุก ๆ วิถีทาง ให้สมเป็นเมืองชายแดนติดต่อกับต่างประเทศ ด้วยความอุตสาหะบำเพ็ญหน้าที่ปกครองประชาชนชาวพุทธชาวอิสลามด้วยดีตามลำดับ จนเป็นที่นิยมของประชาชนโดยทั่วไป และเป็นศุภนิมิตรอันไม่คาดคิดของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ตลอดประชาชนชาวจังหวัดยะลา ได้ปรากฏการณ์เกิดช้างเผือกคู่บ้านคู่เมืองขึ้น พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ จึงได้จัดพิธีสมโภชน์อันเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จ-พระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จประกอบพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภชน์ช้างเผือก ตามพระราชประเพณีแล้วนำสู่จังหวัดพระนคร (กรุงเทพมหานคร) อันเป็นเกียรติประวัติแก่ พ.ต.อ. ศิริ คชหิรัญ คุณพรรณพิมพ์ คชหิรัญ ภรรยา ตลอดทั้งตระกูล “คชหิรัญ” ทั้งนี้ย่อมแสดงให้ประจักษ์ผลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายตำรวจ ซึ่งมาปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายปกครองได้ด้วยดีเช่นเดียวกัน พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ คงดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการยะลาตลอดมา จนเกษียณอายุราชการอันควรสรรเสริญ

ครั้นปี 2515 พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ได้รับแต่งตั้งดำรงตำแหน่งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และได้รับความไว้วางใจจากผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ให้ปฏิบัติหน้าที่หลายตำแหน่ง จนถึงวาระสุดท้ายแห่งตำแหน่งหน้าที่ อันนับได้ว่าเป็นผู้ทำประโยชน์แก่ประชาชนกรุงเทพมหานครด้วยส่วนหนึ่ง

การจากไปของ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ เป็นการจากไปด้วยความรัก ความอาลัย จึงขออำนาจกุศลบุญราศี ได้ดลบรรดาลให้ไปสู่สุขคติวิสัย ในสัมปรายภพ ทุกประการ.

พล.ต.ต.พยงค์ สมิติ

“อาลัยพี่หริ”

ดิฉันเป็นน้องคนที่ 5 ของพี่หริ พี่หริเป็นพี่ที่ดีมากในตระกูลเรา พี่หริเป็นคนที่อดทน จะทำอะไรก็จริงจังต่อการกระทำนั้น ๆ การเรียนของพี่หริเมื่อสมัยยังเด็กจะผ่านมาด้วยดีตลอด ซึ่งนำความปลาบปลื้มใจมาสู่คุณพ่อคุณแม่และพี่น้องทุกคน จวบจนกระทั่งเราต่างคนก็โต ๆ และต่างมีครอบครัวแยกกย้ายกันไป แต่เราพี่น้องก็ไม่ได้ห่างเหินกันเลย มีอะไรก็ติดต่อปรึกษาหารือกันตามประสาพี่น้อง พี่หริเป็นคนมีเหตุผลจะพูดอะไรก็จะยอมฟังและเชื่อตามเหตุผลเสมอ

เมื่อครั้งที่จังหวัดยะลาได้มีการถวายช้างเผือกต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ดิฉันก็ได้มีโอกาสไปดูพิธีถวายช้างเผือกและเข้าเฝ้าต่อล้นเกล้าฯทั้งสอง เห็นคุณพี่หริและคุณพรรณจัดงานในครั้งนี้โดยไม่มีความเหน็ดเหนื่อยและสมพระเกียรติที่สุด ซึ่งยากนักที่ใคร ๆ อีกมากมายจะได้เคยเห็น เมื่อเสร็จงานแล้วดิฉันก็เที่ยวดูทั่วเมืองยะลา พี่สะใภ้ดิฉันชี้ให้ดูว่า ตรงนั้นตรงนี้พี่หริได้ร่วมมือกับชาวจังหวัดพัฒนา มองไปทางไหนก็สวยงามและเรียบร้อยทั้งสิ้น ใจดิฉันยังคิดว่าพี่หริสมกับเป็นนักพัฒนาที่มีความคิดนี้มาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ๆ ด้วยกัน

ต่อมาเมื่อพี่หริปลดเกษียณและได้กลับมาอยู่ที่กรุงเทพ วันหนึ่งดิฉันได้รับโทรศัพท์จากที่บ้านของพี่หริว่า พี่หริไม่สบายมากเข้าขั้นโคม่า ในขณะนั้นความรู้สึกของดิฉันช่างสับสนพูดไม่ถูก นึกขึ้นได้ก็ชวนพี่น้องไป พอดีหลวงพ่อสำเนียงอยู่ที่นั่นด้วย ท่านก็เลยให้เอาไปที่โรงพยาบาลจุฬาฯ นายแพทย์และนางพยาบาลทุกคนก็เอาใจใส่เป็นอย่างดี ดิฉันต้องขอขอบพระคุณอย่างมากมา ณ ที่นี้ด้วย

4 ปีเต็ม ที่คุณพี่หริต้องพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน และถึงแก่กรรมในที่สุด การจากไปของพี่หริทำให้พี่น้องและดิฉันสุดแสนที่จะอาลัยในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับมาได้อีกแล้ว จึงทำให้น้อยของพี่หริและดิฉันมีแต่ความเศร้าใจอาลัยถึงไม่เว้นวาย น้องขอให้พี่หริผู้ซึ่งเกิดมาก็ทำแต่ความดี ใจบุญเอื้ออารีเป็นมิตรแด่ทุกคน ในชีวิตรับราชการก็ตั้งใจทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ขอให้พี่หริผู้ซึ่งทำแต่ความดี การจากไปของพี่หริครั้งนี้ขอให้ดวงวิญญาณของพี่หริจงไปสู่สุขคติในสัมปรายภพ ชาติหน้ามีจริงก็ขอให้เราพี่น้องจงได้เกิดมาเป็นพี่น้องกันอีก.

ด้วยรักเคารพและอาลัยยิ่ง

ประยูร สมิติ

“ด้วยรักและอาลัย”

การจากไปของพี่ศิริของน้อง ตลอดเวลาที่พี่ศิริได้เกิดมาเป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตเดียวกัน พี่ศิริเป็นคนที่น่ารักและน่าเคารพยิ่ง คุณพ่อคุณแม่เราได้เสียชีวิตแต่เมื่อเรายังเล็ก ๆ กันทั้งนั้น พี่ศิริจึงเปรียบเสมือนพ่อแม่ เพราะเป็นพี่ชายคนโต เนื่องจากพี่ชายใหญ่ได้เสียชีวิตไปก่อนแล้ว เรามีเรื่องอะไรปัญหาอะไร พี่ศิริจะเป็นผู้ให้คำแนะนำและแก้ปัญหาให้ โดยมิได้แสดงให้เห็นถึงความเบื่อหน่ายที่จะแก้ปัญหาสำหรับพี่ ๆ น้อง ๆ และญาติทุกคน

เราพี่น้องทุก ๆ คนจึงเสียดายอาลัยรักในการจากไปของพี่ศิริ เสมือนเราได้เสียร่มโพธิ์ร่มไทรของเราไป อายุของพี่ศิริควรจะอยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูก ๆ หลาน ๆ และน้อง ๆ อีกนาน ถ้าโรคภัยไม่มาเบียดเบียน ทั้งนี้ พี่ศิริเมื่อครั้งยังมีชีวิตประกอบแต่คุณงามความดี มีศีลธรรมและใจบุญกุศล ในการที่พี่ศิริต้องเป็นอัมพาต เป็นเวลาแรมปี น้องจึงคิดว่าเป็นเรื่องของกรรมเก่า ถ้าชาติหน้ามีจริง น้องและลูก ๆ หลาน ๆ ขอให้เราเกิดมาเป็นพี่น้องกันอีก และกรรมเวรใด ๆ ขอให้จบกันแค่ในชาตินี้ หากวิญญาณของพี่ศิริอยู่หนใด แห่งใด ขอให้รับรู้รับทราบความรู้สึกของน้อง ๆ ลูก ๆ และหลาน ๆ ที่อยู่หลังว่า น้อง ลูก และหลาน ๆ ตลอดจนญาติมิตรทั้งหลาย ขอให้วิญญาณของพี่ศิริเป็นสุขในสัมปรายภพด้วยเถิด ความดีของพี่ศิริที่ทำเอาไว้ในชาตินี้ ขอให้ประสบผลในชาติหน้าด้วยเทอญ.

ด้วยความรักเคารพและอาลัยยิ่ง

อุดมศรี สมิติ

"พี่เหมือนพ่อ"

พ.ต.ท.ชลอ คชหิรัญ

พี่หริเป็นพี่คนที่ 3 ผมเป็นน้องคนที่ 11 ห่างกัน 7 คน เราเกิดมาในสกุลพระราชทานสกุลหนึ่ง คือ "คชหิรัญ" ซึ่งล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ทรงพระราชทานให้ ครั้งเมื่อก๋งช้าง (หลวงอภัยราชา) เป็นกำนันอยู่ที่อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผมอาภัพคุณพ่อคุณแม่มาแต่เล็ก โดยคุณพ่อเสียชีวิตเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นนายอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ขณะนั้น ผมอายุได้ 3 ขวบ และต่อมาอีกประมาณ 2 ปี ผมอายุย่างเข้า 5 ขวบ คุณแม่ถมยาก็มาเสียชีวิตที่อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ชีวิตของผมจึงกำพร้ามาแต่ยังเยาว์วัย แต่ก็พอจะจำความได้บ้าง

ฉะนั้น ในชีวิตผมจึงต้องพึ่งพี่ผู้ชายและพี่ผู้หญิงแทบทุกคน เพราะมีอุปการะต่อผมทุกคน ผมจึงเติบโตมากับพี่ ๆ จึงเปรียบเสมือนหนึ่งว่า พี่ ๆ ทุกคนเป็นคุณพ่อคุณแม่บังเกิดเกล้าฯ โดยเฉพาะพี่หริเป็นพี่ชายที่ห่วงใยผมมาก เพราะผมเป็นน้องชายคนเล็ก เมื่อหมดบุญของคุณพ่อและคุณแม่แล้ว จึงได้เร่ร่อนไปกับพี่หริเป็นส่วนใหญ่ และพี่หริก็เป็นคนสุดท้ายที่ปลุกปั้นผมจนเป็นคนขึ้นมา

ในชีวิตของผม โดยพี่หริซึ่ง "เป็นพี่ผู้เหมือนพ่อนี้" ได้อุตส่าห์ปลุกปล้ำลากจูง ตอนแรกได้เอาผมไปอยู่บ้านนายมังกร สามเสน และนายแม่ถนอม สามเสน ซึ่งเป็นผู้อุปการะพี่หริมาก่อน และผมเป็นคนที่ 2 และจำได้ว่ามีอีกหลายคนที่พี่หริเอาไปอยู่และสนับสนุนการเรียน ผมได้เข้าเรียนจนสำเร็จชั้นประถมปีที่ 4 ที่โรงเรียนขัตติยาณีผดุง อยู่ที่ถนนพิชัย และไปต่อที่โรงเรียนมัธยมวัดราชาธิวาส ชั้นมัธยม 1 สมัยนั้น แต่ก็ต้องออกจากโรงเรียนดังกล่าวไปเรียนมัธยม ฟ1,2 ต่อที่โรงเรียนภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร และที่โรงเรียนเชียงรายวิทยาคม มัธยม 3 และ 4 ที่โรงเรียนสารคามวิทยาคม พี่สมบูรณ์พี่สะใภ้ ภรรยาพี่จำรัส พี่ชายคนโตเป็นผู้อุปการะรับช่วง แต่ด้วยความเป็นห่วงของพี่หริจึงได้เอาผมมาเรียนต่อที่โรงเรียนสารคามวิทยา ชั้นมัธยม 3,4 ดังกล่าว ตอนนั้นพี่หริมียศเพียง ร.ต.ต. มีตำแหน่งเป็น ผบ.หมวดประจำ สภ.อ.เมืองมหาสารคาม ตอนนี้เองที่พี่หริได้แต่งงานกับพี่พรรณพิมพ์มาเป็นศรีภริยา ต่อมา พี่หริได้ถูกย้ายไปเป็นรองสารวัตรสถานีตำรวจนครบาลพลับพลาไชย ตอนนั้นยังไม่ได้เป็นพลับพลาไชยเขต 1 เขต 2 เหมือนทกวันนี้ จนกระทั่งเป็นนายเวรผู้บังคับการ พ.ต.อ.พระพินิจชนคดี สมัยนั้น ผมจำได้ว่าเป็นปี พ.ศ. 2485 หรือปี พ.ศ. 2486 ในระหว่างนี้ผมเรียนชั้นมัธยม 4 ถึง 6 ที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อผมสำเร็จแล้วพี่หริก็ถูกแต่งตั้งไปเป็นสารวัตรสถานีตำรวจนครบาลพญาไท ตอนนั้นยังไม่มีสารวัตรใหญ่ พี่หริมียศเพียง ร.ต.ท.เท่านั้นที่เป็นสารวัตร เมื่อผมสำเร็จแล้วก็ยังอาศัยพี่หริอยู่เพื่อหาทางเข้าเรียนโรงเรียนเตรียมทหาร แต่บังเอิญชีวิตผมด้อยน้อยวาสนา อายุเกินที่จะเข้าโรงเรียนเตรียมฯ ไปเพียง 5 เดือนเศษ จึงไม่มีโอกาสเหมือนอย่างเพื่อน ๆ ชีวิตผมจึงว่างเปล่าการศึกษาอยู่พักหนึ่ง

ผมจึงได้หาทางสอบเข้าไปเป็นนักเรียนนายสิบขับยานยนต์ กรมการขนส่งทหารบก สะพานแดง บางซื่อ เมื่อผมสอบได้แล้ว พี่หริจึงได้ไปรับรองความประพฤติให้ในวันมอบตัว

ในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง แต่ก่อนที่จะสมัครเข้าเป็นนักเรียนนายสิบขับยานยนต์นี้ ผมเคยไปสมัครสอบเข้าเป็นนักเรียนจ่าทหารอากาศและก็สอบเข้าได้ พี่หริไม่ยอมไปรับรองให้ เพราะเกรงว่าผมจะไปตกเครื่องบินตาย เนื่องจากว่า พี่หริรู้นิสัยผมดีว่าเป็นคนใจร้อนโมโหง่ายและหายเร็วที่สุด มิฉะนั้นแล้วผมคงไม่มีชีวิตและมีความก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้แน่นอน นั่นก็เพราะเหตุแห่งความห่วงใยของพี่หริ เมื่อผมรับราชการพ้นเกณฑ์ทหารแล้ว ผมได้เรียนวิชากฎหมายเพิ่มเติม เพื่อเตรียมสอบเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจ จึงสมัครเข้าเป็นนักเรียนพลตำรวจสมัยนั้นโดยสอบเป็นนายสิบตำรวจ ผมสอบได้และได้รับยศ ส.ต.ท. พี่หริก็ยังห่วงใยเอาผมไปอยู่ด้วยที่สถานีตำรวจนครบาลบางรัก มีตำแหน่งหน้าที่เป็นเพียงเสมียนประจำวัน ผมไม่เคยย่นย่อท้อถอย เพราะพี่หริและพี่พรรณพิมพ์ได้อบรมสั่งสอนผมเรื่อยมา จนทำให้ผมเกิดความมานะ เพียรพยายามท่องตำรับตำรากฎหมายต่าง ๆ เพื่อสอบเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจให้ได้ และเมื่อปี พ.ศ. 2492 ผมได้สมัครเข้าสอบเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจ แต่โชคของผมไม่ดีผมจึงสอบตก ไม่เช่นนั้นแล้วคงจะได้เป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจ รุ่น 6 แน่ พี่หริตอนนั้นมีตำแหน่งเป็นนายเวรอธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ คนทั่วไปมองผมว่า มันต้องสอบเข้าได้ซิ เพราะพี่มันเป็นนายเวรอธิบดีนี่ แต่เปล่าพี่หริไม่ได้ช่วยผมเลย เพราะอะไร เพราะพี่หริถือว่าการที่จะเป็นคนขึ้นมา และสร้างอนาคตตัวเองให้แจ่มใสนั้น ตัวเราเองจะต้องช่วยเหลือตัวเองเสียก่อน ไม่ใช่ว่าพี่หริจะไม่ช่วยผม พี่หริกลับบังคับให้ผมหมั่นเพียรขยันท่องตำรับตำรา อย่าเที่ยวเตร่ อย่าละทิ้งหน้าที่ ให้รู้จักงานในหน้าที่ให้มีความอดทน และสมัยนั้นผมมียศเพียง ส.ต.ท. พี่ชายผมเป็นสารวัตร สน.บางรัก ยังจัดให้ผมไปยืนยามอยู่ที่สามแยกถนนเจริญกรุง ต่อกับถนนสุรวงศ์ ใกล้กับโรงแรมโทกะเดโร สพายปืนเล็กยาว 383 ก็กระทำมาแล้วไม่อาย ผมทำและปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่ได้เลือกว่าหน้าที่จะสบายหรือไม่สบายแต่อย่างใดเลย การที่พี่หริได้สั่งสอนให้ผมปฏิบัติหน้าที่โดยไม่แบ่งชั้นของงานนี้จึงทำให้ผมบังเกิดความมานะพยายาม ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยเหลือผมทางอ้อม ที่สุดผมก็สอบเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจ รุ่นที่ 7 ได้ เมื่อปี พ.ศ. 2493 ในจำนวนนักเรียนที่สมัครสอบ 800 คน ผมสอบได้ที่ 27 รุ่นนั้นรับนักเรียนนายร้อยตำรวจเพียง 47 คน ถ้าไม่ได้พี่หริแล้ว ผมคงไม่ได้เป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจ และเป็นนายตำรวจมาจนทุกวันนี้แน่

ฉะนั้น ความดีของพี่หริไม่เพียงแต่ผมผู้เดียวเท่านั้นที่พี่หริมีให้ พี่หริมีความดีต่อราชการและส่วนรวมต่อบุคคลหลายชั้นหลายประเภท ดังนี้:—

(1) พี่หริมีมนุษย์สัมพันธ์ต่อเพื่อนข้าราชการ คือ ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ลำเอียง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

(2) พี่หริเป็นนักการเกษตร ซึ่งไม่ได้สำเร็จจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เลย แต่พี่หริสำเร็จจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองสมัยนั้น พี่หริจึงมีความมานะบากบั่นบึกบึนและรอบรู้ หยั่งจิตใจของคนทั่วไปได้ ผมจึงกลายเป็นนักการเกษตรและรอบรู้ในด้านการเกษตรปลูกพริก มะเขือ หอมกระเทียม รวมทั้งไม้ยืนต้นมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ก็เพราะพี่หริเป็นผู้ปลูกฝังให้มาตั้งแต่ผมยังเยาว์วัย

(3) งานในด้านกรมตำรวจ พี่หริเป็นคนรอบรู้กฎหมายและคล่องระเบียบวินัย ปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเป็นธรรม รู้จักแบ่งงาน ในเวลาราชการก็เป็นไปตามระเบียบ ถ้านอก

เวลางานแล้ว พี่หริจะกินข้าวร่วมโต๊ะกับผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างไม่ถือตัว สอดส่องดูแลความทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชา แม้แต่คนสวนพี่หริก็นั่งร่วมกินได้ในบางครั้ง ผมจึงได้จดจำเอามายึดถือเป็นแนวปฏิบัติจนทุกวันนี้

แต่เหตุที่พี่หริกลับไปอยู่กรมการปกครอง โดยย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ผมเคยถามพี่หริว่า "ทำไมพี่จึงคิดไปอยู่กรมการปกครอง" พี่หริตอบสั้น ๆ ว่า อยากดำเนินรอยตามคุณพ่อที่เป็นข้าราชการกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มาก่อน ฉะนั้น พี่ผมจึงเปรียบเสมือนทองบริสุทธิ์ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ พี่หริเคยทำงานชิ้นโบว์แดงให้กับกรมตำรวจไว้สมากมาย เท่าที่ผมจำได้คือ:—

ติดต่อซื้อที่ดินจำนวน 3 ไร่เศษ เพิ่มให้กับ สน.บางรัก เดิมซึ่งแต่ก่อนมีเพียง 2 งานเศษเท่านั้น ที่ดินเหล่านี้จะเห็นเป็นประจักษ์คือ ที่ก่อสร้างตัวสน.และบ้านพักของข้าราชการตำรวจ สน.บางรักอยู่ในขณะนี้ บูรณะและซึ่งในสมัยนั้นมี พล.ต.ต.สุพัฒน์ วีนิล และ พล.ต.ต.สิทธิศักดิ์ สุพรรณเภสัท เป็นรองสารวัตร และจะเป็นประจักษ์พยานได้อย่างดี

แม้พี่หริจะย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาแล้ว พี่หริก็ยังไม่ลืมกรมตำรวจ พี่หริได้จัดสรรที่ดินให้กับโรงเรียนพลตำรวจ จังหวัดยะลา อีกประมาณ 400 ไร่ รวมทั้งอาคารบ้านพักของข้าราชการตำรวจไว้เป็นสมบัติของกรมตำรวจนกระทั่งทุกวันนี้

และอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งผมจำไม่ได้ และยังนึกไม่ออก

(4) งานในด้านกรมการปกครอง พี่หริได้รับเกียรติในตำแหน่งหน้าที่ราชการ คือถูกแต่งตั้งจากกระทรวงมหาดไทยไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา เมื่อครั้งเป็นผู้ว่าฯ พี่หริเข้าได้กับเพื่อนข้าราชการและผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับ พ่อค้า ประชาชน โดยเฉพาะพี่น้องชาวไทยอิสลามพี่หริเข้าได้เป็นพิเศษ เพราะพี่หริรู้และพูดภาษามาลายูพื้นเมือง และรู้ขนบธรรมเนียมได้ดี จึงทำให้พี่หริเป็นที่รักใคร่และเคารพนับถือของพี่น้องชาวจังหวัดยะลามาก ความดีของพี่หริที่ทำไว้เมื่อครั้งที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าฯ เท่าที่จำได้ คือ:—

– วางผังเมือง สร้างถนนหนทาง สร้าง "หลักเมือง" อย่างมีแผนมีระเบียบได้รับชัยชนะในการประกวด และได้รับการชมเชยจากกระทรวงมหาดไทย ในเรื่องความเป็นระเบียบและความสะอาดเรียบร้อยเป็นอันดับหนึ่งทั่วประเทศ

– ได้ช้างคู่บารมีถวายแด่ในหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2511 มีพิธีจัดงานถวายอย่างมโหฬารเป็นเกียรติแก่จังหวัดอย่างสูงส่งที่สุด ผมจึงได้ใช้คติซึ่งกลั่นกรองจากการกระทำความดีของพี่หริมาเป็นหลักยึดถือในการปฏิบัติหน้าที่ราชการจนทุกวันนี้ โดยถือหลักว่า "ปกครองป้องกัน พัฒนาประชาสัมพันธ์"

การจากไปของพี่หรินี้ เป็นการจากไปอย่างไม่มีวันกลับมาหาพวกเราอีกแล้ว แต่คุณงามความดีของพี่หริที่ทำไว้ดังกล่าว พี่น้องลูกหลานทุกคนจะลืมเลือนไปไม่ได้ตลอดชั่วชีวิต

ความดีของพี่หริซึ่งมีต่อผมและพี่น้องลูกหลานทุกคนนี้ ผมจึงขอเขียนเอาไว้เป็นอนุสรณ์ส่วนหนึ่งเพื่อจักให้ทุกคนได้รำลึกถึงคุณงามความดีของพี่ผู้เปรียบเสมือนพ่อนี้ ไปตลอดกาลนานอย่างไม่ลืมเลือนไปจากความทรงจำ.

พ.ต.ท.ชลอ คชหิรัญ

"คุณลุงหริของหลาน"

จากความทรงจำของหลานทั้งสาม คุณลุงหริเป็นผู้ที่มีความเมตตา กรุณาต่อบรรดาหลานทุก ๆ คน ไม่ว่าจะเป็นญาติฝ่ายใด สำหรับหลานทั้งสาม ทุกครั้งที่หลานคนหนึ่งคนใดไปพบคุณลุงหริจะถามถึงทุกคนว่าสุขสบายดีหรือ มีความเป็นห่วงใยและพร้อมที่จะให้คำแนะนำและคำ ปรึกษา ยามหลานทั้งสามมีความทุกข์คุณลุงหริจะเป็นผู้ให้กำลังใจ และให้ทุกคนอดทนและต่อสู้ ทั้ง ๆ ที่สายตาและการแสดงออกว่ามีความทุกข์ไปกับหลาน ๆ ด้วย ในยามที่หลานทั้สามมีความสุขและประสบความสำเร็จ คุณลุงก็จะแสดงออกซึ่งความภาคภูมิใจในตัวของหลานและมีความสุขด้วย

คุณลุงหริเคยเล่าประสบการณ์ในการทำงานถึงอุปสรรคและความสำเร็จให้พวกเราทราบและศึกษา ในสายตาและจิตใจของหลานทั้งสามมีความชื่นชมและภาคภูมิใจในคุณลุงหริของพวกเราเป็นอย่างมาก คุณลุงหริของเราเป็นทั้งนักบริหาร นักการปกครอง นักพัฒนา นักเกษตรกรรม และ ฯลฯ ซึ่งพยายามที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกหลานของคุณลุงหริทุกคน

บัดนี้ คุณลุงหริได้จากหลานทั้งสามไปแล้ว แต่คุณงามความดีของคุณลุงหริที่ได้แสดงออกให้หลานทั้งสามได้พบได้เห็นและที่มีต่อหลานทั้งสาม ทำให้เราทั้งสามมีความภาคภูมิใจในตัวคุณลุงหริของเราเป็นอย่างมาก และจะจดจำความดีทั้งหลายของคุณลุงหริที่ได้สร้างไว้ เป็นบทเรียนที่จะสอนให้เราทั้งสามได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อการดำรงชีวิตของหลานทั้งสามต่อไป หากชาติหน้ามีจริง ขอให้หลานทั้งสามได้เป็นหลานของคุณลุงหริต่อไปทุกชาติด้วย

สุดท้ายนี้ หลานทั้งสามขอให้คุณงามความดีที่คุณลุงหริได้ปฏิบัติ และอานิสงฆ์จากกุศลบุญราศรีที่คุณลุงหริได้สร้างสมไว้ในชาตินี้ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณลุงหริ ได้ไปสู่สุขคติในสัมปรายภพเทอญฯ.

จากหลานสมิติ

ตายแล้วเกิด

คุณพี่ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ที่รักเคารพของพวกเราได้จากพวกเราไปเสียแล้ว หลังจากที่ท่านได้นอนป่วยมาถึง 4 ปีเศษ ทำให้อดนึกถึงอดีตของท่านไม่ได้ คุณความดีของท่านที่ได้ทำไว้มีมากมายทั้งในด้านการงานในเรื่องส่วนตัว กับญาติมิตรและผู้รู้จักชอบพอ ย่อมทราบกันดีว่าท่านเป็นคนที่มีใจคอกว้างขวางโอบอ้อมอารีมีเมตตากับคนทั่ว ๆ ไป แข็งขันในเรื่องการบุญทานอยู่เสมอ มีแต่ความสุจริตยุติธรรม ยากจะหาผู้ใดมาเปรียบเทียบกับท่านได้ แม้ท่านได้จากไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ แต่คุณความดีของท่านก็ยังฝังลึกอยู่ในดวงใจของพวกเราตลอดไปอีกนานแสนนาน

ท่านปัญญาชนทั้งหลาย อันมนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ทุกรูปทุกนาม สังขารย่อมปรุงแต่งขึ้นมาด้วยกุศลกรรมและอกุศลกรรมด้วยกันทุกคน จึงมีดีมีร้าย มั่งมี ยากจน ซึ่งย่อมไม่เท่าเทียมกันนิสัยใจคอก็ไม่เหมือนกันมีดีมีชั่ว สรุปแล้วก็เกิดจากกรรมดีและกรรมชั่วเป็นผู้ปรุงแต่งขึ้นมานั่นเอง ผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วนี้ก็ทำให้เป็นสุขบ้างเป็นทุกข์บ้างตามฐานานุรูป สมดังคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่า กุสะลาธัมมา ธรรมเป็นกุศลให้ผลเป็นสุข อะกุสะลาธัมมา ธรรมเป็นอะกุศลให้ผลเป็นทุกข์ พระบาลีธรรมบทนี้สะท้อนออกมาเป็นสุภาษิตที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งคนไทยเรายอมรับนับถือกันมาแต่สมัยโบราณจนทุกวันนี้

มนุษย์เราทุกวันนี้ในสังคมส่วนใหญ่ ๆ ของโลกทั่ว ๆ ไป ล้วนแล้วแต่มีสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษเป็นภัยมียาเสพติด สถานเริงรมย์ที่ผิดศีลธรรม ฉ้อฉล หลอกลวง แต่ก็เป็นที่นิยมชมชอบของสังคมให้คงมีอยู่ได้ ไม่ว่าจะเป็นบ่อนการพนันหรือสถานที่ทำลายศีลธรรมก็เปิดได้ตั้งได้ และมีลูกค้าคับคั่งกันทุกวัน นี่ก็ย่อมเห็นได้ว่าคนเราทุกวันนี้ไม่เชื่อถือเรื่องกรรมเรื่องเวร หรือไม่เชื่อการเวียนว่ายตายเกิดนั่นเอง เรามักได้ยินคนพูดกันอยู่บ่อย ๆ ว่า ขอให้ฉันสบายในชาตินี้ก็พอแล้วชาติหน้ามีจริงหรือไม่ฉันไม่รู้ จะเกิดได้อีกหรือเปล่าก็ไม่รู้ บางคนก็พูดว่า คนทำดีมักลำบากสู้คนโกง คนชั่วไม่ได้ เขาร่ำรวยได้ดีมีความสุข เรื่องนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ดีเลย คนยังเข้าใจผิดกันอยู่และถ้าปล่อยไว้ก็จะเป็นโทษในสังคมอย่างร้ายแรง แก้ไขกันยากยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าจึงเขียนเรื่องเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดนี้พอเป็นสติแก่ปัญญาชนไม่ให้หลงในบาปและอบายมุขตามสังคมส่วนใหญ่เขาได้บ้างไม่มากก็น้อย

ตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่มีมาในพระอภิธรรมและในพระสูตรต่าง ๆ นั้น ระบุไว้อย่างชัดแจ้งว่า สัตว์โลกทั้งหลายทุกหมู่ทุกเหล่าล้วนแต่ต้องเวียนว่ายตายเกิดวนเวียนกันอยู่ในวัตตสงสาร คือ ตายแล้วเกิด เกิดแล้วตาย วิญญาณวนเวียนเกิดดับโดยอำนาจแห่งกรรมวิญญาณของสัตว์โลกประกอบขึ้นมาจากเบญจขันธ์หรือขันธ์ทั้ง 5 เมื่อสิ้นชีวิตลงไปแล้ววิญญาณสัตว์นั้นไม่ได้ดับสูญไป คงไปบังเกิดเป็นชีวิตขึ้นใหม่อีกในทันที คือ ไปจุติขึ้นเป็นสัตว์อีกในทันทีทันใด ตามสภาวะกรรมของสัตว์ผู้นั้น ถ้ากุศลกรรมสูงก็ไปบังเกิดดีเป็นเทวดาหรือเป็นมนุษย์ที่มีอำนาจวาสนา ถ้าอะกุศลกรรมสูงก็ไปเกิดเป็นเปรต อสุรกาย สัตว์นรกหรือมนุษย์ยากจนรับทุกข์สาหัสหรืออาเป็นแม้สัตว์เดรัจฉานก็ได้ ภพและภูมิต่าง ๆ เหล่านี้จำแนกแบ่งออกเป็นหลายประเภทมีใหญ่ ๆ อยู่ คือ สุขคติภูมิ ภูมิปานกลาง ทุกข์คติภูมิ ข้าพเจ้าจัดจำแนกไว้พอสังเขป ดังนี้

สุขคติภูมิ สูงสุดมีพระนิพพานพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ถัดลงมามีพรหมโลก ถัดลงมาอีกเป็นวรรค์ 7 ชั้น

ภูมิกลางหรือมนุษย์โลก แบ่งออกเป็น 4 จำพวก มีดังนี้คือ

1. อัณฑชโยนิ คือ สัตว์เกิดออกจากฟองไข่ มีนก เป็ด ไก่ ปลา ฯลฯ

2ง ชลาพุชโยนิ คือ สัตว์ที่เกิดด้วยการคลอดออกจากมดลูกของมารดา มี มนุษย์ ช้าง ม้า ควาย ลิง ปลาบางชนิด ฯลฯ

3. สังเสทชโยนิ คือ สัตว์ที่เกิดจากสิ่งของหมัก บูด เน่า ทรากศพ ผลไม้ พืชเน่า แป้งหมัก ส่าหมัก โคลนตม น้ำ สิ่งสกปรก มูตร์ คูต มีจำพวกหนอน แมลงต่าง ๆ พยาธิต่าง ๆ สัตว์เซลต่าง ๆ ฯลฯ

4. โอปปาติกโยนิ คือ สัตว์ที่เกิดโดยทิพย์ มีเทวดาบางพวก เช่น พระภูมิเจ้าที่ เทพารักษ์ เทพสิงตามพระพุทธรูป รูปฤาษี เทวรูป อมนุษย์บางพวก มือสูร วิทยาธร คนธรรม์ นาคา พวกมารบางประเภท เปรต อสูรกาย และพวกสัตว์นรกที่มีรูปร่างแปลกวิตถารตามเวรกรรมของตน รวมทั้งพวกสัมภเวสีที่ท่องเที่ยวเร่ร่อนไม่อยู่เป็นที่เป็นทาง ยังมีอีกมากชนิดนับไม่ถ้วน พวกที่ 4 นี้ ไม่มีดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นร่างกาย ในบางครั้งอาศัย ธาตุลม ธาตุไฟ มาสีให้เห็นเป็นรูปลวงขึ้นมาชั่วขณะแล้วก็หายวับไป

ทุกข์คติภูมิ คือ นรกภูมิ มีหลายชั้น หลายพวก หลายตอน นรกภูมินี้มีรายละเอียดอยู่ในคัมภีร์พระมาลัย และพวกสัตว์นรกนี้บางพวกบาปไม่หนักมากก็มาเที่ยวเพ่นพ่านถึงบนโลกมนุษย์ก็มี เช่น จำพวกเปรต หรือพวกตายอดตายอยาก เป็นต้น

ข้าพเจ้าได้อธิบายมาพอรู้เป็นเลา ๆ บ้างแล้ว ทีนี้มาถึงว่าเมื่อตายแล้วเกิดได้อย่างไร คือตามหลักแล้วสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัตตจักรนี้หมายถึงว่าเกิดดับทั่วไปได้ทุกโลกทุกดวงดาวในจักรวาล ไม่ได้จำกัดอยู่ในดวงดาวเดียวหรือโลกเรานี้โดยเฉพาะย่อมบังเกิดได้อีกในที่ใดก็ได้ เพราะฉะนั้นสัตว์โลกที่เราเห็นจึงมีมากบ้างน้อยบ้างตามกาลตามสมัยไม่แน่นอน และตามดวงดาวในจักรวาล ก็มียุคสมัยแตกต่างกันไปบางดาว ขณะนี้อาจยังเป็นสมัยโลกล้านปีที่ยังมีภูเขาไฟปะทุอยู่ทั่วไป มีสัตว์ร้ายมากมายคอยทำร้ายฉีกเนื้อกันกิน บางดวงดาวก็เป็นยุคเจริญสุดขีด ควบคุมระบบร่างกายได้สวยเหมือน ๆ กัน ไม่มีเชื้อโรค ไม่มีแห้งแล้ง ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ อยากเกิดอยากตายเมื่อใดก็ได้ ไม่มีทุกข์ภัย คือ ควบคุมธรรมชาติได้เด็ดขาดและเป็นโลกที่มีแต่คนดีมีศีลธรรมไม่มีนอกรีต เมื่อเป็นเช่นนี้ ดวงดาวที่ต่าง ๆ กันตามหลักวิทยาศาสตร์นี้ ก็คือนรกหรือสวรรค์ตามคำสอนของพระพุทธองค์เป็นแน่แท้ สัตว์ในโลกต่าง ๆ ย่อมวนเวียนไปมาเกิดตายผลัดเปลี่ยนกันไปตามผลกรรมที่ปรุงแต่งสัตว์นั้น ๆ กะทะทองแดงที่คนโบราณเราคิดตามคำสอนของพระ–พุทธองค์ก็คงจะเป็นลาวาหลอมเหลวที่ไหลร้อนเป็นธารทองแดงทำลายชีวิตสัตว์ในดวงดาวที่ยังร้อนจัดปะทุเผาอยู่นั่นเอง ส่วนนรกที่ว่ามีแต่ควันพิษรม ก็คงเป็นดวงดาวที่ระอุเต็มไปด้วยแก๊สพิษควันพิษหรือทำสงครามกันด้วยแก๊สพิษและปรมาณู ก็คือไฟล้างโลกหรือไฟบัลลัยกัลป์

วิญญาณของมนุษย์สัตว์ทั่วไปประกอบขึ้นด้วยความรู้สึกจากนอกร่างกายกระทบเข้าไปรู้สึกภายในร่างกายมี 5 อย่าง เรียกว่า เบญจขันธ์ มีดังนี้ คือ

1. ตามองเห็นรูปเห็นสีรู้สึกเข้าไปภายในว่า สวยไม่สวย น่าเกลียด น่ารัก พอใจไม่พอใจ

3. จมูก รับรู้กลิ่นเหม็นหอม สดชื่น อึดอัด คลื่นเหียร แล้วรู้สึกเข้าไปในร่างกายพอใจไม่พอใจ

4. ลิ้น ได้รับรสอร่อย ไม่อร่อย เปรี้ยวหวาน เค็ม ขม ขื่น แล้วรู้สึกเข้าไปภายในพอใจไม่พอใจ

5. กาย ผิวหนัง ได้รับสัมผัสนุ่ม แข็ง ร้อน เย็น นุ่มนวล แข็งกระด้าง แล้วรู้สึกเข้าไปภายใน พอใจ ไม่พอใจ

ทั้ง 5 อย่างนี้ รวมกันเข้าทั้งภายในและภายนอกแล้วไปรวมรู้ สิงอยู่จุดเล็ก ๆ ในสมองที่รับรู้เรียกว่าใจ รวมกันเป็นวิญญาณ เมื่อร่างกายสัตว์แตกดับตายลงแล้ว วิญญาณไม่ตายจะออกไปจุติบังเกิดใหม่อีก ฉะนั้น ในขณะที่คนเราใกล้ตาย ญาติ ผู้ใกล้ชิดมักกระซิบที่หูบอกทางว่า พระอะระหังบ้าง พุทโธบ้าง พวกศาสนาอื่น ๆ ก็ล้วนแล้วแต่มีคำบอกนำทางต่าง ๆ กันออกไป แต่มีบอกเกือบทุกชาติทุกภาษาตามที่ข้าพเจ้าได้ศึกษามา ฉะนั้น ตอนใกล้จะตายนี้สำคัญมาก ควรพูดกับคนใกล้ตายด้วยคำไพเราะ รื่นหู พูดแต่คำมงคล คำดี กล่าวแต่ทางบุญทานที่เขาเคยประกอบไว้ ในธุระกิจก็พูดให้คลายห่วง เพราะคนใกล้จะตายถ้าห่วงบ้านช่องก็จะเป็นผีเรือน เจ้าที่ผีเฝ้าที่ พระภูมิ ห่วงทรัพย์ก็เป็นผีเฝ้าทรัพย์พวกปู่โสม ถ้านึกถึงแต่ทางบุญทาน แต่กรรมดีก็จะได้ไปเกิดในสุขคติ ถ้าคิดติดใจแต่เรื่องบาปชั่วกิเลสก็จะไปเกิดในทุกข์คติ คนฆ่าสัตว์เวลาจะตายมักร้องเหมือนสัตว์นั้น เพราะจิตหมกมุ่นอยู่แต่การฆ่าสัตว์นั้น ตายก็จะไปเกิดเป็นสัตว์อย่างนั้นบ้าง และถูกเขาฆ่าวนเวียนกันไปไม่รู้จบสิ้น ฉะนั้น เมื่อใกล้ตายเราต้องสำรวมใจคอให้นึกแต่สิ่งดีงามและบุญกุศลเราจึงจะช่วยตัวเราได้

คนเราเมื่อตายลงไปแล้ววิญญาณก็ไปบังเกิดอีกทันที มีบุญมากก็ไปบังเกิดในสุขคติภูมิเทวดา มีบาปมากก็ไปเกิดในทุกข์คติภูมิ หรือนรก หรืออาจเกิดเป็นมนุษย์อย่างเดิมอีกดีขึ้นหรือต่ำลงตามผลกรรมที่ได้ทำไว้ หรืออาจเกิดเป็นเดรัจฉานก็ได้ บางทีบุญบาปยังถ่วงกันอยู่ก็ไปเกิดในภูมิพักฟื้นไม่ดีไม่ชั่ว เป็นการชั่วคราวราว 100 วัน ภูมินี้จะอธิบายในตอนต่อไป ตกลงเป็นอันว่าผีไม่มีเพราะตามพระไตรปิฎกได้กล่าวว่าพวกนิวิบาตต่าง ๆ มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน เปรต อสูรกาย สัมภเวสี ฯลฯ เหล่านี้ คือ สรรพสัตว์ทั้งสิ้น ล้วนแล้วแต่ได้เกิดแล้วตามสภาวะกรรมของตน จะเห็นได้ว่าในคำแผ่เมตตามีคำอุทิศให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในสากลโลก คือ อุทิศไปทั่วสรรพสัตว์ทุกโลกทุกจักรวาลเลยทีเดียว จะไม่มีคำอุทิศให้ผีเลย ตกลงเป็นอันว่าผีไม่มี ทีนี้อาจจะมีคนเถียงขึ้นมาว่าทำไมจึงมองไม่เห็นกันทั่วหมด อธิบายว่ามิติที่ซ้อนกันอยู่นั้นมีกำแพงแห่งกาลเวลาบังกั้นเอาไว้อีกทีในบางครั้งที่มองเห็นกันก็คือ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทะลุผ่านมิตินั้นเข้าไปอาจจะด้วยฤทธิ์ ด้วยอภิญญา ด้วยญาณ หรือด้วยกรรมของสัตว์นั้น ๆ โดยเฉพาะตนเท่านั้น บางคนไปเห็นสัตว์คนละภูมิ คนละมิติ ก็บอกว่าผีหลอกเป็นต้น มิติที่ซ้อนกันอยู่นี้ บางมิติอยู่ในที่รกเป็นป่าทึบ เขาอยู่กันเป็นบ้านเป็นเมืองกลุ่มใหญ่ ๆ โบราณเคยมีคนทะลุมิติเข้าไปแลกลับออกมาเล่าให้คนฟังก็เคยมี แม้พระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่เดินธุดงค์ (รุกขมูล) ซึ่งบางท่านมีชื่อเสียงมาก ๆ ก็เคยเข้าไปเมืองเหล่านี้ มีคำเก่าเรียกกันว่าเมืองลับแล ผู้เคยเข้าไปเมืองเหล่านี้แล้วออกมาเขียนบอกเล่าก็มีเป็นหนังสือยืนยันมีคนอ่านแล้วเชื่อถือจำนวนมากอยู่ทีเดียว ในพวกที่อยู่ในลับแลเป็นกลุ่มก้อนนี้

มักจะมีใจบุญและมีศีลมีธรรม กำลังปฏิบัติธรรม เพื่อให้ไปบังเกิดในสวรรค์มีนิพพานเป็นที่สุด ไม่มีมาเกิดเป็นมนุษย์อีกแล้ว ล้วนแต่อยู่ในอาหารทิพย์ที่มีอยู่อาศัยพอสบายตาตามผลกรรมของท่าน มีสภาวะสูงกว่ามนุษย์ แต่ยังไม่ถึงกับเป็นเทวดา ภูมินี้เป็นภูมิกลางระหว่างมนุษย์กับเทวดาอยู่กันนาน ๆ ทีเดียวในภูมินี้ คือ ท่านต้องรอใช้ผลกรรมให้หมดก่อนจึงจะไปเทวโลกได้

ยังมีอีกภูมิคือ ภูมิพักฟื้นของวิญญาณ คือ เกิดชั่วคราวในภูมินี้อายุราว ๆ 100 วัน ก็ต้องดับขันธ์ไปบังเกิดใหม่ คนเราส่วนมากเมื่อดับขันธ์ลงไปแล้วจะไปบังเกิดในภูมิชั่วคราวนี้ก่อน ภูมินี้จะเกิดมีเพศเดิมรูปกายอย่างเดิมอาจเปลี่ยนไปก็เล็กน้อยเท่านั้น ภูมินี้ผู้ไปบังเกิดจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ตามสภาวะเดิมของตน การแต่งกายอาจเปลี่ยนไปบ้างตามกรรมปรุงแต่งขึ้น ที่อยู่อาศัยมีความสุขพอประมาณ ไม่หิวโหยอิ่มอยู่เสมอ มีอากาศร่มรื่นเห็นแสงแดดอ่อน ๆ มีลมเย็นสบาย บริสุทธิ์ปลอดโปร่ง ตัวเบาไม่ต้องเดินก็ไปไหน ๆ ได้ตามใจนึก ภพภูมินี้จัดไว้สำหรับผู้ที่มีบุญกับบาปพอดีกันหรือบุญมากกว่าเล็กน้อย เมื่อวิญญาณเข้าไปบังเกิดอยู่ทีแรกไม่ทราบว่า ตัวคือใคร พอบังเกิดได้ 7 วัน รู้สึกตัวและมาเห็นบ้านเรือน ญาติมิตรได้วันหนึ่ง พอพ้นไปก็ลืมอีก พอถึง 50 วันก็รู้ตัวอีกครั้งหนึ่ง พอพ้นก็ลืมอีก ทีนี้พอครบ 100 วัน ก็รู้ตัวอีกครั้ง วันนี้ถ้ารู้ตัวแล้วนึกถึงกรรมดีกุศลกรรมก็จะช่วยให้ดับสูญแล้วไปเกิดในสุขคติภูมิ ถ้านึกได้แต่กรรมชั่วก็จะไปเกิดในทุกข์คติภูมิเป็นวิบาตไป ถ้านึกผลบุญบาปปานกลางก็เกิดเป็นมนุษย์หรือสัตว์โลกธรรมดาตามผลกรรมของตน ๆ

พระมหาเถระสมัยโบราณที่ทรงอภิญญา รู้แจ้งจึงกำหนดพุทธบริษัทญาติมิตรผู้ตายให้รีบทำบุญอุทิศให้ผู้ตายตอนครบ 7 วัน 50 วัน และ 100 วัน ตามลำดับ ในชั้นแรกก็คงเล่าให้ฟังภายหลังลืมเลือนไปจนกลายไปเป็นแค่ประเพณีทำบุญ อุทิศไม่ทราบเหตุผลว่า ทำไมกำหนดวันไว้ตามนี้ จุดประสงค์ของการทำบุญก็คือ ต้องการให้ผลบุญไปสู่ผู้ตายขณะรู้สึกตัวรู้กายจะได้ช่วยถ่วงบุญให้มาก ๆ ไปสู่สุขคติได้ ในขณะที่รู้ตัวนี้เจ้าตัวจะมาร่วมในการบุญด้วยทุกครั้ง นอกจากเจ้าตัวจะบาปมากตกนรกไปเสียก่อน หรือมีบุญมากอยู่แล้วเป็นเทวดาอยู่ ถ้าเป็นเทวดาอยู่ก็จะมาอนุโมทนาบุญ ผลบุญก็จะทำให้ญาติมิตร บุตรหลานมีโชคมีลาภเห็นทันตา

ในพระไตรปิฎก มหาสีหนาทสูตร ได้กล่าวไว้ว่าในสมัยที่พระพุทธองค์กับพระสาวกปฏิบัติธรรมอยู่ ณ เทือกเขาแขวงกรุงราชคฤห์ เทือกเขานี้มีภูเขาอยู่ 5 ลูก คือ คิชฌกูฏ อิสีคิลิ เวภาระ เวปุลละ และ กาฬกูฏ เป็นกลุ่มเขาติดกัน พระพุทธองค์ได้ปฏิบัติธรรมอยู่ในเทือกเขานี้กับพระสาวกหลายสมัยด้วยกัน ในกาลครั้งนั้นพระสารีบุตรได้เห็นอสูรกายตนหนึ่งมีรูปเป็นนาคา (งูใหญ่) อาศัยอยู่ ณ เทือกเขานี้ พระสารีบุตรจึงได้ถามแก่พระพุทธองค์ว่า สัตว์นี้คือสิ่งอันใดพระเจ้าข้า พระพุทธองค์ทรงตรัสตอบว่า ดูกรสารีบุตร ท่านได้เห็นแล้ว รู้แล้ว ดั่งตถาคตได้เห็นได้รู้ สัตว์นี้ เดิมเป็นมหากษัตริย์องค์หนึ่ง แต่ผลกรรมมีอยู่เมื่อดับขันธ์ได้มาบังเกิดเป็นดั่งนี้ บัดนี้หมดสภาวะแห่งกรรมเดิมแล้ว และแล้วพระองค์ก็ทรงเทศนาโปรดให้อสูรกายรูปนาคานั้นได้ไปจุติในสวรรค์ มีอรรถาธิบายว่า เดิมกษัตริย์ผู้นี้ทำบุญทานมาไว้มากอยู่ แต่เมื่อตอนจะดับขันธ์สิ้นใจบังเอิญนึกไปถึงกรรมไม่ดีเข้า ผลแห่งกรรมจึงต้องมารับกรรมเป็นนาคาอยู่และผลแห่งบุญก็มากจึงดลบันดาลให้ได้พบกับพระพุทธองค์ในวาระสิ้นกรรม

ที่ข้าพเจ้ายกเอาเรื่องนี้มากล่าวก็เพื่อเป็นเครื่องยืนยันในเรื่องบุญและกรรมของมนุษย์เราว่า ทุกรูปนามนั้นเหมือนกันหมดแม้แต่เป็นมหากษัตริย์ก็ยังต้องมาเป็นอสูรกาย ดีแต่มีกรรมดีที่ประกอบไว้ช่วยแก่พระองค์ได้พ้นจากกรรมหนักนี้ได้

ดังนั้น เราท่านจึงควรเร่งประกอบกรรมดีไว้ให้มากจะได้ช่วยให้พ้นทุกข์ภัยในภายหน้า ขอให้ช่วยกันสร้างสรรสังคมของไทยเราด้วยการประกอบกรรมดีละเว้นจากบาปและอกุศลทั้งหลาย อบายมุขต่าง ๆ ก็ควรละเว้นเสียหรือลดน้อยลง เมื่อตายลงไปจะได้ไปบังเกิดในภูมิที่ดีมีแต่ความสุขความเจริญทุก ๆ ท่านทั่วกัน

หากข้อเขียนของข้าพเจ้านี้ได้บังเกิดประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านแล้วไซร้ ก็ขอให้บุญกุศลที่บังเกิดขึ้นนี้จงไปสู่ดวงวิญญาณของคุณพี่ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ที่ได้ล่วงลับไปแล้วได้มีความสุขในสุขคติภูมิ หรือท่านจะไปบังเกิดอยู่ในภพใดภูมิใดก็ตามขอให้ผลบุญนี้ช่วยให้ท่านมีความสุขสบายดีในภพ ในภูมิของท่าน และขอให้กุศลกรรมดีที่ท่านได้สร้างสมไว้ตอนดำรงชีวิตอยู่จงช่วยให้ท่านได้บังเกิดในสรวงสวรรค์อันแสนสุขเทอญ.

สารีบุตร

เจ้าภาพสวดพระอภิธรรม

วันอังคาร ที่ 28 สิงหาคม 2522	ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม
วันพุธ ที่ 29 สิงหาคม 2522	ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม
วันพฤหัสบดี ที่ 30 สิงหาคม 2522	ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม
วันศุกร์ ที่ 31 สิงหาคม 2522	สำนักงานแพทย์ใหญ่ กรมตำรวจ กรมการปกครอง
วันเสาร์ ที่ 1 กันยายน 2522	คณะละคร "น้ำผึ้งขม" คณะข้าราชการอำเภอเมืองนครนายก
วันอาทิตย์ ที่ 2 กันยายน 2522	ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร กลุ่ม มีคุณสุต ญาติมิตร, ลูก ๆ
วันจันทร์ ที่ 3 กันยายน 2522	พระครูสถาพรพุทธมนต์ (หลวงพ่อ–สำเนียง อยู่สถาพร) สมาคมข้าราชการบำนาญ กระทรวงมหาดไทย คณะมิตรนครราชสีมา

พระรอดเชียงใหม่

พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ

ในการสร้างพุทธสถานเชียงใหม่ ซึ่งได้กระทำพิธีวางศิลาฤกษ์ ณ บริเวณวัดอุปคุต เชิงสพานเนาวรัตน์ เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พุทธศักราช 2496 เวลา 11.45 น.ตรง และในเดือนเดียวกันนั้นเอง ตรงกับวันขึ้น 10 ค่ำ เดือน 7 ปีมะเส็ง จัตวาศก จุลศักราช 1315 วันที่ 23 พฤษภาคม พุทธศักราช 2496 เริ่มพิธี 9.21 น. 41 วินาที และเริ่มจุดเทียนไชยเวลา 19.29 น. พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ประธานกรรมการจัดสร้างพระรอด พร้อมด้วยคณะกรรมการพุทธสถานก็ได้ร่วมกันประกอบพิธีมหามงคลสร้างพระรอด 84,000 องค์ เพื่อสมทบทุนสร้างพุทธสถานแห่งนี้

พระรอดได้มีประวัติกำเนิดมาแต่ต้นเพียงใด ข้าพเจ้าจะไม่ขอกล่าวในที่นี้

ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงการสร้างพระรอดรุ่นนี้ ว่าได้มีประวัติเป็นมาอย่างไรเท่านั้น

ก่อนอื่น จำเป็นจะต้องเรียนให้ทราบเสียก่อนว่า พระรอดรุ่นเก่าสมัยโบราณหรือที่สร้างก่อนพระรอดรุ่นนี้ ได้เนื้อดินมาจากแห่งหนตำบลใดที่เป็นปัญหาแรกที่ต้องคิดเพราะการสร้างพระรอดนั้นจะต้องทำให้ถูกต้องตามหลักวิชาทางไสยศาสตร์ ข้าพเจ้าจึงได้ไปกราบเรียนหารือกับ พล.ร.ต.หลวงสุวิชาญแพทย์ รน. เจ้ากรมแพทย์ทหารเรือในปัจจุบัน เพื่อได้ตรวจสอบทางทิพย–ญาณจักษุ ก็ได้รับทราบว่าพระรอดเกือบทุกรุ่นใช้ดินบริเวณทิศเหนือของวัดพระคงจังหวัดลำพูน แต่การที่จะไปขอดิน ณ บริเวณดังกล่าวแล้วจะต้องตั้งศาลเพียงตาอาราธนาขอจากพระพุทธรูปและเทวดาที่รักษา เมื่อขุดลงไปประมาณ 3 ศอกก็จะพบดินที่ต้องการ ข้าพเจ้าจึงได้เรียนให้คณะกรรมการพุทธสถานรับทราบและดำเนินการจนได้ดินเพียงพอแก่ความต้องการ ซึ่งดินบริเวณนี้เมื่อได้นำมาสร้างพระรอดแล้ว เนื้อองค์ของพระรอดจะแข็งแกร่ง หาอะไรเปรียบมิได้

ดินทั้งหมดที่ได้มานี้ ข้าพเจ้าได้ให้อาจารย์ผู้ทรงคุณละลายดินด้วยน้ำพระพุทธมนต์พุทธาภิเศก น้ำมนต์พระคาถาแสน, น้ำมนต์ร้อยที่และกลั่นกรองด้วยผ้าขาวสะอาดเอาแต่ผงละเอียดอ่อน ซึ่งมีลักษณะเหมือนแป้ง แล้วผสมด้วยผงพระธาตุ ผงพระเบิม ผงพระเลี่ยม ผงพระคง ผงพระรอด ผงพระสมเด็จพุทธาจารย์ ประกอบด้วยผงกรีนิสิงเห ผงปัทมัง ผงพุทธคุณ และผงอิกิเจของคณาจารย์รุ่นเก่า เช่นหลวงพ่อวัดมะขามเฒ่า หลวงพ่อทองคำวัดหนามแดง และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ผสมเคล้ากันจนเข้าเป็นเนื้อเดียวกันแล้ว จึงปั้นเป็นก้อนกลมขนาดผลส้ม ส่งดินนี้ไปให้อาจารย์ฉลองเมืองแก้วซึ่งท่านทั้งหลายคงจะทราบกิติศัพท์ว่าอาจารย์ผู้ที่เสกตะกรุดทองลอยน้ำ เสกข้าวสารเป็นกุ้ง เป็นผู้ทำพิธีใส่ธาตุที่กรุงเทพฯ เสร็จพิธีใส่ธาตุแล้ว นำไปจัดพิมพ์ที่จังหวัดลำพูนด้วยแม่พิมพ์ 11 อัน ได้พระรอด 11 สีพอดี

เมื่อได้เวลาฤกษ์ พระมหาราชครูวามมุนี กับท่านพราหมณ์ พระครูศิวาจารย์แห่งกรุงเทพฯ พร้อมด้วยคณะเป็นประธานฝ่ายพราหมณ์มหาปัญจพิธีพร้อมด้วยโอมอ่านศิวะเวทย์ อัญเชิญท้าวเทพยะดา ทั้งหลาย ท่านฤาษีผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ฤาษีเทว หรือฤาษีวาสุเทพ ซึ่งสิงสถิตย์อยู่อุฉุจบรรพต ริมแม่น้ำโรหินี (น้ำแม่ขาน) ฤาษีสุขทันตะเขาสามยอดเมืองละโว้ ฤาษีอนุสิษฏ์สถิตย์อยู่หะสิกะวัลลีนคร (ศรีสัชนาลัย) ฤาษีพุทธะชลิต ซึ่งสถิตอยู่ดอยขุหะระบรรพต แม่น้ำสารนัทที (ดอยมา) ฤาษีสุพรหมสถิตอยู่ ณ ดอยงามใกล้แม่น้ำวัง และฤาษีนารอด ซึ่งเป็นองค์ปฐมแรกในการสร้างพระรอด กับอัญเชิญวิญญาณพระนางจามเทวี กษัตริย์ทุกพระองค์ในกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและกรุงลานนาไทย และกรุงรัตนโกสินทร์ เวลา 19.29 น. ประกอบพิธีจุดเทียนไชย พระมหาราชครูวามมุนี อ่านโองการชุมนุมเทวดาและสรรเสริญพระรัตนยาธิคุณ เสร็จแล้ว พราหมณ์เป่าสังข์

แกว่งปัณเฑาะว์ ครั้นแล้วพระครูวามมุณี อาราธนาพระปริต พระธรรมราชานุวัตร กับคณาจารย์ผู้ทรงคุณวิเศษสวดพระปริต พระสูตรต่าง ๆ จบแล้วพระคณาจารย์ทั้งหมดนั่งปรกบริกรรมปลุกเศกตลอดคืน พิธนี้ พล.ร.ต.หลวงสุวิชาญแพทย์ รน. ได้มาร่วมในพิธีตลอดเวลา ปรากฏว่าผู้ใดได้พระรอดรุ่นนี้ไปบูชา จะมีโชคชัย ปลอดภัย สวัสดิมงคล และเป็นมหานิยม มหาอำนาจ คงกะพันชาตรี โภคทรัพย์ ซึ่งจะหามิได้ต่อไปอีกแล้ว.

เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ ของพระรอดรุ่นนี้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้อาราธนาพระราชาคณะตามอารามต่าง ๆ คือ 1. เจ้าคุณศรีสมโพธิ์ วัดสุทัศน์ 2. เจ้าคุณสีหสุวรรณวิสุทธิ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง 3. เจ้าคุณเมธีสมุทเขตต์ วัดเจริญสุขาราม บางมด แขวงราชุบรี 4. เจ้าคุณภาวนาภิรามวัดระฆัง 5. เจ้าคุณภาวนาโกศลเถระ วัดปากน้ำ อำเภอภาษีเจริญ 6. พระครูทักษิณานุกิจ (หลวงพ่อเงิน) 7. พระครูบาวัง วัดบ้านเด่น จังหวัดตาก 8. พระครูสุนทรสังฆกิจ อ.แก่งคอย สระบุรี 9 พระครูอาคมสุนทร วัดสุทัศน์ 10. พระครูวิสุทธิรังษี วัดใต้ กาญจนบุรี 11. พระครูโต๊ะ วัดประดู่ฉิมพลี อ.ภาษีเจริญ ธนบุรี 12. พระครูภักดี วัดบึงทองหลาง อ.มินทบุรี 13. พระครูมหาศรีสุนทร วัดหลวงสุวรรณาราม ลพบุรี 14. พระครูใบฎีกาบัญญัติ วัดสุทัศน์ พระนคร 15. พระครูสังข์ วัดสัมพันธวงศ์ 16. พระอาจารย์จัน วัดคลองระนงค์ นครสวรรค์ 17. พระอาจารย์โพธิ์ วัดราชโยธา อ.มินทบุรี 18. พระอาจารย์พี วัดสวนพลู พระนคร 19. พระธรรมธรหลาย จังหวัดชลบุรี 20. พระปลัดตังกวย วัดประดู่ฉิมพลี ภาษีเจริญ ธนบุรี 21. ท่านอาจารย์ยัง วัดบางจาก นนทบุรี 22. ท่านอาจารย์ทบ อ.กิ่งชนแดน เพ็ชรบูรณ์ 23. ท่านอาจารย์สำอาง วัดเขาดิน กาญจนบุรี 24. อาจารย์แฉ่ง วัดบางพัง นนทบุรี 25. หลวงพ่อนล ท่าเรือ อยุธยา 26. หลวงพ่อรุ่ง วัดท่ากระบือ นครสวรรค์ 27. หลวงพ่อเผือก วัดกิ่งแก้ว สมุทรปราการ 28. หลวงพ่อสำเนียง วัดเวฬุวัน อ.บางเลน นครปฐม มาร่วมในพิธีสวดปริตและบริกรรมปลุกเศกด้วยยอดคาถาแห่งสูตรต่าง ๆ พร้อมด้วยกฤตยาคมเวทย์มนต์ศิวเวทย์และพระวิษณุเวทย์ สวดชัยมงคลคาถาพุทธลักษณะและพุทธาภิเศกตลอด 3 วัน 3 คืน ในระหว่างที่พระคณาจารย์ต่าง ๆ นั่งปลุกเศกบริกรรมนี้มีนิมิตรต่าง ๆ อันเป็นมงคลยิ่งดังที่จะขอกล่าวต่อไปนี้

1. บริเวณพระที่ ที่ตั้งโต๊ะสังเวย วิญญาณของพระนางจามเทวี อดีตกษัตริย์ทุกพระองค์แห่งกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ กรุงลานนาไทย ณ บริเวณหน้าพระอุโบสถวัดพระสิงห์ ได้มีหมู่ผีเสื้อบินมาวนเวียนอยู่เหนือเครื่องสังเวย อย่างมากหลายเป็นมหัศจรรย์ ได้เรียนถาม พล.ร.ต.หลวงสุวิชาญแพทย์ ได้รับตอบว่าวิญญาณอดีตกษัตริย์ทุกพระองค์ตลอดจนลูกหลานเหลน ได้มาชุมนุมรับเครื่องสังเวยพร้อมเพรียงกัน ทุกพระองค์ทรงชื่นชมยินดีที่ได้มีการสร้างพระรอดรุ่นนี้ พล.ต.เจ้าราชบุตร อดีตเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ถึงกับปลื้มปีติน้ำตาไหลเมื่ออ่านโองการถึงพระนามของกษัตริย์แห่งกรุงลานนาไทย ทุกพระองค์ และโดยเฉพาะเจ้าแก้ว–นวรัตน์ ซึ่งเป็นพระราชบิดาของท่าน

2. เมื่อเวลา 17.00 น. พระธรรมธรหลาย ได้นิมิตรเห็นขณะที่นั่งปรกบริกรรม ว่ามีพระแก้วขาวปรากฏ มีผู้หญิงแต่งตัวโบราณเป็นผู้รักษา มีพระอาจารย์แก่ ๆ 2 องค์มาด้วย

เมื่อเวลา 21.50 น. ได้เรียนถาม พล.ร.ต.หลวงสุวิชาญแพทย์ ว่าตามที่อัญเชิญดวงวิญญาณต่าง ๆ ให้มาประทับเป็นประธานในพิธีนั้นมาทุกพระองค์หรือไม่ ก็ได้รับตอบว่ามาทุกพระองค์ รวมทั้งฤาษีที่สำเร็จ–มาหมด (ขอที่บดยา 1 ที่ด้วย)

เวลา 22.00 น. หลวงพ่อสำเนียง นิมิตรเห็นมีพระพุทธรูปทองคำลอยอยู่ในวงสายสิน 5 องค์ และมีรัศมีพุ่งเป็นรังษีและมีเทพบุตร เทพธิดา อยู่รอบ ๆ บริเวณทุกองค์ ถือดอกไม้ธูปเทียนบูชา

เวลา 22.25 น. อาจารย์สำอางค์ วัดเขาดิน นิมิตรเห็นว่าพระรอดรุ่นนี้ชนะทุกทาง

เวลา 22.40 น. พระครูวินัยสุนทร มีนิมิตรว่าพระรอดรุ่นนี้มีคงกะพันชาตรี และเป็นมหานิยม

เวลา 23.07 น. พระอาจารย์จัน วัดคลองระนง ว่าพระรอดรุ่นนี้มีเมตตาและปลอดภัยดี

เวลา 23.25 น. หลวงพ่อเผือก มีนิมิตรว่าพระรอดรุ่นนี้ใช้ได้ 108

เวลา 23.43 น. พระครูปลัดมหาเถรานุวัตร เจ้าคณะตำบลวัดพระสิงห์ มีนิมิตรว่ามีเมตตาดีอยู่ยงคงกะพัน

เวลา 24.30 น. เจ้าคุณภาวนาภิรามเถร วัดระฆัง มีนิมิตรว่า เห็นเทวดาลงมามีรูปร่างใหญ่สูงเท่าพระวิหาร เป็นสีขาว

เวลา 24.37 น. พระอาจารย์พี วัดสวนพลู มีนิมิตรว่าพระรอดรุ่นนี้ดีมีอิทธิฤทธิ์แรงกล้ามาก

เวลา 24.50 น. เจ้าคุณวิสุทธิรังษี มีนิมิตรว่ามีช้างใหญ่เดินผ่านเข้ามาและมิได้ทำอะไรเพราะเกรงกลัวความศักดิ์สิทธิ์ของพระรอด

เวลา 01.20 น. พระครูมหาศรีสุนทร มีนิมิตรว่าพระรอดรุ่นนี้ดีมาก มีพระพุทธรูปมานั่งในพิธี

เวลา 01.45 น. หลวงพ่อแฉ่ง มีนิมิตรว่า ดีมีแสงสว่างฉายมาปกคลุมพระรอดอยู่ตลอดเวลา

เวลา 02.45 เจ้าคุณเมธีสมุทเขตต์ มีนิมิตรว่าเห็นแสงสว่างกระจายอยู่เต็มบริเวณพิธีนี้ตลอดเวลา

เวลา 03.00 น. พระครูภักดี มีนิมิตรว่า พระรอดรุ่นนี้อยู่ยงคงกะพันดีมาก

เวลา 03.45 น. พระครูสุนทรสังฆกิจ มีนิมิตรว่า มีสีขาว–เขียว สลับกัน ปรากฏที่บริเวณที่ตั้งพานพระรอด

เวลา 03.55 น. พระอาจารย์ทบ มีนิมิตรว่า พระรอดรุ่นนี้ดีมาก มีคงกะพันชาตรี

เวลา 04.30 น. พระอาจารย์โพธิ มีนิมิตรว่า พระรอดรุ่นนี้มีเมตตาคงกะพันชาตรี แคล้ว–คลาดมากอำนาจ

เวลา 04.40 น. พระอาจารย์มิ่ง มีนิมิตรว่ามีรัศมีฉายแสงสว่างรุ่งเรืองดีเป็นประกาย

เวลา 21.47 น. พระครูบาวัง วัดบ้านเด่น มีนิมิตรว่า จังหวัดเชียงใหม่ได้อาศัยอานุภาพของพระธาตุดอยสุเทพเป็นที่คุ้มครองให้ความร่มเย็นเป็นสุข

เวลา 23.30 น. พระธรรมธรหลาย ชลบุรี มีนิมิตรว่า ดีมาก แก้เขี้ยวงาและอสรพิษทั้งหลายได้

เวลา 23.50 น. หลวงพ่อนล วัดท่าเรือ มีนิมิตรว่า มียักษ์ มีพรหมสี่หน้ามายืนถือกระบองบริกรรมจนยักษ์และพรหมหายไป และมีพระภิกษุ ตลอดจนชายหญิงจำนวนมากมาเดินวนเวียน ถือดอกไม้ธูปเทียนบูชาตลอดเวลา

นอกจากนี้ในขณะที่เริ่มบริกรรมปลุกเศกนั้น นาฬิกาประจำโบสถ์ซึ่งเดินถูกต้อง เวลาได้หยุดนิ่งไปทันที เป็นที่ปลาบปลื้มปิติยินดีแก่ผู้ที่ไปพบเห็นเป็นอย่างมาก

อนึ่ง พระรอดรุ่นนี้ มีผู้ที่ได้รับไปบูชามากหลายผู้ที่รับไปมีนิมิตรดีต่าง ๆ และรอดพ้นจากอันตรายอย่างมหัศจรรย์ก็มีมาก เหลือที่ข้าพเจ้าจะพรรณนามาในที่นี้ ทั้งนี้มิได้รวมถึงพลานิสงส์ที่ท่านได้มีส่วนร่วมในการสร้างพุทธสถานครั้งนี้ด้วย

เฉพาะตัวข้าพเจ้าเอง นับแต่เมื่อเริ่มเข้ามารับตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ ในชั้นแรก เมื่อได้มาพบเห็นประชาชนในจังหวัดนี้มีจิตศรัทธา เชื่อมั่นในบวรพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดแล้ว ก็ทำให้เบาใจในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมาย และเห็นว่าเป็นจังหวัดเดียวเท่านั้นที่ประชาชนมีความเลื่อมใสในทางพุทธศาสนามากและด้วยน้ำใจอันแท้จริง ไม่เอาพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องบังหน้า เช่น ปากบอกว่ามีความเคารพนับถือแต่ใจไม่เอาด้วยอย่างนี้ที่เชียงใหม่ไม่ใคร่มี เมื่อครั้งที่ประชุมพุทธศาสนิกชนที่โรงตองตึง โดยท่านเจ้าคุณปัญญานันทภิกขุเป็นหัวหน้า เป็นกิจวัตรนั้น ข้าพเจ้าได้ไปร่วมฟังพระธรรมคำสอนเกือบทุกครั้งมีความตื้นตันใจที่ได้มาพบเห็นผู้ที่มีใจบุญกุศลอย่างนี้ และเมื่อมีท่านผู้มีใจศรัทธาริเริ่มก่อสร้างพุทธสถานขึ้น ข้าพเจ้าจึงได้ร่วมมือด้วยดีตลอดมาจนบัดนี้ ไม่เคยลืมแม้จะโยกย้ายไปอยู่แห่งหนตำบลใด งานที่ติดตัวไปและที่ไม่เคยลืมก็คือ พุทธสถานแห่งนี้ ใจจดใจจ่ออยู่อย่างนี้แม้ว่าในขณะนี้จะยังไม่แล้วเสร็จบริบูรณ์ ข้าพเจ้าก็มั่นใจว่าจะต้องสำเร็จเรียบร้อยภายในเวลาอันไม่ช้านี้ ทั้งนี้ก็ด้วยความร่วมมือของท่านพี่น้องชาวจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหลาย และพุทธศาสนิกชนทั่ว ๆ ไป ในอันที่จะให้พุทธสถานนี้เป็นถาวรวัตถุอยู่คู่กับนครเชียงใหม่ หรือ พิงค์นคร ตลอดไปชั่วกัลปวสาน สถานที่แห่งนี้ต่อไปจะเป็นสถานอันศักดิ์สิทธิ์ เพราะคำว่า พุทธะนั้น แปลว่า ผู้รู้หรือผู้ตื่น คือไม่หลับ เป็นผู้เบิกบานคือไม่หุบ หรือไม่มืด และเมื่อสรุปแล้ว พุทธาสนาก็คือ วิธีปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดจากความทุกข์ โดยการทำให้รู้ความจริงว่าอะไรเป็นอะไร แม้จะกล่าวถึงความจริงที่ลึกซึ้งที่เร้นลับ นอกเหนือไปกว่าคนธรรมดาจะเห็นได้ เช่น ความรู้เรื่อง ศุนยตา เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็เป็นเรื่องที่จะต้องเล่าเรียนศึกษากันมาก และสิ่งที่เรียกว่าพุทธศาสนาตัวแท้นั้นไม่ใช่หนังสือ ไม่ใช่คัมภีร์ ไม่ใช่เรื่องบอกเล่า ไม่ใช่หลักแห่งการคิดไปตามเหตุผล ตัวแท้ของพุทธศาสนา ต้องเป็นตัวการปฏิบัติ ด้วยกาย วาจา ใจ ชนิดที่จะทำลายกิเลสให้ร่อยหรอ หรือสิ้นสุดไปในที่สุด และสถานที่แห่งนี้จะเป็นสถานที่รับรู้สิ่งทั้งปวงดังกล่าวแล้ว และก็คงจะมีสถานอันศักดิ์สิทธิ์เพียงแห่งเดียว คือ ณ บริเวณวัดอุปคุตเชียงใหม่นี้เท่านั้น

"อนิพพินทิยการิสส สมมทตโต วิปจจติ"

"ประโยชน์ย่อมสำเร็จโดยชอบ แก่ผู้ทำโดยไม่เบื่อหน่าย"

ขอให้บรรดาพี่น้องชาวเชียงใหม่ทุกท่านและพุทธศาสนิกชนทั่วไป จงร่วมใจกันก่อสร้างพุทธสถานแห่งนี้ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อย่าให้เกิดความเบื่อหน่ายหรือท้อใจก็ย่อมจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ดังพุทธภาษิต ที่กล่าวแล้ว เทอญ.

พิธีฝังและสมโภชหลักเมือง
จังหวัดยะลา

คำนำ

"....เป็นยุติได้แน่นอนว่า ตั้งเมืองที่ตรงนี้ ถ้าไม่มีอะไร
เป็นเครื่องหมาย ความไม่แน่ก็คงมี อาจเปลี่ยนแปลง
และโยกย้ายได้ ที่ปักไว้แล้ว คนเป็นใจด้วยทุกคน...."

ข้อความข้างต้นนี้ เป็นตอนหนึ่งของบันทึกรับสั่งสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานหม่อมราชวงศ์สุมนชาติ สวัสดิกุล เกี่ยวกับการสร้างหลักเมืองขึ้น ณ กรุงเทพพระมหานคร ซึ่งหลังจากสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปราบดาภิเษกแล้วย้ายเมืองหลวงจากธนบุรีมาตั้งเมืองหลวงขึ้น ณ ฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นกรุงเทพพระมหานคร

จากประวัติศาสตร์ชาติไทยนับตั้งแต่แผ่นดินพ่อขุนรามคำแหง เป็นต้นมา ก็ปรากฏว่าประเทศของเราได้ย้ายเมืองหลวงมาหลายครั้งหลายหน คือ กรุงสุโขทัย เป็นต้นมา และสุดท้ายกรุงเทพพระมหานครและตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เหตุที่เป็นดังนี้ถ้าพิจารณาจากบันทึกรับสั่งข้างต้นนี้ ก็หมายความว่า เหตุที่ได้ย้ายที่ตั้งเมืองถึงหลายครั้งหลายหน ก็เนื่องจากไม่มีเครื่องหมายอะไรที่แน่นอนสำหรับยึดเหนี่ยวใจคนไว้เป็นที่รวม ฉะนั้น อาจเป็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธ-ยอดฟ้าจุฬาโลก คงจะทรงคำนึงถึงหลักสำคัญอันนี้ก็เป็นได้ พระองค์จึงทรงสร้างหลักเมืองขึ้นเพื่อให้เป็นที่แน่นอนว่า เมืองหลวงของไทยเราตั้งอยู่ตรงนี้แน่นอนแล้ว จะไม่เปลี่ยนไปเป็นที่อื่นโดยเด็ดขาด

จังหวัดยะลาเดิมเป็นอาณาเขตบริเวณ 7 หัวเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปัตตานี เพิ่งแยกออกเป็นเมืองหนึ่งต่างหากในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ประมาณ พ.ศ. 2333 มีเจ้าเมืองปกครองนับตั้งแต่แยกตั้งเป็นจังหวัดมาจนกระทั่งบัดนี้รวม 31 คน (ปัจจุบันเรียกว่าตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด)

ที่ตั้งตัวเมืองยะลาเดิมมิได้ตั้งอยู่ดั่งที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า นับตั้งแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นจังหวัดหนึ่งต่างหาก ซึ่งเป็นระยะเวลาประมาณ 171 ปีมาแล้ว ได้มีการย้ายที่ตั้งจังหวัดมาแล้วถึง 4 ครั้งด้วยกันคือ

ครั้งที่ 1 ได้ตั้งเมืองขึ้นที่บ้านตำบลยะลอกูเบ (อยู่เขตระหว่างอำเภอยะหา กับอำเภอเมืองยะลา)

ครั้งที่ 2 ได้ย้ายตัวเมืองมาตั้งที่ตำบลท่าสาป ริมฝั่งแม่น้ำปัตตานี (ปัจจุบันเป็นตำบลเล็ก ๆ อยู่ในเขตอำเภอเมือง)

ครั้งที่ 3 ย้ายไปตั้งที่ตำบลสะเตง

ครั้งที่ 4 ได้ย้ายมาตั้งอยู่ ณ บ้านนิบง

ครั้งสุดท้ายย้ายมาอยู่ที่ปัจจุบัน เมื่อ 2494

การที่ต้องย้ายที่ตั้งตัวจังหวัดถึง 4 ครั้ง นอกจากเป็นด้วยเหตุที่ต้องการเลือกหาที่เหมาะสมแล้ว กล่าวกันว่าเป็นเพราะจังหวัดนี้ไม่มีหลักเมือง เพราะยังมิได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างหลักเมืองขึ้นตามโบราณราชประเพณี (ประเพณีการสร้างหลักเมืองนับแต่โบราณกล่าวกันว่า

ต้องได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ หรือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างหรือวางหลักเอง)

เนื่องจากเหตุดังกล่าวแล้ว ทางราชการและประชาชนชาวจังหวัดยะลาจึงได้พร้อมใจกันก่อสร้างหลักเมืองขึ้นที่บริเวณศูนย์วงเวียนหน้าศาลากลางจังหวัด เริ่มวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างตัวศาลหลักเมือง เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2504 ส่วนเสาหลักเมืองนั้นได้กระทำพิธีสวดพระพุทธมนต์–เจริญพระปริตเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้นำขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2505 และได้นำมากระทำพิธีฝังหลักเมืองในวันที่ 25 พฤษภาคม 2505 เวลา 12.11 น.

หนังสือหลักเมืองยะลาเล่มนี้ จังหวัดได้รวบรวมขึ้นจากการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ จากพระยารัตนภักดี อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี ซึ่งได้รวบรวมไว้เมื่อคราวฝังหลักเมืองปัตตานีเมื่อ พ.ศ. 2494 และจากหนังสือหลักเมืองของนายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ และจากการแนะนำช่วยเหลือจากบรรดาผู้รอบรู้หลายท่าน อาทิ สำนักพระราชวัง พระครูวามเทพมุนี ประธานแห่งพราหมณ์ โหรหลวงบาง เสมเสริมสุข พระครูสถาพรพุทธมนต์ (หลวงพ่อสำเนียง อยู่สถาพร) แห่งวัดเวฬุวันวนาราม อำเภอบางเลน และ พระราชธรรมาภรณ์ (หลวงพ่อเงิน วัดดอนยายหอม) จังหวัดนครปฐม ฯลฯ และอีกหลายท่าน ซึ่งทำให้การสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลา ได้สำเร็จเรียบร้อยลงด้วยดี และถูกต้องตามโบราณราชประเพณี

อนึ่ง การที่ได้รวบรวมเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นไว้ในเอกสารเรื่องนี้ด้วยก็โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประมวลไว้ซึ่งหลักฐานสำคัญของปูชนียสถานแห่งนี้ให้ปรากฏอยู่ตลอดกาลนาน เพราะเหตุที่ได้เล็งเห็นว่า เจ้าพ่อหลักเมือง เป็นปูชนียสถาน และกาลต่อไปก็จะกลายเป็นโบราณวัตถุสำคัญแก่ชนรุ่นหลัง ซึ่งตั้งอยู่กลางใจเมืองยะลาในปัจจุบัน สมควรจะมีประวัติการก่อสร้างและประวัติความเป็นมาให้ชนทั้งหลายได้ทราบสิ่งควรเคารพควรบูชาโดยถูกต้องตามความเป็นจริง จึงได้พยายามรวบรวมสาระสำคัญในการดำเนินงานมาตั้งแต่ต้น พร้อมทั้งภาพถ่ายเหตุการณ์ต่าง ๆ ในการทำพิธีไว้มากที่สุด ทั้งนี้นอกจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้เป็นแบบอย่างสำหรับบุคคลอื่น ๆ ที่ดำริที่จะสร้างหลักเมืองขึ้นในจังหวัดที่ยังไม่มีหลักของบ้านเมืองในโอกาสต่อไปอีกด้วย.

ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือ “หลักเมืองจังหวัดยะลา” จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลวิชาโบราณคดีและเป็นที่พอใจแก่ผู้อ่านโดยทั่วกัน

พันตำรวจเอก ศิริ คชหิรัญ

(ศิริ คชหิรัญ)

ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

ลับ

ที่ 209/2504 ศาลากลางจังหวัดยะลา

9 พฤษภาคม 2504

เรื่อง การสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลา

เรียน ปลัดกระทรวงมหาดไทย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แผนที่จำนวน 1 แผ่น

ตามประวัติศาสตร์จังหวัดยะลาเดิมเป็นอาณาเขต (บริเวณ 7 หัวเมือง) ส่วนหนึ่งของจังหวัดปัตตานี เพิ่งแยกออกเป็นเมืองหนึ่งต่างหากในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ราว พ.ศ. 2333

เมื่อจังหวัดยะลาได้แยกออกจากจังหวัดปัตตานีแล้ว ได้ตั้งศาลาว่าการอยู่ที่ตำบลยะลา โดยมีต่วนยะลอ "พระยายะลา" เป็นผู้ว่าราชการเมืองเป็นคนแรก และมีเชื้อสายสืบต่อมาจนถึงปี พ.ศ. 2391 ในรัชกาลที่ 4 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายเมือง บุตรพระยายะหริ่ง (พายุ) เป็นเจ้าเมืองยะลา และย้ายศาลาว่าการไปตั้งอยู่ที่ตำบลทาสาป แล้วย้ายข้ามแม่น้ำตานีมาตั้งศาลากลางจังหวัดขึ้นที่ตำบลสะเตง และปัจจุบันนี้ศาลากลางจังหวัดได้ตั้งอยู่ที่บ้านนิบง ตำบลสะเตง อำเภอเมืองยะลา

ตามประเพณีที่สืบเนื่องจากโบราณกาล เมื่อได้สร้างเมืองขึ้นที่ไหน ก็จะต้องสร้างหลักเมืองควบคู่กับการสร้างเมือง กล่าวคือเมื่อได้สร้างเมืองลงบนที่ใด จะสร้างหลักเมืองลงในบริเวณใจกลางเมืองด้วย ทั้งนี้ เป็นจารีตประเพณีไม่เกี่ยวกับลัทธิศาสนาอื่นใดหามิได้ มีแต่ความหวังกันว่าเมื่อได้สร้างหลักเมืองขึ้นแล้ว บ้านเมืองที่สร้างจะได้สถิตสถาพรยืนนาน ประชาชนพลเมืองจะได้มีความร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากภัยพิบัติด้วยประการทั้งปวง เป็นหลักชัยได้แต่ความสิริมงคลมาสู่บ้านเมืองนั้น ๆ สำหรับจังหวัดยะลานี้แม้ว่าจะได้แยกออกจากจังหวัดปัตตานีมาเป็นเวลาประมาณ 171 ปี แต่ก็ปรากฏว่าได้ย้ายที่ตั้งศาลากลางมาถึง 7 ครั้ง

โดยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นเป็นการสมควรที่จะได้สร้างหลักเมืองขึ้นเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับใน 4 จังหวัดภาคใต้ จังหวัดปัตตานีก็ได้ดำเนินการสร้างหลักเมือแล้วเช่นเดียวกัน เมื่อ 31 พฤษภาคม 2494

แต่การสร้างหลักเมืองนั้นตามประเพณีมาแต่โบราณกาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นองค์ประมุขของประเทศชาติ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานไปให้ เท่าที่ค้นพบหลักฐานจากหนังสือพระราชพงศาวดารภาคที่ 53 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ก็ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้จัดแจงฝังหลักเมืองสงขลา โปรดพระราชทานเทียนไชย หลักไชยพฤกษ์กับเครื่องไทยทาน อาราธนาสมเด็จเจ้าอุดมปิฎก พระสงฆ์อันดับ 8 รูป เป็นประธาน พระครูอัษฎาจารย์ พราหมณ์มีชื่อ 8 นาย ออกมาให้พระยาสงขลาฝังหลักเมือง เมื่อวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 4 จุลศักราช 1204 ปีขาล จัตวาศก

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเรียนมาเพื่อขอได้โปรดพิจารณา ถ้าเห็นชอบก็จะได้ดำเนินการต่อไป

ส่วนสถานที่ที่จะตั้งหลักเมืองนั้น ได้เชิญให้อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาแล้วเห็นว่าใจกลางวงเวียนหน้าศาลากลางเป็นสถานที่เหมาะสมที่สุด ตามแผนที่ที่ได้เรียนเสนอมาพร้อมหนังสือนี้ด้วยแล้ว.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) **พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ**

(ศิริ คชหิรัญ)

รักษาการในตำแหน่ง

ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

ที่ 9472/2504 **กระทรวงมหาดไทย**

15 มิถุนายน 2504

เรื่อง การสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลา

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

อ้างถึง หนังสือจังหวัด ลับ ที่ 209/2504 ลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2504

ตามหนังสือที่อ้างถึง ชี้แจงเกี่ยวกับการสร้างหลักเมืองคู่กับการสร้างเมืองและจังหวัด เห็นเป็นการสมควรที่จะสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลาขึ้นเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ จึงขอหารือเพื่อขอความเห็นชอบ นั้น

เรื่องนี้กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาแล้ว เห็นว่า การที่จังหวัดดำริจะสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลาขึ้นนั้น กระทรวงมหาดไทยเห็นชอบด้วย เพราะจะเป็นการบำรุงขวัญและผูกจิตใจประชาชนให้มีความรู้สึกยึดมั่นในปิตุภูมิยิ่งขึ้น แต่โดยที่การสร้างหลักเมืองเป็นพิธีที่เกี่ยวกับทางไสยศาสตร์อยู่ ซึ่งจำเป็นจะต้องสร้างขึ้นให้ถูกต้องตามประเพณีเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของจังหวัดและประชาชนในจังหวัดนี้สืบไป ฉะนั้น จึงแจ้งมาเพื่อทราบเป็นแนวทางดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) **พล.ต.อ.หลวงชาติตระการโกศล**

(หลวงชาติตระการโกศล)

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

ที่ 5710/2505 ศาลากลางจังหวัดยะลา

20 มิถุนายน 2505

เรื่อง พิธีการสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลาและการฉลองสมโภช

เรียน ปลัดกระทรวงมหาดไทย

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ 9472/2504 ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2504

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาสาส์น ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี 1 ฉบับ

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้ให้ความเห็นชอบและอนุมัติให้จังหวัดดำเนินการสร้างศาลหลักเมืองและกระทำพิธีฝังหลักเมืองจังหวัดยะลา ดังความละเอียดแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ข้าพเจ้าได้ดำเนินการจัดสร้างศาลหลักเมืองและเสาหลักเมือง ตลอดจนกระทำพิธีฝังหลักเมืองตามประเพณีมาแต่โบราณกาล ตลอดจนได้มีการฉลองสมโภชเสร็จแล้ว ดังจะรายงานรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การก่อสร้างศาลหลักเมือง ได้กระทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2504 เวลา 10.30 น. ณ บริเวณวงเวียนหน้าศาลากลางจังหวัด โดยพระครูสถาพรพุทธมนต์ เจ้าอาวาสวัดเวฬุวนาราม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นประธานในพิธี การดำเนินการสร้างศาลได้เสร็จสิ้นเรียบร้อยเมื่อเดือนเมษายน 2505

2. องค์เสาหลักเมือง ได้นำเข้าพิธีพุทธาภิเษกที่วัดเวฬุวนาราม โดยพระครูสถาพรพุทธมนต์ เป็นประธานในพิธีรวม 2 ครั้ง อันเป็นประเพณีทางไสยศาสตร์ตามธรรมเนียมประเพณีของการสร้างหลักเมือง

3. ได้นำองค์เสาหลักเมืองเข้าไปทูลเกล้าถวาย เพื่อให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสรงน้ำสุหร่าย และทรงเจิมองค์เสาหลักเมือง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2505 เวลา 15.00 น. ณ พระที่นั่งจิตรลดารโหฐาน

4. ได้อัญเชิญองค์เสาหลักเมืองจากจังหวัดพระนคร เดินทางกลับจังหวัดยะลาเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2505 แล้วนำไปประดิษฐานไว้ในโรงพิธี รุ่งขึ้นวันที่ 22 พฤษภาคม 2505 พระเทพญาณโมลี เจ้าคณะภาค ได้มาเป็นประธานในพิธีจุดเทียนชัย และอาราธนาพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ มีเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าอาวาสในจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล รวม 23 รูป เข้าร่วมในพิธีสวดภาณวาร ตลอด 3 วัน 3 คืน

5. วันที่ 25 พฤษภาคม 2505 เวลา 12.11 น. ตามฤกษ์ซึ่งโหรหลวงในสำนักพระราชวังได้ผูกดวงเมืองไว้เป็นอย่างดีที่สุด และโยงไว้กับดวงเมืองของกรุงเทพมหานคร หลวงอรรถวิภาคไพศาลย์ รองปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานในพิธีแทน ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้กระทำพิธีนำองค์เสาหลักเมืองลงหลุมตามเวลาฤกษ์แล้ว ประธานในพิธีได้อ่านสาส์นของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ซึ่งมีแด่พี่น้องชาวจังหวัดยะลา ดังปรากฏตามสำเนาสาส์นของนายกรัฐมนตรีที่ส่งมาพร้อมหนังสือนี้แล้ว

พิธีฝังหลักเมืองที่ได้สำเร็จลุล่วงมาด้วยความเรียบร้อยแล้วนี้ เนื่องจากจังหวัดได้รับความร่วมมือร่วมใจและความช่วยเหลือจากผู้อุปการะหลายฝ่าย เช่น

ท่านปลัดกระทรวงมหาดไทย สนใจในเรื่องพิธีฝังหลักเมือง ได้สั่งการและดำเนินการให้คำแนะนำเพื่อความเรียบร้อยต่าง ๆ มาโดยตลอด

ท่านเจ้าคุณเทพญาณโมลี เจ้าคณะภาค ได้ให้ความเห็นชอบ สนับสนุนช่วยเหลือกิจการทางฝ่ายสงฆ์ และท่านได้เอาใจใส่ควบคุมการสวดภาณวาร อดหลับอดนอนตลอดรุ่งทั้ง 3 วัน 3 คืน ตลอดจนได้ค้นคว้าตำรับตำราต่าง ๆ เพื่อประกอบแนวความคิดในเรื่องการสร้างหลักเมือง

สำนักพระราชวัง อันมี พลตรี หม่อมทวีวงศ์ ถวัลยศักดิ์ ได้อนุมัติให้ข้าราชการจากสำนักพระราชวังและเครื่องอุปกรณ์เกี่ยวกับพิธีการต่าง ๆ ตลอดจนจัดหาพราหมณ์ มีพระราชครูวามเทพมุนี เป็นหัวหน้า และโหรกับพนักงานไปกระทำพิธี ตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม 2505 จนถึงวันที่ 25 พฤษภาคม 2505 จนเสร็จพิธี

อธิบดีกรมศิลปากร ได้กรุณาออกแบบศาลหลักเมืองโดยให้นายเนื่อง พุกะพงศ์ เจ้าหน้าที่ศิลปากร เป็นผู้ออกแบบและดำเนินการแกะสลัก

อธิบดีกรมป่าไม้ ได้เป็นผู้จัดหาไม้ชัยพฤกษ์ได้ตามขนาดและมาตราฐานที่ต้องการจากจังหวัดกาญจนบุรี

คณะกรรมการจังหวัด นายอำเภอ ตลอดจนข้าราชการทุกฝ่ายของจังหวัดยะลา ได้ให้ความเห็นชอบร่วมมือช่วยเหลือ ดำเนินการตามหน้าที่ที่ได้มอบหมาย ได้ผลเรียบร้อยเป็นผลดีตลอดมา อีกทั้งคณะเทศมนตรี สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล คณะกรรมการอิสลาม โต๊ะอิหม่ำ โต๊ะอาเล็ม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พ่อค้าประชาชน คหบดี ตลอดจนประชาชนส่วนมากได้เข้าไปร่วมในพิธีการ นับว่าเป็นนิมิตอันดีของจังหวัดนี้เป็นอย่างยิ่ง

เมื่อพิธีฝังหลักเมืองได้สำเร็จลงแล้ว และในระหว่างเวลาฤกษ์เครื่องบินของกองทัพอากาศสังกัดกองบินยุทธการ ได้กรุณามาโปรยข้าวตอกดอกไม้ และตำรวจหน่วยพลร่มของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้มาแสดงการกระโดดร่มใกล้กับโรงพิธี แตรวงดุริยางค์ของกองบัญชาการกองการศึกษาได้มาบรรเลงอยู่ตลอดเวลา กลางคืนตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2505 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2505 ได้มีงานสมโภชตลอดงาน

งานพิธีฝังหลักเมืองของจังหวัดยะลา ได้สำเร็จลุล่วงไปครั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือจากบรรดาข้าราชการทุกฝ่าย ตลอดจนราษฎร พ่อค้า คหบดี ด้วยความพร้อมเพรียงจนงานสำเร็จเรียบร้อยอย่างดียิ่งทุกประการ นับว่าจังหวัดยะลาได้มีหลักชัยอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนให้มีความสมานสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสมบูรณ์แล้ว นับแต่นี้ไปก็จะมีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข ด้วยคุณความดีขององค์หลักเมือง จะบังเกิดความศักดิ์สิทธิ์แสดงอภินิหารในอันจะเป็นผลดีให้แก่บ้านเมืองไปตลอดกัลปาวสาน.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) **พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ**

(ศิริ คชหิรัญ)

ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

การสร้างหลักเมือง

การสร้างหลักเมืองของชนชาติไทยปรากฏตามพงษาวดารว่า ได้จัดสร้างกันมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ เฉพาะกรุงสุโขทัยนั้นได้ค้นพบซากโบราณสถานเล็ก ๆ เหลืออยู่ เล่ากันว่าเป็นหลักเมืองของกรุงสุโขทัย พระบาทสมเด็จพระ–มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ พระราชทานอธิบายไว้ในเรื่องเที่ยวเมืองพระร่วงว่า

“.....เมื่อแรกเห็นอยากจะใคร่เดาว่า เป็นศิลาจารึกอะไรสักอย่างหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาดูแล้ว จึงเห็นว่าเป็นศิลาเกลี้ยง ๆ อยู่ เป็นที่น่าพิศวงยิ่งขึ้นว่า เหตุไฉนจึงเอาก้อนศิลาเช่นนี้มาฝังไว้ในที่นี้ อย่างไร ๆ ก็เชื่อว่าไม่ใช่ศิลาเกิดอยู่ในพื้นที่นั้นเอง เพราะที่อื่น ๆ ก็ไม่เห็นก้อนศิลาเช่นนั้น จึงต้องเข้าใจว่าต้องมีผู้นำมาปักไว้ จึงเกิดเป็นปัญหาขึ้นว่าเอามาปักไว้ทำไม นึกอยากจะเดาว่ามาปักไว้ทำ “หลักเมือง” เพราะที่ตรงนั้นก็ดูเกือบจะเป็นกลางเมือง.......”

ประเพณีโบราณเกี่ยวกับการสร้างบ้านสร้างเมืองจะต้องทำพิธีอย่างหนึ่งเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองที่จะสร้างขึ้น สิ่งนั้นคือการยกเสาหลักเมืองขึ้นในที่อันเป็นชัยภูมิสำคัญให้เป็นมิ่งขวัญแก่พสกนิกร สำหรับยึดถือเป็นหลักชัยทางจิตใจว่า บ้านเมืองที่สร้างขึ้นนั้นมีรากฐานฝังไว้อย่างแน่นอนแล้ว การสร้างบ้านเมืองสมัยโบราณย่อมเป็นที่อาศัยขวัญและจิตใจของประชาชนรวมอยู่ด้วย เพราะประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเมือง ถ้าประชาชนมีจิตใจมั่นคงเชื่อในหลักบ้านหลักเมืองที่ได้สร้างขึ้น ก็เป็นการผดุงกำลังใจให้มั่นคงแน่วแน่ในการดำรงชีพ มีความเชื่อถือว่าหลักเมืองได้ตั้งขึ้นแล้ว โดยอานุภาพของหลักเมืองจะเป็นหลักชัยให้ประชาชนผู้รวมกันอยู่ในบ้านเมืองนั้น ๆ อยู่เย็นเป็นสุขรุ่งเรืองสถาพรตลอดกัลปาวสาน

การสร้างหลักเมืองนั้นถ้าพิเคราะห์กันให้ลึกซึ้งถึงวิธีการเท่าที่ได้พบเห็นและได้ทราบจากบันทึกหรือตำราที่ได้มีผู้รวบรวมไว้ จะเห็นได้ว่าพิธีการที่กระทำเกี่ยวกับการสร้างหลักเมืองล้วนแต่เป็นพิธีทางไสยศาสตร์หรือพิธีข้างพราหมณ์เป็นส่วนมาก เช่น การขุดหลุมฝังอาถรรพ์ฝังแผ่นเงินแผ่นทองและนิมิตตลอดจนฝังเสาหลักเมือง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานอธิบายว่า

“หลักเมืองเป็นประเพณีพราหมณ์มาแต่อินเดีย ไทยตั้งหลักเมืองขึ้นตามธรรมเนียมพราหมณ์ ที่จะเกิดหลักเมืองนั้นคงจะเป็นด้วยประชาชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านก็มี หมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้านรวมเป็นตำบล ตำบลตั้งขึ้นเป็นอำเภอ อำเภอเดิมเรียกว่าเมือง เมืองหลาย ๆ เมืองรวมเป็นเมืองใหญ่ เมืองใหญ่หลาย ๆ เมืองเป็นมหานคร คือ เมืองพระมหานคร ตัวอย่างหลักเมืองที่มีเก่าที่สุดในสยามประเทศนี้ คือ หลักเมืองศรีเทพในแถบเพชรบูรณ์ทำด้วยศิลาจารึกอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานบัดนี้

การสร้างหลักเมืองตามประเพณีโบราณที่นิยมสร้างหลักเมืองไว้เป็นมิ่งขวัญ เป็นนิมิตมงคลสำหรับให้รู้ว่าหลักบ้านหลักเมืองมีอยู่ที่ไหน บ้านเมืองนั้นย่อมร่มเย็นเป็นสุข หลักเมืองต้องฝังไว้ในย่านกลางเมือง หรือในทำเลที่เป็นชัยภูมิตามทิศทางของเมือง และในสมัยโบราณนั้น

เมืองเอกหรือเมืองชั้นราชธานีย่อมมีฝังหลักเมืองไว้เป็นนิมิตมงคลสำหรับเมืองทุกเมือง จะเห็นได้จากหลักเมืองที่กรุงเทพพระมหานคร หลักเมืองที่นครเชียงใหม่ นครราชสีมา นครศรีธรรมราช สุพรรณบุรี ราชบุรี หรือหลักเมืองที่ปัตตานี เป็นต้น ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่มาแต่ครั้งโบราณกาล

สำหรับหลักเมืองที่กรุงเทพพระมหานครปรากฏตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ว่า เมื่อพุทธศักราช 2325 ปีขาล จัตวาศก จุลศักราช 1144 เมื่อพระบาทสมเด็จบรมบพิธพระเจ้าอยู่หัวพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์เป็นปฐมในพระบรมราชวงศ์ปัจจุบันนี้ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ครอบครองสยามประเทศ และทรงปราบปรามจลาจลในกรุงธนบุรีเรียบร้อยแล้ว จึงทรงพระราชดำริว่า เมืองธนบุรีฝั่งฟากตะวันออกเป็นชัยภูมิดีกว่าฟากตะวันตกโดยเป็นที่แหลมมีลำน้ำเป็นขอบเขตอยู่กว่าครึ่ง ถ้าตั้งพระนครอยู่ข้างฟากตะวันออก แม้นข้าศึกยกมาติดถึงชานพระนครก็จะต่อสู้ป้องกันได้ง่ายกว่าข้างตะวันตก ฝั่งตะวันออกนั้นเสียแต่เป็นที่ลุ่ม พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกซึ่งเป็นที่ดอน แต่ก็เป็นที่คุ้งน้ำเซาะทรุดพังอยู่เสมอไม่ถาวร พระราชนิเวศมนเฑียรสถานก็ตั้งอยู่ในระหว่างวัดแจ้งกับวัดท้ายตลาดขนาบอยู่ทั้งสองข้างควรเป็นที่รังเกียจทรงพระดำริดั่งนี้จึงดำรัสให้พระยาธรรมาธิกร (คือ นายบุญรอด แขนอ่อน ต้นสกุลบุญยรัตพันธ์) กับพระยาวิจิตนาวีเป็นแม่กองคุมช่างและไพร่ไปวัดกะที่สร้างพระนครใหม่ข้างฝั่งตะวันออก” ได้ตั้งพิธียกเสาหลักเมืองเมื่อ ณ วันอาทิตย์เดือนหกขึ้นสิบค่ำ (ตรงกับวันที่ 21 เมษายน พุทธศักราช 2325) ฤกษ์เวลาย่ำรุ่งแล้ว 54 นาที.....เป็นยุติได้แน่นอนว่า ตั้งเมืองได้ที่ตรงนี้ถ้าไม่มีอะไรเป็นเครื่องหมาย ความไม่แน่ก็คงมี อาจเปลี่ยนแปลงและโยกย้ายได้ ที่ปักไว้แล้วคนเป็นใจด้วยทุกคน.....

ประเพณียกหลักเมืองยังมีกล่าวไว้เป็นเรื่องราวพิศดารอีกเป็นอันมาก ที่เล่ากันมาจนเป็นนิยายปรัมปราสำหรับบ้านเมืองไปก็มี ที่ปรากฏเรื่องราวอยู่ในวรรณคดีก็มีล้วนแต่เล่าขานกันมาอย่างพิศดารจนเหลือเชื่อ แต่อย่างไรก็ตามแม้จะเหลือเชื่ออย่างไร เค้ามูลเดิมที่ประกอบพิธีการยกหลักเมืองอันเป็นแก่นสำคัญของเรื่องย่อมมีอยู่บ้าง เช่น เล่ากันมาว่าโบราณถือว่าพิธีสร้างพระนครหรือสร้างบ้านสร้างเมืองต้องฝังอาถรรพ์ 4 ประตูเมือง ต้องฝังเสาหลักเมือง การฝังเสาหลักเมืองเสาประตูเมืองและเสามหาปราสาทต้องเอาคนที่มีชีวิตทั้งเป็น ๆ ลงฝังในหลุมเพื่อให้เป็นผู้เฝ้าทวารมหาปราสาทบ้านเมืองป้องกันอริราชศัตรู มิให้มีโรคภัยไข้เจ็บเกิดแก่เจ้าพระยามหากษัตริย์ผู้ครองบ้านครองเมืองตลอดจนมิให้เกิดแก่สมณะพราหมณ์และไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ในการกระทำพิธีดังกล่าวนี้ ต้องเอาคนที่ชื่อ อิน จัน มั่น คง มาฝังลงในหลุมจึงจะศักดิ์สิทธิ์ บ้างก็เล่าและโจษขานกันว่าจับหญิงมีครรภ์ใส่ลงในก้นหลุมยิ่งได้หญิงที่ใกล้คลอดลูกก็ยิ่งดี เล่ากันว่าเมื่อมีการสร้างหรือซ่อมพระราชวังหรือป้อมปราการต่าง ๆ ในสมัยโบราณหญิงที่มีครรภ์ชาวบ้านชาวเมืองพากันวิตกเป็นอันมาก เพราะเกรงว่าเคราะห์หามยามร้ายก็จะถูกจับใส่ลงไปในหลุมกลายเป็นผีเฝ้าปราสาทเฝ้าหลักเมืองเฝ้าประตูเมืองไป แม้ในปัจจุบันนี้ความเชื่อมั่นดังกล่าวก็ยังเป็นที่เล่าลือกันอยู่อีก เช่น เมื่อครั้งประกอบพิธีฝังหลักเมืองจังหวัดยะลาเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2505 บรรดาเด็ก ๆ และหญิงมีครรภ์ไม่กล้าไปชมพิธีกันเป็นจำนวนมาก เพราะเกรงว่าจะถูกจับฝังลงในหลุมเหมือนดั่งที่เล่าลือกันในสมัยโบราณ

อย่างไรก็ตามเรื่องเหล่านี้ล้วนแต่โบราณเล่าขานกันมา วิสัยคนธรรมดาถ้าจะทำสิ่งสิริมงคล ก็ต้องงดเว้นการฆ่าฟันให้ล้มตายในวันอันเป็นสิริมงคลด้วยกันทั้งสิ้น ยิ่งเป็นพระมหากษัตริย์

ด้วยแล้ว ก็ย่อมเป็นที่เชื่อแน่ได้ว่าคงจะไม่กระทำความลำบากเดือดร้อนให้แก่ประชาชนพลเมือง การสร้างหลักเมืองก็ดี หรือการสร้างสิ่งเคารพกราบไหว้บูชาก็เพื่อจะให้ประชาชนได้อยู่กันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข สิ่งใดที่เป็นอัปมงคลก็จะต้องไม่นำมาเกลือกกลั้วปะปนอยู่ในพิธีอย่างแน่นอน มีแต่จะหาทางป้องกันมิให้ภูตผีปีศาจเหล่าเปรตอสูรกายเข้ามามั่วสุมหรือให้ประชาชนกราบไหว้ แต่ข้อเท็จจริงกลับตรงกันข้ามดังเช่น การสร้างหลักเมืองยะลาได้อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมี เทวดา เทพารักษ์ พระเสื้อเมืองทรงเมืองอันเป็นสิ่งที่ประชาชนพลเมืองนับถือมาสิงสถิตเพื่อคอยปกปักรักษาให้ประชาชนพลเมืองอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป พิธีการต่าง ๆ จะทราบรายละเอียดได้ในเรื่องการสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลาซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

บทความสดุดี......

เกี่ยวกับการสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลา

ของ.....พระเทพญาณโมลี.....

เจ้าคณะภาคจังหวัดปัตตานี

การเขียนประวัติศาสตร์ พงศาวดาร ตำนานและโบราณคดี เพราะมีความมุ่งหมายเพื่อให้คนชั้นหลัง ๆ ค้นคว้าศึกษาแสวงหาความรู้เรื่องราวที่เป็นมาในอดีต ทั้งแห่งชาติของตน ทั้งของชนชาติอื่น ซึ่งจะได้นำมาเปรียบเทียบ ปรับปรุง แก้ไข และรักษาไว้ ผู้เขียนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีอุดมคติ 4 ประการ คือ ความจริง อิงตำนาน โบราณวัตถุ และความสันนิษฐาน เพราะถ้าผู้เขียนมีคติความลำเอียงเลี่ยงความจริง ด้วยชอบพอกัน ขัดเคืองกัน หลงเชื่อกัน และเกรงกลัวกัน ประกอบกับไม่มีหลักฐานตำราเป็นที่อ้างอิง หรือหาสิ่งของมาเทียบเคียงมิได้ ใช้ความสันนิษฐานไปอย่างไร้เหตุผลย่อมเป็นภัยแก่ผู้ที่จะมาศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ เพราะจดจำสิ่งที่ผิด ๆ ไป เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมหาความเจริญมิได้ ดังคำโบราณท่านสอนไว้ว่า "บุรุษหนึ่งครรไลหลงหนทางไกล ไปพบผู้หลง ก็หลงสอบถาม ผู้หลงแสดงความโลเลหลงตาม ก็เพี้ยนภิญโญ" ข้าพเจ้าถืออุดมคติทั้ง ดังกล่าวแล้ว หากว่าการเขียนเรื่องนี้ยังมีข้อความตกบกพร่อง เข้าทำนองที่ว่า ช้างสี่เท้าก้าวย่างยังพลั้งพลาด ก็ขออภัยจากท่านผู้อ่าน ถ้าได้กรุณาทักท้วงแนะนำจะรู้สึกเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

พันตำรวจเอกศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ได้ชักชวนข้าราชการ พ่อค้า ธนบดี และประชาชน ร่วมกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังความคิด สร้างหลักเมืองขึ้นที่วงเวียนใหญ่หน้าศาลากลางจังหวัดยะลา เพื่อให้จังหวัดนี้มีหลักฐานมั่นคง และประสงค์จะน้อมนำมาซึ่งความสิริสวัสดิ์พัฒนมงคลแก่ประชาชนจังหวัดนี้ จึงมาคำนึงจารีตประเพณีแห่งชาวไทยในโบราณกาล ว่าบรรดาปฏิรูปเทวสถาน อันท่าบุรพชนต้นสกุลไทยสร้างบ้านสร้างเมือง จะเกิดความสถาพรรุ่งเรืองมั่นคงสมบูรณ์ด้วยธนาสารสมบัติและสุขสิริสวัสดิ์อุดมงคล สมบูรณ์พูนผลด้วยสิ่งพึงปรารถนา อยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัย เพราะอาศัยท่านบุรพชนเหล่านั้น ประกอบพิธีพุทธ–ศาสตร์และไสยศาสตร์ทั้งหลายที่ฝังหลักเมืองไว้เป็นมิ่งขวัญ เพราะฉะนั้นเมืองสำคัญ ๆ ของประเทศไทย ตั้งแต่กรุงสุโขทัยปฐมราชธานี ท่านก็ได้จัดให้มีพระราชพิธีฝังหลักเมือง ดังมีข้อความตามศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า

เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีพระขพุงผีเทวดาในเขานั้น
เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขนผู้ใดถือเอาเมืองสุโขทัยนี้
แล้ ไหว้ดีพลีถูก เมืองนี้ท่องเมืองนี้เที่ยง ผิว่าไหว้บ่ดีพลี
บ่ถูก ผีในเขาอันนั้น บ่คุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย.

ตามศิลาจารึกนี้ แสดงให้เห็นว่าหลักเมืองนี้ ท่านบุรพชนต้นสกุลไทยนิยมนับถือสักการะบูชาสืบ ๆ กันมาแต่โบราณกาลสมัย เพราะฉะนั้นท่านผู้ใดจะสร้างบ้านสร้างเมืองก็เลือกคัดจัดสรรที่อันเป็นไชยภูมิสำหรับฝังหลักเมือง เช่น สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จะทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรี มาตั้งราชธานีใหม่ที่กรุงเทพฯ ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้สร้างหลักเมืองลงในที่อันเป็นไชยภูมิตำบลบางกอก ประกอบพระราชพิธีฝังเมื่อวันอาทิตย์ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 6 ปีขาล จุลศักราช

1344 (พ.ศ. 2325) พระราชวงศ์จักรีดำรงราชบัลลังก์มาถึง 9 รัชกาล เป็นเวลาเกือบ 200 ปี และจะคงดำรงสืบพระราชสันตติวงศ์จักรีนี้ตลอดกาลนาน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ พันตำรวจเอก ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลานี้ จึงได้นำมูลคดีที่จะให้มีพระราชพิธีฝังหลักเมือง โดยเสนอเรื่องไปยังกระทรวงมหาดไทยพร้อมด้วยหลักฐานฯพณฯ ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยปัจจุบันนี้ได้พิจารณาเรื่องนี้โดยปรีชาญาณ เห็นว่าการฝังหลักเมืองนี้ชอบด้วยจารีตประเพณีของชาวไทย เหตุเป็นมิ่งขวัญบำรุงน้ำใจของราษฎร จึงได้มีคำสั่งอนุญาตเป็นทางราชการให้สร้างสรรค์หลักเมืองไว้เป็นสิ่งสำคัญของจังหวัดยะลา เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วนับได้ว่าเป็นอาภรณ์อันสูงค่าของจังหวัดนี้อย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถที่จะเป็นสื่อให้แขกต่างเมืองและต่างชาติที่เดินทางมาจังหวัดนี้ต้องมาดูมาชมโดยทั่วกัน อีกประการหนึ่งหลักเมืองนี้นอกจากเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นมิ่งขวัญน้ำใจประชาชนแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการบ้านเมืองตามนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย ถ้าเราสร้างห้วงนึกว่าเราเดินลงจากสะพานพระพุทธยอดฟ้าตรงไปจังหวัดธนบุรี ก็จะเห็นวงเวียนเล็กมีหอนาฬิกาแล้วก็ถึงวงเวียนใหญ่ มีรูปของพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงม้า แล้วย้อนกลับสู่สถานีรถไฟจังหวัดยะลา แล้วเดินตรงไปก็จะพบวงเวียนเล็กมีหอนาฬิกา แล้วก็จะถึงวงเวียนใหญ่มีหลักเมือง จึงเป็นการสมควรที่ชาวจังหวัดยะลาจะรู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

ชาติไทย สืบสายเลือดมาแต่ชนชาติมงโกล ตามหนังสือหลักไทยว่า เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่แถบภูเขาอัลไต แล้วย้ายมาอยู่ลุ่มแม่น้ำฮวงโหและยั้งจือ แล้วย้ายต่อมาอยู่น่านเจ้าหรือดินแดนมณฑลเสฉวน แล้วย้ายมาอยู่แถบมณฑลยูนาน โยนกเชียงแสน และสุโขทัย ตามเส้นทางเหล่านี้จะเห็นได้ว่ามีปรกตินับถือวิญญาณบุรพชนหรือผีสาง ฉะนั้นหัวหน้าครอบครัวเมื่อไปอยู่สถานที่ใดจะเป็นบ้านหรือร้านค้ามักจะทำลังไม้แล้วเขียนหนังสือด้วยกระดาษสีแดงปิดไว้ สมมติเป็นเกซิ้นหรือจะเว็ด ไหว้กราบเซ่นสรวงพลีกรรมด้วยดอกไม้ ธูปเทียน หรือกระดาษเงินกระดาษทองและเครื่องซาแซ น้ำชา สุรา ด้วยระลึกถึงต้นตระกูลขอให้ช่วยคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย และให้ดลบันดาลให้ตนและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ทำมาค้าขึ้น ต่อมาเมื่ออยู่แหลมอินโดจีน ได้รับลัทธิจากพวกพราหมณ์อันนำมาจากประเทศอินเดีย ก็เปลี่ยนเป็นตั้งศาลพระภูมิ มีรูปตุ๊กตานางห้ามและมีเครื่องสังเวยด้วยข้าวปลาอาหาร คาวหวาน ต่อมาได้รับลัทธิพุทธศาสนาก็เอามาผสมผสานเพิ่มขึ้น โดยให้ระลึกถึงท่านเจ้าของสถานที่มีบิดามารดาปู่ย่าตายาย เป็นต้น ที่ท่านก่อร่างสร้างตนรักษาทรัพย์สมบัติตั้งตนเป็นหลักฐาน ก็ด้วยคุณธรรม คือความขยัน ความรู้จักรักษาทรัพย์ รู้คบมิตรที่ดี และรู้จักประหยัดจับจ่าย เพื่อจะได้น้อมเอาคุณธรรมนั้น ๆ มาใส่ใจและนำมาปฏิบัติตามจะได้เกิดความสุขเกษมสำราญปราศจากภยันตราย ทั้งจะได้แสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีต่อบุรพชนก็เป็นทางที่จะให้เกิดความสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคล สมบูรณ์พูนผลด้วยสิ่งที่พึงปรารถนาคติการตั้งศาลพระภูมิจึงเป็นประเพณีของชาวไทยมาแต่โบราณกาล แม้เจ้านายชั้นสูง เช่น สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ารัชกาลที่ 6 เมื่อพระองค์ทรงสร้างพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ก็ทรงตั้งศาลพระภูมิ ดังจะนำเรื่องมาอ้างพอเป็นนิทัศนะดังต่อไปนี้

วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2453 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานพระราชพิธี "เฉลิมพระราชมณเฑียร" ขึ้นที่พระราชวังสนามจันทร์ และมีพระราชพิธีสมโภชองค์พระปฐมเจดีย์ด้วย

ในคราวเดียวกัน ก็เสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนรถไฟพิเศษ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่และข้าราชบริพาร ถึงสถานีนครปฐมเวลา 15.00 น. แล้วเสด็จประทับในพระวิหารหลวงซึ่งเจ้าพนักงานได้จัดการตกแต่งเป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีสมโภชองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อเสร็จพระราชกรณียกิจสมโภชตอนเย็นวันนั้นแล้ว ได้เสด็จประทับรถยนต์พระที่นั่งไปยังพระราชวังสนามจันทร์ "ทรงจุดเทียนบูชาพระภูมิเจ้าที่" แล้วเสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งตึกหลังกลางที่ได้ก่อสร้างเสร็จแล้ว พระภูมิเจ้าที่ที่กล่าวถึงนี้อยู่ทางทิศใต้ของพระที่นั่งริมคูพระราชวัง ใกล้เชิงสะพานสุนทรถวาย เดิมสร้างด้วยเครื่องไม้ รูปปราสาทจตุรมุข ทาสีปิดทองงดงาม พื้นฐานก่อเป็นกำแพงแก้วล้อมรอบ เมื่อสิ้นรัชกาลแล้วทอดทิ้งอยู่เป็นเวลานานประมาณ 30 ปี ได้ชำรุดผุพังจนตัวศาลบางส่วนหล่นตกลงมาที่พื้นดิน ฐานที่ก่อไว้เดิมแตกสลักหักพังเนื่องจากต้นไม้แทรกขึ้นมา แต่ยังมีคนนับถือไปทำการบูชาสักการะกันอยู่

เมื่อปี พ.ศ. 2499 ขุนคำนวนวิจิตร เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดขณะนั้น ซึ่งเป็นผู้เขียนเรื่องนี้ เห็นเป็นการสมควรที่จะซ่อมสร้างขึ้นใหม่แทนศาลหลังเดิม เพื่อให้คงไว้เป็นอนุสรณ์รักษาไว้เป็นสิ่งเคารพ จึงให้ช่างวัดขนาดลอกแบบสร้างขึ้นใหม่แทนศาลหลังเดิม เสร็จแล้วกระทำพิธีสังเวย เชิญพราหมณ์พระราชครูมาประกอบพิธียกศาลพระภูมิขึ้นใหม่ ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้

ฉะนั้น พ่อเมืองหรือเจ้าเมืองผู้จะตั้งบ้านตั้งเมือง ผู้มีจิตประกอบด้วยเมตตาพรหมวิหารธรรม ประสงค์จะน้อมนำมาซึ่งความศุภสวัสดิ์พิพัฒนมงคลแก่ประชาชนซึ่งตนปกครองจึงอาศัยคัลลองจารีตประเพณีแห่งบุรพชนไทยในโบราณกาล จึงจัดให้มีการพระราชพิธีฝังหลักเมืองไว้ใน 70 จังหวัดนี้เป็นส่วนมาก หากมีอยู่บ้างก็เป็นส่วนน้อย อันหลักเมืองนี้มีลักษณะต่าง ๆ ตามความคิดนึกของท่านผู้สร้าง แต่ก็มีวัตถุประสงค์จำนงหมายที่จะให้แสดงออกซึ่งคุณธรรมของท่านผู้เป็นเจ้าบ้านผ่านเมือง ว่าผู้ที่เป็นพ่อเมืองหรือเจ้าเมืองนั้นต้องมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของผู้น้อย อย่างที่คำโบราณเรียกท่านผู้เช่นนี้ว่าเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้หลักคือเป็นผู้ไม่ลำเอียงด้วยความรัก ความโกรธ ความหลง และความกลัว ผู้ใหญ่ต้องมีเมตตา ปรานี พลอยยินดีในความดีของผู้อยู่ในปกครอง เพิกเฉยในสิ่งที่ใช่วิสัยของตน เมืองใดได้พ่อเมืองตั้งอยู่ในความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่เช่นนี้ เรียกหลักเมือง ราษฎรพสกนิกรก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ต่างก็จะตั้งหน้าทำมาหากิน ปราศจากผู้เป็นอันธพาลกดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกัน พ่อเมืองผู้นำก็ตั้งอยู่ในคุณธรรมพลเมืองผู้ตามก็ประกอบการงานเป็นสัมมาชีพ บ้านเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุข ดุจคำในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นผู้นำก็ทรงทำตัวอย่างให้พศกนิกรของพระองค์ถือเป็นตัวอย่าง

"เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กำบำเรอแก่แม่กู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวาน อันใดกินอร่อยดี ก็เอามาแก่พ่อกู" ดังนี้

ส่วนประชานิกรผู้ตามเล่า ก็ขยันขันแข็งทำมาหากิน ทำสวน ทำนา ค้าขาย มีความเสรีภาพ อิสรภาพ และภราดรภาพ มีความรุ่งเรืองหน้าตาสดใส

ในชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจะกอบแก่ไพร่ลู่ทาง เพื่อจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจะใคร่ค้าช้างค้า ใครจะใคร่ค้าม้าค้า ใครจะใคร่ค้าเงือนค้าทองค้า ไพร่ฟ้าหน้าใส

หลักเมือง คือเสาเขื่อนอันเป็นชัยภูมิของเมือง เนื่องด้วยท่านผู้ปกครองบ้านเมืองจัดให้มีพระราชพิธีหรือรัฐพิธีตามทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ เพื่อขออำนาจแห่งเทพยเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก ประสิทธิ์ประสาทอำนวยโชคความสวัสดีให้บังเกิดมีแก่ผู้ที่มากระทำพลีกรรมบวงสรวงบูชา หรือว่าหลักเมืองเป็นเครื่องหมายความมั่นคงถาวรของบ้านเมือง เป็นเครื่องเตือนใจทั้งผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง ในฐานะเป็นผู้นำและผู้น้อยปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดี คือความเจริญรุ่งเรืองสมนามว่าเป็นพลเมืองของชาติ ตามภาษาสันสกฤตเรียกว่า "ขีน" ภาษามคธเรียกว่า "อินทขีล" ภาษาไทยสมัยสุโขทัยเรียกว่า "พระขพุงผี" ภาษาไทยอีสานเรียกว่า "ผีปู่ตาหรือผีหลักเมือง" การทำเสาหลักเมืองในประเทศไทยเรามีลักษณะต่าง ๆ กัน ดังจะชักตัวอย่างมาเล่าไว้ในที่นี้

1. หลักเมืองศรีเทพ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงวินิจฉัยว่า เป็นหลักเมืองอันเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย มีรูปเป็นตาปูหัวเห็ด เป็นสัญญลักษณ์แสดงว่าตาปูเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและทำความมั่นคง ตามหนังสือโบราณวัตถุของกรมศิลปากรกล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. 2443 ชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ มีหลวงนิกรเกียรติคุณ เจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นหัวหน้า ได้ย้ายหลักเมืองดังกล่าวจากเมืองศรีเทพ โดยส่งมาทางเรือมาประดิษฐานไว้ที่ใต้ต้นมะเดื่อ ณ ที่หลักเมืองปัจจุบันนี้ แทนหลักเมืองเดิมเป็นไม้อยู่ที่ป้อมชุมพล บริเวณสี่แยกในเมืองเนื่องด้วยเป็นไม้สลักหักพังไป

อีกหลักหนึ่งเป็นศิลาแลงสี่เหลี่ยม ขนาดหน้ากว้าง 12 นิ้ว สูงพ้นดิน 1 เมตร อยู่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่บนเนินดิน มีกำแพงแลงสูง 2 เมตรล้อมอยู่ และมีศิลาจารึกได้เก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานจนบัดนี้

2. หลักเมืองเชียงใหม่ ก่อด้วยอิฐถือปูนเป็นของสำคัญ เดิมอยู่บริเวณศาลากลางจังหวัด สมัยพระเจ้ากาวิละ ได้ย้ายมาอยู่ในวัดเจดีย์หลวง ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง พระเจ้าเม็งรายทรงสร้างเป็นหลักเมือง มีอายุกว่า 600 ปี

3. หลักเมืองสงขลา ครั้งที่หนึ่งฝังสมัยรัชกาลที่ 1 ครั้งที่ 2 สมัยรัชกาลที่ 3 โปรดให้ส่งพระราชาคณะฐานานุกรมอันดับ พร้อมด้วยไม้ชัยพฤกษ์และเทียนชัยมาพระราชทานเจ้าเมืองสงขลา มีรูปลักษณะเป็นหัวเห็ด ส่วนสมัยรัชกาลที่ 1 เมืองสงขลาอยู่ทางฝั่งแหลมสน จึงไม่ทราบได้ว่าหลักเมืองนั้นมีลักษณะอย่างไร

4. หลักเมืองจังหวัดยะลา ทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ มีรูปพรหมจตุรภักตร์และเปลวไฟ เป็นอุดมคติให้น้อมจิตคิดถึงธรรมของผู้ใหญ่ คือ พรหมวิหาร ส่วนเปลวเพลิงนั้น หมายถึงความรุ่งโรจน์สว่างไสวหรือความพัฒนาการ

หลักเมืองนี้ เป็นประเพณีพราหมณ์มีมาแต่อินเดีย ไทยได้รับลัทธิสร้างหลักเมืองขึ้นตามธรรมเนียมพราหมณ์ นอกจากนี้ยังมีพระเสื้อเมือง และเจ้าเจตคุปต์ ล้วนแต่เป็นเทวดารักษาราชธานี ยังมีพระสยามเทวาธิราช ซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงประดิษฐ์ขึ้นอยู่ในพระบรมมหาราชวัง

ทางดำเนินชีวิตของคนเรา ถ้าทำจริงในของที่ไม่จริง นอกจากเป็นความงมงายแล้วทางนี้เป็นทางเหนื่อยยากเปล่า ไม่สำเร็จประโยชน์ ถ้าทำไม่จริงในของจริง แม้จะไม่เป็นความงมงายและเหนื่อยยากมากนัก แต่ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ดุจกัน ต่อเมื่อใดเป็นคนทำจริงในของที่

เป็นจริง ทางนี้ทำไปเถอะ ต้องไม่เหนื่อยยากเปล่า ต้องสำเร็จแน่นอน พันตำรวจเอกศิริ คชหิรัญ พร้อมด้วยบรรดาท่านที่ตั้งใจทำหลักเมืองประจำจังหวัดยะลาชื่อว่าเป็นผู้สร้างอมตะแห่งชีวิต ในโอกาสที่มารับราชการและมาประกอบอาชีพในจังหวัดนี้ ชื่อว่าได้ดำเนินวิถีแห่งชีวิต สร้างสิ่งอันเป็นประโยชน์อย่างที่เห็นได้ชัด ๆ คือ การพัฒนาการสถานที่นี้ให้มีวัตถุวิจิตรศิลป เป็นสง่าแก่ผู้ที่ไปมาผ่านมาทางนี้ ถ้ายิ่งผู้ที่พบเห็นได้น้อมเอาหลักเมืองที่ช่างแกะเป็นรูปพรหม 4 หน้า มาเป็นหลักธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ไว้ประจำใจ ก็จะเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ หรือเปลวเพลิงอยู่เหนือรูปพรหมจตุรภักตร์ มาเป็นหลักประจำจิตสร้างความก้าวหน้ารุ่งเรืองให้แก่ตน แก่ชาติศาสนา ก็จะเป็นคัลลองวิถีทางดำเนินชีวิตของตนให้เป็นแก่นสาร เพราะร่างกายคนเราไม่นานนักก็จะต้องสลายไปตามปัจจัยสี่ที่หมดคุณภาพ ตายแล้วไม่เป็นประโยชน์ยะไร สู้ร่างกายของสัตว์ก็ไม่ได้ เพราะวัวตายยังได้เขาและหนังเป็นประโยชน์ แต่คนเราเน่าเปื่อยเป็นที่รังเกียจของผู้อื่น ข้าพเจ้าขอสดุดีผลงานเนื่องในการร่วมกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังความคิดของพันตำรวจเอกศิริ คชหิรัญ และข้าราชการ พ่อค้าประชาชน สร้างหลักเมืองเอาไว้ให้เป็นมิ่งขวัญแก่ชาวจังหวัดยะลา ด้วยโครง 4 สุภาพ ดังต่อไปนี้

วัวควายช้างและม้า　　มรณา
กระดูกขนหนังงา　　ประโยชน์ได้
มนุษย์ตายชิ ชีวา　　เน่าเปื่อย
ดีชั่วที่ทำไว้　　ส่องให้โลกเห็น

ขอความสุขสวัสดีจงมีแด่ท่านผู้อ่านโดยทั่วกัน เทอญ.

หลักเมือง

หลักเมืองเป็นที่สิงสถิตของเทพยดาผู้รักษาสถานที่ ไม่แต่ในประเทศภาคพื้นตะวันออกที่มีหลักเมือง แต่เกือบทั่วโลกมีการสร้างหลักเมือง แต่ว่าเขาไม่ได้สร้างเป็นเสาไม้กลมอย่างของเราส่วนมากปรากฏเป็นอนุสาวรีย์และสิ่งก่อสร้างตามแบบศิลปกรรมของแต่ละชาติ แต่ละประเทศ การที่มีหลักเมืองหรือที่สถิตของเทพเจ้าผู้เป็นเจ้าของสถานที่ปรากฏอยู่ในโลกก็เพราะว่ามนุษย์เราเป็นสัตว์ผู้เจริญ ย่อมมีความกตัญญูรู้คุณผู้ที่มีคุณแก่สังคม หมู่คณะ กระทั่งถึงชาติและประเทศ ดังนั้นเมื่อบุคคลนั้นตายไปแล้วคนอยู่ข้างหลังก็นึกถึงคุณงามความดีจึงพากันสร้างสิ่งที่ระลึกสำหรับคนดีเอาไว้ และสิ่งที่ระลึกนี้เองก็เลยกลายเป็นที่เคารพบูชาของคนรุ่นหลัง ๆ ต่อมา หลักเมืองจึงเป็นเสมือนหนึ่งที่ตั้งแห่งคุณงามความดี สามารถยึดถือเป็นหลักทางใจของมนุษย์ได้ เมื่อหลักเมืองเป็นวัตถุอันเป็นที่ตั้งของความเคารพบูชาของคนทั้งหลายแล้ว ในที่สุดสิ่งนี้ก็เกิดความศักดิ์สิทธิ์ด้วยทิพยสภาวะและด้วยเทวานุภาพปรากฏเป็นอัศจรรย์

หลักเมืองในประเทศไทยได้พบในเมืองโบราณของหลายสมัย อาทิหลักเมืองของอาณาจักรลพบุรี หลักเมืองในดินแดนที่ราบสูง (นครราชสีมา) หลักเมืองแห่งกรุงสุโขทัย หลักเมืองแห่งกรุงศรีอยุธยา ในสถานที่พบวัตถุอันทรงอิทธิพลมีร่องรอยหลายอย่างแสดงว่าอาณาประชาราษฎรในบ้านเมืองนั้นมีความเคารพต่อหลักเมืองดุจเทพเจ้าประจำตัวทีเดียว กล่าวคือเมื่อคนมีเรื่องทุกข์ร้อนด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ก็จะพากันมาบนบานอ้อนวอนให้เทพเจ้าที่สิงสถิตยู่ที่หลักเมืองเป็นผู้ช่วยเหลือ ความทุกข์ของคนเราบางอย่างก็ต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นเทพเจ้าเข้าช่วยด้วย เพระเทพเจ้าเป็นผู้มีภูมิธรรมสูงกว่ามนุษย์ (ยกเว้นเทพที่เป็นมิจฉาทิฐิ) มีเมตตากรุณา บางอย่างก็ใคร่ที่จะประสงค์ช่วยสงเคราะห์มนุษย์ในเมื่อมนุษย์ถูกความไม่เป็นธรรมเบียดเบียนเอา

การนำไม้มาสร้างหลักเมืองตามตำรับวิชาลึกลับ จะต้องมีการคัดเลือกไม้นั้นกันอย่างพิถีพิถันมาก เริ่มตั้งแต่พระมหากษัตริย์ทรงให้นายขมังธนูยิงธนูไปตามทิศทางที่เป็นมงคล อันโหรหลวงได้คำนวณถูกต้องตามตำรับโหราศาสตร์แล้ว เมื่อลูกธนูที่นายขมังธนูยิงตกไป ณ ตรงจุดตำบลใด ราชบุรุษก็จะนำกิ่งชัยพฤกษ์ปักอาณาบริเวณล้อมรอบลูกธนูนั้นเสียคราวหนึ่งก่อน ขั้นต่อไปจะต้องตรวจลักษณะของไม้นั้นว่าเข้าอยู่ในลักษณะเทพสถิตหรือไม่ ไม้เทพสถิตนี้เป็นลักษณะหนึ่งซึ่งมีตำราดูลักษณะไม้อยู่ในคัมภีร์อาถรรพเวท ไม้ที่ดีคือไม้สักทอง ราชพฤกษ์ ชัยพฤกษ์ ฯลฯ มีลักษณะตรงไม่คดไม่มีรอยตำหนิ มีใบเขียวชะอุ่ม ถ้าใบแก่จะไม่เหี่ยวย่น แต่กลับมีสีดุจใบทองคำ นอกจากนั้นแล้วในขณะกระทำพิธีขุดไม้ เพื่อนำมาสร้างหลักเมืองแต่ละคราวจะต้องกระทำพิธีอัญเชิญเจ้าทุ่งเจ้าท่า เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าห้วยละหารธารลึกมาชุมนุมเป็นสักขีพยานและอวยชัยให้พรในการพิธีขุดไม้หลักเมืองแต่ละครั้งอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นพิธีมโหฬารมาก

ในส่วนหนึ่งของคัมภีร์อาถรรพเวทได้กล่าวสรรเสริญผู้กระทำพิธีสร้างหลกัเมืองไว้ว่ามีคุณต่อไพร่ฟ้าดุจพ่อกับลูก (สมัยก่อนกษัตริย์เป็นผู้ดำเนินการสร้างหลักเมือง) มีนัยในคัมภีร์โดยพิสดาร ดังนั้นการที่ พันตำรวจเอกศิริ คชหิรัญ ได้กระทำการสร้างหลักเมืองจังหวัดยะลาใน

ครั้งนี้ก็เท่ากับเป็นพ่อเมืองยะลาอย่างแท้จริง ทั้งเป็นผู้ที่สมควรได้รับความยกย่องว่าสามารถทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทิพยสภาวะกับสภาวะมนุษย์ในโลกได้ติดต่อเชื่อมโยงถึงกัน อันนับว่าการสร้างหลักเมืองของจังหวัดยะลาในครั้งนี้ควรชื่นชมและควรสดุดีในการกระทำของผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาเป็นอย่างยิ่ง

ขอให้หลักเมืองของจังหวัดยะลา จงอยู่สถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญแก่อาณาประชาราษฎรอำนวยความสุขความเจริญทั้งมวลและขอให้ผลนี้จงสะท้อนเป็นมหากุศลในการสร้างปูชนียวัตถุได้สำเร็จแก่ พันตำรวจเอกศิริ คชหิรัญ และตระกูลวงศ์ ตลอดจนข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันตลอดชั่วกาลนานเทอญ.

พระราชครูวามเทพมุนี

ประธานพราหมณ์แห่งประเทศไทย

5 เมษายน 2509

การสร้างศาลหลักเมืองจังหวัดยะลา

ด้วยอานุภาพของความพร้อมเพรียง ความเสียสละ ความสามัคคีร่วมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการที่จะก่อให้เกิดสิ่งยึดเหนี่ยวน้ำใจของบรรดา ประชาชน พ่อค้า ข้าราชการในจังหวัดยะลา กระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติให้จังหวัดยะลาได้กระทำพิธีสร้างศาลหลักเมืองขึ้นในใจกลางเมือง คณะผู้ก่อการมี พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ได้ลงมติเห็นพ้องต้องกันที่จะสร้างศาลหลักเมืองภายในบริเวณวงเวียน หน้าศาลากลางจังหวัด ซึ่งบริเวณดังกล่าวนี้ผู้ชำนาญเชี่ยวชาญในทางไสยศาสตร์ได้พินิจพิจารณาแล้ว ปรากฏตามทางสันนิษฐานว่า ได้เคยมีหลักไม้แก่นปักไว้ก่อนแล้วครั้งใดสมัยใดไม่ปรากฏ แสดงว่าเจ้าเมืองหรือผู้รู้ในสมัยโบราณ ได้เคยมีโครงการหรือได้ปักหลักศูนย์กลางเมืองเอาไว้ก่อนแล้ว ฉะนั้น การตัดสินใจสร้างศาลหลักเมืองในที่ดังกล่าวนี้จึงเท่ากับเจตนารมย์ของบรรพบุรุษในอดีตจะเป็นที่สบอารมณ์ และเชิดชูเกียรติแก่ชาวเมืองยะลาสืบไป

แผนการปลูกสร้างศาลหลักเมืองจึงได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2504 โดยพ่อค้า ประชาชน ได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์ในการก่อสร้างในครั้งแรก รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 500,000 บาท กรมศิลปากรได้กรุณาออกแบบตัวศาล และบริเวณรั้วรอบขอบชิดให้อย่างสวยงาม ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งนับเป็นสิ่งก่อสร้างที่สวยงามแห่งหนึ่งของประเทศ และจะเป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในอนาคตกาล

พิธีวางศิลาฤกษ์สร้างศาลหลักเมือง จังหวัดยะลา เริ่มขึ้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2504

เวลา 09.00 น. ผู้ทำพิธีโหรจัดเตรียมเครื่องสักการะบูชา เครื่องสังเวยพร้อม

เวลา 09.45 น. พระสงฆ์ 9 รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้วเจิมแผ่นศิลาฤกษ์ แผ่นทอง แผ่นเงิน แผ่นนาก และยันต์จตุโร

เวลา 09.50 น. ผู้ว่าราชการจังหวัดจุดเทียนเงิน เทียนทอง เทียนประจำบัตรพลี เทียนเทวดา อัฏฐทิศ เสร็จแล้วอธิษฐานขอพรเทวดา โหรประกอบพิธีกรรม

เวลา 10.30 น. ปลัดจังหวัดเสนอรายงานการสร้างหลักเมือง ผู้ว่าราชการจังหวัดกล่าวตอบ แล้วอาราธนาพระคุณเจ้าพระครูสถาพรพุทธมนต์ วางยันต์จตุโร พระคุณเจ้าพระราชปัญญาเมธี วางแผ่นทอง พระคุณเจ้าพระศิริสารโสภณ วางแผ่นเงิน พระคุณเจ้าพระพุทธไสยารักษ์ วางแผ่นนาก ตามลำดับ พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาตลอดเวลา

เวลา 10.30 น. ผู้ว่าราชการจังหวัดวางแผ่นศิลาฤกษ์แล้ว บรรดาข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนเข้าไปโปรยข้าวตอกดอกไม้

คำกล่าว

ของ

พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ

ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

ในพิธีวางศิลาฤกษ์ สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดยะลา

ท่านประธานและท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างมาก ที่ได้รับเชิญให้มาเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์สร้างศาลหลักเมืองของจังหวัดยะลาในวันนี้ ก่อนอื่นข้าพเจ้าขอขอบคุณบรรดาท่านข้าราชการ ท่านพ่อค้าประชาชนจังหวัดยะลาทุกท่านที่ได้ร่วมมือร่วมใจกันเป็นเอกฉันท์ในการสร้างศาลหลักเมืองได้เป็นผลสำเร็จครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ฟังรายงานของท่านปลัดจังหวัดแล้วมีความเห็นว่า การก่อสร้างบ้านสร้างเมืองนั้น ประเพณีสืบเนื่องแต่โบราณกาลมาก็จะต้องสร้างหลักเมืองลง ณ บริเวณกลางใจเมืองด้วย ดังเช่นในจังหวัดอื่นของประเทศไทยก็ได้สร้างหลักเมืองทุกจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงกับจังหวัดยะลาของเรา ก็ได้สร้างหลักเมืองเสร็จสิ้นไปแล้วเมื่อ พ.ศ. 2496 ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า การสร้างหลักเมืองนี้ไม่เกี่ยวกับลัทธิศาสนาใด ๆ ทั้งสิ้นแต่เป็นสัญญลักษณ์ในประการสำคัญที่ว่า เมื่อสร้างเสร็จแล้วบ้านเมืองจะได้สถิตสถาพรยืนนานประชาชนพลเมืองจะได้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภัยพิบัติทั้งปวงและเป็นหลักชัยที่จะนำมาแต่ความสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลแก่จังหวัดนี้ ยิ่งไปกว่านั้นข้าพเจ้ามั่นใจว่า เมื่อได้สร้างหลักเมืองขึ้นแล้วจะเป็นนิมิตมงคล จะเป็นทางก่อให้เสริมกำลังน้ำใจแก่ประชาชนในอันที่จะประกอบแต่คุณงามความดี ให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน เป็นเครื่องบำรุงขวัญบำรุงน้ำใจ ทั้งในทางตรงและทางอ้อม นับวันจะเพิ่มพูนผลิตผลและรายได้ให้แก่ประชาชนของจังหวัดนี้ยิ่งขึ้น

อนึ่ง การก่อสร้างหลักเมืองนั้นท่านผู้ว่าราชการจังหวัดในอดีตหลายท่านก็ได้มีการริเริ่มที่จะก่อสร้างหลักเมืองมาแล้ว ข้าพเจ้าเป็นเพียงผู้ดำเนินการเสริมสร้างให้เป็นผลสำเร็จตามความมุ่งหมายดังกล่าวเท่านั้น

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพเจ้าขอตั้งปณิธานอัญเชิญอานุภาพแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวเรานับถือ ได้ดลบันดาลให้ศาลหลักเมืองแห่งนี้ได้สถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญของชาวจังหวัดยะลาสืบต่อไป ขอให้พี่น้องชาวยะลาที่เคารพรักทั้งหลายทุกท่านได้ประสบแต่ความสุขความเจริญ ถึงพร้อมด้วยจตุรพิธพรชัยมงคล สมบูรณ์พูนผลตามปรารถนาทุกประการ ข้าพเจ้าขอวางแผ่นศิลาฤกษ์สร้างศาลหลักเมืองจังหวัดยะลา ณ บัดนี้

รูปลักษณะของศาลหลักเมืองยะลา

ตัวศาล ก่อสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ตบแต่งด้วยหินขัดทั้งหลัง เป็นรูปจตุรมุข ออกแบบโดยกรมศิลปากร หันหน้าไปตามทิศทั้ง 4 ทิศ มีบันไดขึ้นทั้ง 4 ทิศ รูปลักษณะสี่เหลี่ยม หักมุมทั้ง 4 ด้าน หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสลับสี ตัวศาลกว้าง 6.00 เมตร ยาว 6.00 เมตร สูง 6.50 เมตร ตั้งอยู่บนเนินดินซึ่งถมปรับเป็นวงกลมรัศมีห่างจากตัวศาล 10 เมตร โดยรอบ สูงจากระดับถนน 1.50 เมตร มีถนนทางเข้า 4 ทิศ

หลักเมือง ตัวหลักทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ ซึ่งได้รับความกรุณาจากอธิบดีกรมป่าไม้ปัจจุบัน จัดหาไม้จากป่าจังหวัดกาญจนบุรี มีลักษณะเป็นแท่งกลม ต้นเสาวัดโดยรอบได้ 105 ซม. ปลายเสา 88 ซม. สูง 1.25 เมตร ลงรัก (ปิดทองเหลืองอร่ามซึ่งประชาชนผู้เลื่อมใสพากันปิดทองภายหลังพิธีแล้ว) มีเทพารักษ์จากกาญจนบุรีมาประจำอยู่

ฐานรองรับหลักเมือง มีลักษณะกลม แกะสลักลวดลายแบบไทยสวยงาม ลงรักปิดทองรอบฐานชั้นบนและกลาง แกะสลักเป็นรูปเทพารักษ์ ชั้นล่างฐานแกะสลักเป็นรูปนักรบโบราณถือโล่และดาบ กล่าวกันว่า (จากผู้ที่วิญญาณมาเข้าทรง) เป็นวิญญาณของแม่ทัพคนหนึ่งของพระเจ้ากรุงธนบุรี ทั้งเทพารักษ์และวิญญาณนักรบดังกล่าวจะคอยสิงสถิตปกปักรักษาหลักเมืองนี้ไว้

ยอดเสาหลักเมือง แกะสลักด้วยไม้ชัยพฤกษ์ เป็นรูปพรหมสี่หน้า อันเป็นหลักแห่งความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นหลักการปกครองของผู้ครองบ้านครองเมือง ลงรักปิดทองทั้งองค์ ยอดเสาหลักเมืองนี้ องค์พระบาทสมเด็จ–พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระสุหร่ายประพรมและทรงเจิม และพระราชทานแก่ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา เมื่อวันศุกร์ที่ 18 พฤษภาคม 2505 ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดได้อัญเชิญมาถึงจังหวัดยะลาเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2505 และประกอบพิธีได้ฤกษ์ฝังเสาและปักยอดหลักเมืองในวันที่ 25 พฤษภาคม 2505 เวลา 12.11 น.

บริเวณหลักเมือง ตั้งอยู่กลางใจเมืองยะลา ล้อมรอบด้วยถนนสายใหญ่และรั้วเหล็กเป็นรัศมีวงกลม แบบเดียวกับรั้วอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งได้รับความกรุณาแบบจากกรมศิลปากร เส้นผ่าศูนย์กลางวงกลมของรั้วรอบหลักเมืองนี้ วัดได้ 158 เมตร วัดรอบวงกลมได้ 500 เมตร มีประตูทางเข้าสู่หลักเมืองทั้ง 4 ด้าน ค่าก่อสร้างเฉพาะรั้วดังกล่าวคิดเป็นเงินรวมทั้งสิ้น 140,000 บาท ซึ่งได้รับบริจาคจากบรรดาพ่อค้าประชาชน และ

ข้าราชการชาวจังหวัดยะลาได้ร่วมใจกันก่อสร้างขึ้นทั้งสิ้น (มีชื่อผู้อุทิศถวายทุกช่อง ๆ ละ 700 บาท)

บริเวณหลักเมือง ล้อมรอบด้วยสระน้ำทั้ง 4 ด้าน ประดับประดาด้วยไม้ดอกนานาพันธุ์ ซึ่งไม้ดอกดังกล่าวนี้ทางจังหวัดได้พยายามจัดหาไม้ในวรรณคดีไทยมาปลูกไว้เพื่อเป็นสถานที่สำหรับศึกษา และที่พักผ่อนหย่อนใจในยามว่างของเยาวชน และประชาชนทั่วไป

สำหรับความงามของศาลหลักเมืองและการประดับประดาตกแต่งบริเวณภายใน จะขอยกเอาพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาตอนบุษบาชมศาลดังต่อไปนี้

ฯลฯ

โอ้ศาลงามประเสริฐเพริดแพร้ว　　ล้วนแล้วด้วยอุไรไพจิตร
พระวิมานสามหลังดั่งนฤมิตร　　มีระเบียบต่อติดเป็นวงกง
พื้นสะอาดลาดล้วนศิลาเลี่ยน　　แลเตียนไม่มีธุลีผง
ณ สถานลานวัดจังหวัดวง　　บรรจงปรายโปรยโรยทราย
รุกขชาติดาดดาน่าชม　　รื่นร่มบังแสงสุริยฉาย
น่าเที่ยวน่าเล่นเย็นสบาย　　มาเถิดมารำถวายเทวา

และอีกตอนหนึ่ง

ฯลฯ

รื่นรื่นบุบผาสาระพัน　　มลิวัลย์เกดกระถินลิ้นจี่
แก้วพิกุลกรรณิการ์สารภี　　กลีบจำปีหอมฟุ้งจรุงใจ
ช่วยกันเก็บบุบผาบรรดามี　　ถวายพระบุตรีศรีใส
จะได้ทำบุหงารำไป　　ถวายไทเทวาเวลาเย็น

ฯลฯ

และจากบทวรรณกรรมกาพย์ห่อโคลง "ประพาสธารทองแดง" ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ได้ทรงพรรณนาพันธุ์ไม้ไว้อย่างไพเราะเพราะพริ้ง ดังจะขอยกมาดังนี้–

เล็บนางงามแสล้ม　　ต้นนางแย้มแกมดองดึง
สุพรรณิกากระทึง　　ดอกราชพฤกษ์ตรึกไทรไตร
เล็บนางแน่งหน่วยน้อย　　พอพึง
นางแย้มแกมดองดึง　　อีกอ้อย
สุพรรณิกากระทึง　　บานแบ่ง
ราชพฤกษ์ทรึกดวงย้อย　　ภู่เพี้ยงไทรไตร

● กำจัดสลัดไดขึ้น
แคคางยางยูงดูง
สลัดไดกำจัดต้น
บนภูภูเขาสูง
แคคางยางยูงดูง
ตระแบกแปลกกันขึ้น
● ชงโคตะโกขบหว้า
ชอบกลต้นมหาหงส์
ชงโคตะโกขบหว้า
ตุมกากาฝากลง
นมแมวมหาหงส์
มะเดื่อดูกลูกงอมได้
● แคฝอยข่อยเข้มข้า
งิ้วงับพลับพลึงบาน
แคฝอยข่อยข้าขึ้น
เขมกาลาดอกบาน
งิ้งงับพลับพลึงบาน
นิ้วแน่งงามดั่งแกล้ง

พื้นเพินภูภูเขาสูง
ต้นตระแบกแปลกกันบาน
หางยูง
หย่งหยิ้น
ตรงโตรก
เกลื่อนกลุ้มบานไสว
ต้นตุมกากาฝากลง
มะเดื่อดูกลูกนมแมว
ดายดง
ติดไม้
เห็นอยู่
แสะทิ้งสอยกิน
ต้นกาลาน่าดอกบาน
นิ้วมือเปรียบเรียบเทียนกลึง
ขนดขนาน
ที่แจ้ง
มือเรียบ
ฟั่นด้วยเทียนกลึง

พระคณาธิการสมณศักดิ์ที่เจริญพระพุทธมนต์
ในงานพิธีฝังหลักเมือง จังหวัดยะลา

จังหวัดปัตตานี

พระเทพญาณโมลี ประธานฝ่ายสงฆ์
พระครูพิสัยสมณกิจ
พระปริยัติวรากร
พระครูมนัสสมณคุณ
พระครูสุวรรณไพบูลย์
พระครูพิชัยธรรมธาดา
พระครูวิธานปริยัติกิจ
พระครูมนูญสมณการ
พระครูมุขธรรมประยูร
พระครูโอภาสธรรมสาร

จังหวัดยะลา

พระราชปัญญาเมธี รองประธานฝ่ายสงฆ์
พระพุทธไสยารักษ์
พระศิริสารโสภณ
พระครูสุนทรธรรมคณี
พระครูวิสุทธิสังฆคุณ
พระพิศิษฐ์วินัยการ
พระครูบริหารฐาปนกิจ
พระครูนิธานธรรมคุณ
พระครูวิเศษธรรมประยุต
พระครูไพบูลย์วุฒิญาณ
พระครูพิทักษ์พุทธเกษตร

จังหวัดนราธิวาส

พระครูสุนทรธรรมภานี
พระครูไพโรจน์ศาสนกิจ

รายชื่อคณะข้าราชการสำนักพระราชวังที่มาช่วยเหลือในงานพิธี

นายอยุทธ วาสภูมิ และคณะ

รายชื่อคณะพราหมณ์

1. พระราชครูวามเทพมุนี ประธานคณะพราหมณ์
2. พระครูอัษฎาจารย์
3. พราหมณ์ย้อย รัตนะพราหมณ์
4. พราหมณ์ขาบ นาคะเวทิน

รายชื่อโหร

โหรหลวงบาง เสมเสริมสุข และคณะ

พิธีฝังเสาหลักเมือง

ประกาศ

เรื่อง กำหนดพิธีการฝังหลักเมืองจังหวัดยะลา

ตามที่จังหวัดและพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดยะลา ได้ร่วมกันดำเนินการสร้างศาลหลักเมืองจังหวัดยะลาขึ้น เพื่อให้เป็นมิ่งขวัญ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผูกจิตใจของประชาชน ยังความสมบูรณ์พูนสุขในทางเศรษฐกิจให้แก่ท้องถิ่น เป็นบ่อเกิดแห่งความศักดิ์สิทธิ์อันควรแก่การสักการะบูชา อันจะนำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่อาณาประชาชนในขอบเขตปริมณฑลแห่งจังหวัดยะลาสืบไป และในการดำเนินการนี้ได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยแล้วนั้น

บัดนี้ การก่อสร้างศาลหลักเมืองได้เสร็จสิ้นลงแล้ว จึงได้กำหนดการกระทำพิธีฝังหลักเมืองตามฤกษ์ทางโหราศาสตร์ขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

พิธีมณฑล

ให้ตั้งพิธี ณ ที่สร้างหลักเมือง บริเวณศูนย์กลางวงเวียนหน้าศาลากลางจังหวัดยะลา

วันจันทร์ที่ 21 พฤษภาคม 2505

เวลา 15.00 น. ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พนักงานเทศบาล พนักงานองค์การรัฐบาล กรรมการอิสลาม สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล ลูกเสือ ครู นักเรียน พ่อค้า ประชาชน ฯลฯ พร้อมกัน ณ สถานีรถไฟยะลา เพื่อรอรับเสาหลักเมืองที่จะอัญเชิญมาโดยขบวนรถด่วนจากสถานีกรุงเทพฯ

เวลา 15.45 น. ผู้ว่าราชการจังหวัดอัญเชิญเสาหลักเมืองลงจากขบวนรถด่วน แล้วอัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนราชรถ ในระหว่างนั้นพระสงฆ์สวดชยัญโต นักบวชในศาสนาอิสลามสวดอวยพร แตรวงบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ ตั้งขบวนแห่เสาหลักเมืองจากสถานีรถไฟยะลา ไปประดิษฐานยังโรงพิธีบริเวณศาลหลักเมือง เพื่อกระทำพิธีต่อไป

วันอังคารที่ 22 พฤษภาคม 2505

เวลา 08.00 น. ถวายภัตตาหารแด่ พระสงฆ์ที่วัดพุทธภูมิ

เจ้าหน้าที่จัดตั้งเครื่องบูชา ประดิษฐานพระพุทธรูป ตั้งอาสนสงฆ์สวดพระปริต ตั้งอาสนสงฆ์ สวดภาณวาร ตั้งอาสานสงฆ์ นั่งปรกและตู้เทียนไชย ตั้งบายศรีเงินทอง และเครื่องเวียนเทียน ตั้งศาลบูชาเทวดาทั้ง 5 มีบายศรีตอง 3 ชั้น ยอดบายศรีมีพุ่มดอกบาน–ไม่รู้โรยและเครื่องบัตรพลี (คือท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าวกุเวฬุราช และพระหลักเมือง) ล้อมด้วยราชวัตรฉัตรธง ผูกด้วย กล้วยอ้อยประจำทิศ และโยงสายสิญจน์มายังพิธีมณฑล เตรียมไว้ให้พร้อมเสร็จ และนิมนต์พระสงฆ์สมณศักดิ์ 23 รูป เจริญพระพุทธมนต์

เวลา 15.30 น. ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนพร้อมกัน ณ พิธีมณฑล ท่านประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชา พร้อมด้วยเครื่องนมัสการสมาทานศีล ประธานสงฆ์ให้ศีลเสร็จแล้ว ประธานสงฆ์อ่านคำประกาศเทวดา

เวลา 16.34 น. ผู้ว่าราชการจังหวัดจุดเทียนทองถวายประธานสงฆ์ ประธานสงฆ์จุดเทียนไชย ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัย ดุริยางค์และพระสงฆ์ทั้งนั้นเจริญพระพุทธมนต์จนเสร็จ จากนั้นพระสงฆ์จะได้ผลัดเปลี่ยนกันสวดภาณวารเป็นชุด ๆ ไปจนครบกำหนดวันพิธี

วันพุธที่ 23 พฤษภาคม 2505

เวลา 06.00 น. เจ้าหน้าที่จัดตั้งเครื่องบูชาคลุมผ้า 6 โต๊ะ มีเทียนเงินเทียนทองคู่หนึ่งกับพานดอกไม้สดตั้งกลางทุกโต๊ะ พร้อมทั้งเก้าอี้สำหรับเจ้าหน้าที่นั่งจารึก หันหน้าสู่สิริมณฑลทิศตามลำดับ คือ โต๊ะจารึกดวงชะตาเมือง แผ่นทองอยู่แถวต้น ถัดไปโต๊ะจารึกดวงชะตาเมืองแผ่นเงิน โต๊ะจารึกดวงชะตาเมืองแผ่นทองแดง โต๊ะจารึกหินอ่อนลงโสฬศมหามงคล โต๊ะจารึกแผ่นเงินลงยันต์ไตรสรณคมณ์ และโต๊ะจารึกแผ่นเงินลงยันต์ธาตุทั้ง 4 เป็นที่สุด

ตั้งโต๊ะเครื่องบายศรี มีเครื่องสังเวยที่ชาลาหน้าพิธีมณฑล ตั้งบายศรีตอง 3 ชั้น ซ้ายขวา สำหรับบูชาพระฤกษ์

เวลา 07.12–07.25 น. ได้ฤกษ์ หลวงอรรถวิภาคไพศาลย์ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย ประธานในพิธี จุดเทียนเงินเทียนทองที่โต๊ะจารึกทั้ง 6 โหรลั่นฆ้องชัย พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ประโคมแตร และดุริยางค์ตลอดเวลา พราหมณ์หลั่งน้ำสังข์ที่ดวงชะตาเมือง แผ่นเงิน แผ่นทอง แผ่นทองแดง และแผ่นหินอ่อนที่จารึกแล้วนั้น แล้วห่อม้วนแผ่นดวงชะตาเมืองด้วยผ้าแพรแดงพันไหมเบญจพรรณเสร็จแล้ว เชิญดวงชะตาเมืองวางบนพานทองตั้ง ณ หน้าพระพุทธรูป

ต่อจากนั้น พราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชดวงชะตาเมือง ชาวผนักงานประโคมสังข์แตรและดุริยางค์ ครั้นถ้วน 3 รอบแล้ว พราหมณ์เจิมแผ่นดวงชะตาเมือง ห่อม้วนดวงชะตาเมืองทั้ง 3 แผ่น บรรจุในองค์เสาหลักเมืองปิดสลักด้วยแผ่นเงินลงยันต์ที่ปลายและ

โคนเสา เสร็จแล้วพระสงฆ์สมณศักดิ์เริ่มสวดภาณวารต่อไปเป็นชุด จนตลอดรุ่งเช่นวันแรก

เวลา 08.00 น. และ 11.00 น. ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่พิธีมณฑล

วันพฤหัสบดีที่ 24 พฤษภาคม 2505

ในวันนี้ พระสงฆ์จะได้ผลัดเปลี่ยนกันสวดภาณวารเป็นชุด ๆ ต่อจากวันก่อน

เวลา 07.00 น. ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน พร้อมกัน ณ พิธีมณฑล ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์

เวลา 09.00 น. พระสงฆ์สวดภาณวารต่อไป

เวลา 11.00 น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์

เวลา 13.00 น. พระสงฆ์สวดภาณวารต่อไปตลอดวัน

วันศุกร์ที่ 25 พฤษภาคม 2505

เวลา 08.00 น. และ 11.00 น. ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์

เวลา 10.30 น. แขกที่ได้รับเชิญมาพร้อมกัน ณ บริเวณพิธีมณฑล

เวลา 11.30 น. พระสงฆ์สมณศักดิ์ทั้ง 23 รูป ท่านประธานในพิธี ข้าราชการ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล กรรมการอิสลาม โต๊ะอีหม่าม โต๊ะอาเล็ม ตำรวจ ทหาร ลูกเสือ ครู นักเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พ่อค้า ประชาชน พร้อมกัน ณ พิธีมณฑลแล้ว ประธานสงฆ์จะได้สวดดับเทียนไชย

เวลา 11.50 น. ผู้ว่าราชการจังหวัดกล่าวรายงานเชิญท่านประธานในพิธีอัญเชิญเสาหลักเมืองลงหลุม และเปิดงานสมโภชหลักเมือง ประธานในพิธีกล่าวตอบแล้วเตรียมทำพิธี (ขณะที่เจ้าหน้าที่ยกเสาหลักเมือง มีนายอินทร์ นายจัน นายมั่น และนายคง จะได้เตรียมการช่วยเหลือทางกำลังไว้พร้อม)

เวลา 12.11–12.38 น. ได้กำหนดฤกษ์ ประธานสงฆ์โปรยข้าวเปลือก ข้าวสาร และทราย รอบบริเวณหลุมหลักเมือง แล้วโหรผู้ใหญ่หรือพราหมณ์วางศิลายันต์ลงในหลุมเสร็จแล้ว โหรประจำทิศทั้ง 4 คือ บูรพา ประจิม อุดร ทักษิณ ซึ่งสมมติแทนเทพยดาทั้ง 4 ทิศ ทำพิธีทิ้งดินลงหลุม เสร็จแล้วท่านประธานในพิธีชักเชือกอัญเชิญหลักเมืองลงหลุม ขณะนี้

พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา พนักงานประจำโคมแตร และดุริยางค์ พราหมณ์เป่าสังข์ และไกวบันเฑาะว์ กรรมการอิสลาม โต๊ะอีหม่าม โต๊ะอาเล็มสวดอำนวยพรตามลัทธิศาสนา เจ้าหน้าที่จุดพลุ 9 นัด เครื่องบินของกองทัพอากาศโปรยข้าวตอกดอกไม้ และบรรดาวัดวาอาราม สำนักสงฆ์ สุเหร่า มัสยิดต่าง ๆ ในท้องที่จังหวัดยะลา จะได้ย่ำฆ้องกลองระฆังเป็นสัญญาณ พระสงฆ์สวดชยัญโต นักบวชในศาสนาอิสลามสวดอวยพรตามลัทธิศาสนาโดยทั่วถึง และพร้อมเพรียงกัน เมื่อการยกเสาหลักเมืองเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา จะได้อ่านคำประกาศสัจจาธิษฐาน และอ่านคำประกาศสัจจาธิษฐานภาษามลายูจบแล้ว ท่านประธานในพิธีจุดธูปเทียนพร้อมด้วยเครื่องนมัสการบูชาหลักเมือง พราหมณ์เบิกแว่นสมโภชหลักเมือง พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา ผู้ที่มาประชุมรับแว่นเวียนเทียนจนครบ'3 รอบ พนักงานประโคมแตร และดุริยางค์

ต่อจากนั้นท่านประธานในพิธี ผู้ว่าราชการจังหวัด กรรมการจังหวัด และข้าราชการ จะได้ถวายจตุปัจจัยไชยทานแด่พระสงฆ์

การแต่งกาย

วันที่ 21 พฤษภาคม 2505 และวันที่ 25 พฤษภาคม 2505 ข้าราชการพลเรือนแต่งเครื่องแบบปกติ ทหาร ตำรวจ เสื้อคอแบะสีตามเหล่า ผู้ไม่มีเครื่องแบบปกติ ให้แต่งเครื่องแบบตรวจราชการได้ นอกนั้นแต่งกายสากลหรือแต่งกายสุภาพตามลัทธินิยม

วันที่ 21 พฤษภาคม 2505 และวันที่ 25 พฤษภาคม 2505 ข้าราชการพลเรือนแต่งเครื่องแบบปกติ ทหาร ตำรวจ เสื้อคอแบะสีตามเหล่า ผู้ไม่มีเครื่องแบบปกติ ให้แต่งเครื่องแบบตรวจราชการได้ นอกนั้นแต่งกายสากลหรือแต่งกายสุภาพตามลัทธินิยม

วันที่ 22-24 พฤษภาคม 2505 ข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ แต่งเครื่องแบบตรวจราชการ นอกนั้นแต่งกายสากล หรือสุภาพตามลัทธินิยม

การสมโภชหลักเมือง

ให้มีการสมโภชหลักเมือง ตั้งแต่วันที่ 25–31 พฤษภาคม 2505 ซึ่งได้กำหนดไว้แล้ว ตามหมายกำหนดการจัดงานสมโภชหลักเมืองจังหวัดยะลา ฉบับลงวันที่ 18 เมษายน 2505

ศาลากลางจังหวัดยะลา

ประกาศ ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2505

พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ

(ศิริ คชหิรัญ)

ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

หน้าต้นตำราฝังหลักเมือง

ตำราฝังหลักเมืองให้ปลูกโรงพิธีสงฆ์กลางเมือง 5 ห้อง ขื่อกว้าง 8 ศอก มีเฉลียงรอบ โรงหนึ่ง 4 ทิศ เมือง 3 ห้อง ขื่อกว้าง 6 ศอก มีเฉลียงรอบ พื้นสูง 2 ศอก เสมอกันทั้งในประทาน, เฉลียง, เดียวพอสมควรกับขื่อ แล้วให้มี ราชวัติ, ฉัตธง ผูกต้นกล้วย, อ้อย รอบโรงพิธีเหมือนกัน ทั้ง 5 โรง ๆ พิธีกลางเมืองนั้นทำศาลเทวดา 4 ศาล สำหรับบูชาพระอินทร, พรหม, อิศวร, นารายณ์ โรง 4 ทิศเมือง ตั้งศาลเทวดาโรงละศาล สำหรับบูชาท้าวจัตุโลกบาล แล้วให้ปลูกโรงพิธีพราหมณ์กลางเมืองตรงที่จะฝังหลักเมือง 2 โรง 3 ห้อง ขื่อกว้าง 5 ศอก พื้นในประทานสูงศอกคืบ พื้นเฉลียงสูงศอกหนึ่ง มีราชวัติ, ฉัตธง ต้นกล้วย, อ้อย รอบโรงพิทธีเหมือนกันทั้ง 2 โรง แล้วให้ขุดหลุมที่จะฝังหลักเมือง กว้างเป็น 12 เหลี่ยม ๆ ละ 10 นิ้ว ภุกนั้นภอแผ่นศิลารองต้นผลักลงไป หลังแผ่นศิลาขึ้นมาจนกระทั่งปากหลุมภุก 79 นิ้ว แล้วให้มีราชวัติ, ฉัตธง ล้อมทั้ง 4 ด้าน ให้มีศาลเทวดาที่หลักเมืองด้วย 2 ศาล มีเตียงรองพระพุทธรูป เชิญพระพุทธรูป ตั้งในโรงพิทธีทั้ง 5 โรง และโรงกลางเมืองนั้นให้ตั้งกระโจมเทียนไชยสูง 4 ศอก กว้าง 6 ศอก เอาผ้าขาววงให้รอบรักษาเพลิงหมีให้ดับแล้วจึงเอายันต์ปิด ต้น, ปลายหลัก แล้วจึงเชิญหลักกับแผ่นศิลารอง ต้นหลัก เอาชะตาเมืองมาเข้ามนทนไว้ในโรงพิทธีกลางเมือง แล้วให้ไปขุดเอาดินมาแต่ทิศทั้ง 4 มาปั้นก้อนให้กลมเท่าผลมะตูม แล้วทาดินสอพองทั้ง 4 ก้อนเอาเข้ามนทนไว้ด้วย ให้ตั้งบาตร, น้ำ, ทราย, ทุกโรง แล้วจึงวงด้ายสายสิณย์รอบเมือง รอบโรงพิธีสงฆ์, พราหมณ์ และรอบหลุมที่จะฝังหลักเมืองไว้ด้วย ให้พระสงฆ์ถือสวดด้วย และรอบเมืองนั้นให้วงสายสินคาด้วยอีกชั้นหนึ่ง แล้วนิมนพระสวดพระพุทธมนต์โรงกลางเมือง 20 รูป โรง 4 ทิศ โรงละ 10 รูป เข้ากันเป็นพระสงฆ์ 60 รูป วันแรกเพลาบ่ายพระสงฆ์พร้อมแล้วสมาทานศีลแล้วจึงให้เจ้าเมืองเอาเทียนชะนวนเข้าถวายพระสงฆ์องค์ใดองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นมหาเถรไปจุดเทียนไชย พระสงฆ์รับเอาเทียนไปจุดเทียนไชย เมื่อจะจุดนั้นให้ว่า พุทโธ สพฺพญฺญุตญาโน ธมฺ โลกุตฺตโร ณวสํโฆ จ มคฺคผลโต อิจเจตํ รตฺตนตยํ เอตสํ อานภาเวน อนฺตรายาปี วินสฺสนฺตุ อเสสโต ฯ ว่า 3 ที

จุดเทียนแล้วจึงมาพร้อมกันจำเริญพระปริต วันแรกสวดสัตตะปริต วันกลางสวดทะวาทศปริต วันสุดสวดพระธรรมจักร, มหาไสมย สวดมนต์จบแล้วจึงผลัดเปลี่ยนกันอยู่ โรงกลางเมือง สวดนครถาณะสูตร์ โรง 4 ทิศ เมื่อสวดพระจัตุภาลวาลทั้งกลางวันคืน ทั้ง 5 โรง ครั้นเพลาเช้า พร้อมกันถวายพรพระแล้วจึงฉัน เพลาเพลฉันโรงละ 5 รูปเหมือนกันทั้ง 3 วัน ในเพลาบ่ายเมื่อจะสวดมนต์นั้นให้ตั้งใบศรีตอง 3 ชั้น เครื่องกระยาบวดทั้ง 8 ศาล ให้โหรบูชาเทวดาเสียก่อน แล้วจึงสวดมนต์ทั้ง 3 วัน ครั้นรุ่งขึ้นวันเมื่อจะฝังหลักเมืองให้ตั้งใบศรีตอง 5 ชั้น ศรีษะสุกร เครื่องกระบวดบนศาลที่หลักเมืองทั้ง 2 ศาล ครั้นได้ฤกษ์จึงให้ประโคมดุริยางค์ดนตรี พระสงฆ์พร้อมกันเจริญไชยมังคะละปริตทั้ง 5 โรง แล้วให้โหรผู้หนึ่งกับคนผู้ใหญ่ 4 คน นุ่งขาวห่มขาว ทั้ง 5 คน ผู้ใหญ่ 4 คนนั้นให้ไปเอาก้อนดินที่เข้ามนทนไว้มาถือยืนอยู่ทั้ง 4 ทิศหลุม โหรผู้หนึ่ง

จึงถามเป็นอุทิศเทวะสังหรว่า ท่านถือสิ่งอันใด ผู้ถือจึงบอกว่าข้าพเจ้าถือก้อนดิน ก้อนดินนี้คือปัถวีธาตุ เป็นสาระวัฒนะ จึงถามว่าสาระวัฒนะนี้มีคุณประการใด ผู้ถือจึงบอกว่าปัถวีธาตุสาระ–วัฒนะนี้มีพระคุณจะทรงไว้ซึ่งอายุศม์เมืองให้บริบูรณ์ด้วยคามนิคม เป็นที่ประชุมประชาชนพล–ภาหนะ ตั้งแต่ปถมตราบเท้าถึงอะวะสาร แล้วจึงถามต่อไปในทิศคำรพสองว่าท่านถือสิ่งอันใด ผู้ถือจึงบอกว่าข้าพเจ้าถือก้อนดิน ก้อนดินนี้คืออาโปธาตุเป็นมหาวัฒนะ จึงถามว่ามหาวัฒนะนี้มีคุณเป็นประการใด ผู้ถือจึงบอกว่าอาโปธาตุมหาวัฒนะนี้มีคุณ อาจให้ผู้ครองเมืองกรมการ และราษฎรทั้งปวงจำเริญอายุวณะ ศุขพละ ศิริสวัสดิมงคลต่าง ๆ ตั้งปถมตราบเท้าถึงอะวะสาร แล้วจึงผินหน้าไปตามในทิศคำรพ 3 ว่าท่านถือสิ่งอันใด ผู้ถือจึงบอกว่าข้าพเจ้าถือก้อนดิน ก้อนดินคือเตโชธาตุ เป็นเตชะวัฒนะ จึงถามว่าเตชะวัฒนะนี้มีคุณประการใด ผู้ถือจึงบอกว่าเตโชธาตุเตชะวัฒนะนี้มีคุณอาจให้โยธาทหารไพร่พลทั้งปวงแกล้วกล้า มีตะบะเดชะได้ชัยชำนะแก่หมู่ข้าศึกศัตรูในทิศต่าง ๆ ตั้งแต่ปถมตราบเท้าอะวะสาร จึงผินหน้าไปในทิศคำรพ 4 ถามว่าท่านถือสิ่งอันใด ผู้ถือจึงบอกว่าข้าพเจ้าถือก้อนดิน ก้อนดินคือวาโยธาตุ เป็นอะลังการะวัฒนะ จึงถามว่าอะลังการะวัฒนะนี้มีคุณประการใด ผู้ถือจึงบอกว่าอะลังการะวัฒนะนี้มีพระคุณ อาจให้จำเริญโภคสมบัติธะนะทันยาหาร กะสิกรรม วานิจชะกรรมต่าง ๆ ในเมืองนี้ แล้วจึงทิ้งลงไปในหลุมทั้ง 4 ก้อนโดยอันดับกัน แล้วจึงเชิญแผ่นศิลาลงในหลุม แล้วจึงเชิญหลักเมืองลงประดิษฐานเหนือแผ่นศิลาอยู่ในดิน 79 นิ้ว บนดิน 108 นิ้ว ยัดให้แน่นอย่าให้หลักเอียงไปได้ทั้ง 8 ทิศ แล้วจึงเอายันต์ชะตาเมืองประจุบนยอดหลัก เชิญเทวดาประจำรักษาหลักเมือง แล้วให้พระสงฆ์ผู้จุดเทียนไชยมากับเทียนไชยเมื่อจะดับนั้นให้เอาใบพลูที่ดี 7 ใบ ชุบน้ำพระพุทธมนต์แล้วว่าคาถาว่า สพพโรค วินิมุตโต สพพสนตาปวชชิโต สพฺพ เวร มติกฺกนฺโต นิพฺพุโต จ ตุวํ ภว ว่า 3 ทีฯ แล้วจึงเอาพลูดับให้สิ้น ทั้ง เปลว, ถ่าน แล้วจึงนิมนต์พระสงฆ์ออกประน้ำ, โปรยทรายให้รอบเมืองที่หลักเมืองด้วย ครั้นเพลาบ่ายตั้งใบศรีสมโภชเวียนเทียนหลักเสร็จการฝังหลักเมืองแต่เท่านี้”

คำประกาศเทวดา

คำประกาศเทวดานี้ ประธานสงฆ์เป็นผู้อ่านหลังจากให้ศีลเสร็จแล้ว ตามตำนานโบราณเป็นการเชิญเทวดาเข้าสิงสถิตในหลักเมือง อันเป็นพิธีโดยพิศดารทางไสยศาสตร์ มีข้อความที่น่าศึกษาดังต่อไปนี้.–

นมามิ เทวาติเทวํ สมฺพุทฺธํ โสตฺถิเทสกํ
นมามิ อุตฺตมํ ธมฺมํ สตฺตานํ โสตฺถิยาวหํ
นมามิ ธมฺมทายาทํ สํฆํ สุโสตฺถิการกํ
โสตฺถิยากรวตฺถูนํ นมการสฺส เตชสา
หญฺญนฺตุปทฺทวาเนกา ตถา ตถา อนิฏฺฐกา
อิฏฺฐากนฺตา มนาปา จ สพฺพโสตฺถี ภวนฺตุ โน

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมนมัสการ ซึ่งพระสัมพุทธศาสดาจารย์ เทวาดิเทพอันเรืองเดช ผู้แสดงซึ่งสวัสดิประเภทโดยเอนกนัย แก่เหล่าสรรพสัตว์ทั่วไตรภพ อนึ่ง ข้าพเจ้าขอนอบนบอภิวาทซึ่งพระธรรมนุสาสน์อันสูงสุด นำมาซึ่งความบริสุทธิ์สิริสวัสดิ์แก่หมู่สัตว์ทั่วมนุษย์และเทพยดาผู้ปฏิบัติดี อนึ่ง ข้าพเจ้าขอนอบอัญชลีแด่พระอริยสงฆ์พุทธสาวกผู้รับมรดกคือสวัสดิธรรมสมบัติ กระทำซึ่งพุทธทัตติยสวัสดิ์ให้ปรากฏมีในตนโดยสามารถด้วยอำนาจแห่งความนมัสการซึ่งโสตภิยากรวัตถุทั่วทั้งสามไตรรัตน์ ขอให้สรรพพิบัติอุปัทวันตรายและอนิษฐารมณ์ทั้งหลายจงเสื่อมสูญหายสนิท ส่วนอิฏฐารมย์ อันเป็นที่ชื่นจิตเจริญใจ ทั้งสรรพสิริสวัสดิ์นิราศภัยจงบังเกิดมีบริบูรณ์ เพิ่มพูนด้วยลาภยศสรรเสริญสุขทุกประการ แด่ท่านหลวงอรรถวิภาคไพศาลย์ ผู้เป็นประธาน และบรรดามวลข้าราชการพร้อมด้วยประชาราษฎรพสกนิกรในจังหวัดยะลานี้ ซึ่งมาสโมสรสันนิบาตในกุศลพระราชพิธีฝังหลักเมืองในครั้งนี้ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้ประกาศเทวดาอันเป็นจารีตประเพณีสืบมาแต่เบื้องโบราณกาล ขอเชิญท่านตั้งโสตประสาทต่างภาชนะทอง คอยรองรับสดับคำประกาศ ณ กาลบัดนี้

สรชฺชํ สเสนํ สพนฺธุํ นรินฺทํ ปริตฺตานุภาโว สทารกฺขตูติ
ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา ภทนฺตา อวิกฺขิตฺตจิตตา ปริตฺตํ ภนนฺตุ

ภทนตา ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย นิมนต์พระผู้เป็นเจ้าสำรวมจิตอย่าให้ส่ายไปในอารมณ์ จงประกอบด้วยเมตตาพรหมวิหารแผ่ไปในสรรพสัตว์ทั่วจตุรทิศ แล้วพร้อมกันสวดพระปริตรอธิษฐานจิตสำหร่ายพรว่า ขออานุภาพพระปริตรนี้จงคุ้มครองป้องกันสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาร กับทั้งสมเด็จพระบรมราชินีประราชศฤงคารมไหศวรสมบัติ และพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พสกนิกรประชาราษฎร์ให้ปราศจากสรรพอุปัทวันตรายนิราศทุกข์ เจริญสุขสิริสวัสดิ์เป็นนิพัฒน์นิรันดร แล้วพร้อมกันตั้งอธิษฐานจิตประสิทธิ์ประสาทพรให้พระหลักเมืองนี้ทรงมีประสิทธิภาพเป็นอันดี สัมฤทธิ์เป็นมหิทธิฤทธิ์อานุภาพอันศักดาเดชให้ปรากฏแผ่ไพศาล

ไปทั่วอาณาเขตรัชสีมา เป็นที่สักการะบูชาเคารพของนิกรชนภายในและภายนอกประเทศ ด้วยเดชอธิษฐานจิตแห่งพระผู้เป็นเจ้าผู้สวดพระปริตรตลอด 3 ทิวาราตรี

สคเค กาเม จ รูเป	ศิริลิขรตฏ จนตลิกฺเข วิมาเน
ทีเป รฏเฐ จ คาเม	ตรุวนฺคหเณ เคหวตฺถุมฺหิ เขตเต
ภุมฺมา จายนฺตุ เทวา	ชลถลวิสเม ยกฺขคนฺธพฺพนาคา
ติฏฐนฺตา สนฺติเก ยํ	มุนิวรวจนํ สาธโว เม สุณนตุ

อุกาสะ ข้าพเจ้าขอประชุมเชิญเทพยดาเจ้าทั้งหลายล้วนศักดิ์สิทธิ์ สคฺเค ย่อมสถิตในสุราลัยเทวสถาน กาเม จ ในอมรพิมานหกเมืองฟ้า ตั้งแต่จาตุมมหาราชิกาดาวดึงษ ยามาตุสิตา นิมมานรดีและปรนิมมิตสวดี รูเป จ ทั้งเทพยในราษีโสฬศไกวัลย์ สีภักตร์ผ่องพรรณวรรโณภาณ สถิตเหนือแท่นอุบลอาสน์อันอำไพ ศิริลิขรตฏ ทั้งเทวันเนาว์ในลิขเรศร์ ในเถื่อนถ้ำทุกประเทศเขตเขาขาด จนตลิกเข วิมาเน อีกองค์อมรอากาศอุดมเดชและเทพยย่อมสถิตในพิมานเมศร์เมื้อพโยมบน ทีเป จ และสุรราชเจ้าเนาว์ในสากลทุกเกาะแก่งแห่งหนอันหาญฤทธิ์ รัฏเฐ จ ทั้งทวยเทพย์อันศักดิ์สิทธิ์ คือ พระเสื้อเมืองพระทรงเมือง และพระสยามเทวาธิราช ผู้มีฤทธิ์อำนาจสถิตในแว่นแคว้นแดนนครขององ์อดิศร มหาสมมุติเทเวศร์ อันเป็นปิ่นปักนัคเรศร์ราชธานี คาเม จ อีกเทพเทวันเรืองรังษีผู้มีมหิทธิฤทธิ์ เป็นจอมเจ้าสถิตในคามนิคมอุดมยศ และถิ่นฐานชนบทบรรดามี ตรุวนคหเณและบรรดาอมรอันเรืองฤทธิ์ทั่วสากล ย่อมสถิตในมณฑลรุกขวิมาน อันมีอยู่ในพนมพนัสสถานทั่วทุกทิศ เคหวตฺถุมฺหิ เขตฺเต อีกเทพยเจ้าผู้เถกิงฤทธิ์เรืองเดชา เนาว์ในคามเขตเคหาทุ่งท้องนาตำแหน่งสวน มากประมวลโกฏิกัลป์ไม่นับได้ ภุมฺมา จ ทั้งอารักษ์เทพไทภูมิเทเวศร์ อันสถิตทั่วประเทศพื้นสุธาดลในอนันต์สากลทั่วจักรวาฬ ชลถล วิสเม จ อีกเทพเจ้าอันเนาว์ในชลธารละหารสินธุ์ ทั้งที่ลุ่มดอนบนดินดูเอนก แต่ล้วนเป็นเอกองค์อติเรกอัครเทเวศร์ ยกขคนธพพนาคา ทั้งมหายักษ์ผู้วิเศษ วิสุทธิจิตเป็นกุศล สุจริตเจริญใจ ทั้งคนธรรพ์เทพไทธำรงพิณ ท้าวภุชงค์สิทธุ์พิมาน จะสถิตสถาน ณ ที่ใด ๆ ข้าพเจ้าขอเชิญมาสถิตสโมสรสันนิบาต ณ โรงราชพิธีฝังหลักเมืองนี้เถิด ขอเทพยเจ้าอันล้ำเลิศที่กล่าวถึง ตั้งแต่เทพยดาผู้สิงสถิตอภิบาลรักษาพระหลักเมือง จงมีสมันนาหารสดับคำประกาศแห่งข้าพเจ้าตามเรื่องราวการสร้างพระหลักเมืองนี้ด้วยทิพยโสตประสาทนี้ เทอญ.

ก็แหละการสร้างหลักเมืองประจำจังหวัดยะลา เพราะเหตุที่ พันตำรวจเอก ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ปัจจุบันนี้มีจิตประกอบด้วยเมตตาพรหมวิหารธรรม ประสงค์จะน้อมนำมาซึ่งความสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลแก่ประชาชนจังหวัดนี้ จึงมาคำนึงถึงจารีตประเพณีแห่งชาวไทยในโบราณกาลว่า บรรดาปฏิรูปเทวสถานอันท่านบุรพชน ต้นสกุลไทยสร้างบ้านสร้างเมืองจะเกิดความสถาพรรุ่งเรืองมั่นคงสมบูรณ์ด้วยธนาสารสมบัติและความสุขสิริสวัสดิ์อุดมมงคลสมบูรณ์พูนผลด้วยสิ่งพึงปรารถนาอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากทุกข์ภัย เพราะอาศัยท่านบุรพชนเหล่านั้น ประกอบพิธีพุทธศาสน์และไสยศาสตร์ ฝังหลักเมืองไว้เป็นมิ่งขวัญ เหตุนั้นบรรดาเมืองสำคัญในประเทศทั้ง 70 จังหวัด ท่านจึงจัดให้มีพระราชพิธีฝังหลักเมืองไว้เป็นส่วนมาก หากจะมีเหลืออยู่บ้างก็เป็นส่วนน้อย เพื่อให้เป็นการคล้อยตามคตินิยมจารีตประเพณีสืบ ๆ มา พันตำรวจเอก ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลานี้ จึงได้นำมูลคดีที่จะให้มีพระราชพิธีฝังหลักเมือง

โดยนำเสนอเรื่องไปยังกระทรวงมหาดไทยพร้อมด้วยหลักฐาน ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยปัจจุบันนี้ได้รับไว้พิจารณาโดยปรีชาญาณ เห็นว่าการฝังหลักเมืองนี้ชอบด้วยประเพณีจารีตของชาวไทย เหตุว่าเป็นมิ่งขวัญบำรุงน้ำใจของประชาราษฎร์ จึงได้มีคำสั่งอนุญาตเป็นทางราชการให้สร้างสรรค์พระหลักเมืองไว้เป็นสิ่งสำคัญของจังหวัดยะลา ให้เป็นมิ่งเฉลิมศรีเสมอด้วยจังหวัดที่ได้จัดฝังหลักเมืองไว้แต่เบื้องบุราณกาล นับว่าสมด้วยปณิธานของนิกรประชาราษฎร์ ที่มีความปรารถนาจะให้มีพระหลักเมืองไว้ในจังหวัดนี้ทุกถ้วนหน้า

บัดนี้ ถึงวาระศุภมงคลดิถีที่ 22 พฤษภาคม 2505 เป็นวันปฐมฤกษ์ประกอบพระราชพิธีฝังหลักเมือง เนื่องด้วยพิธีพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ท่านข้าราชการมีหลวงอรรถวิภาคไพศาลย์รองปลัดกระทรวงมหาไทย เป็นประธาน พร้อมด้วยท่านธนบดี พ่อค้าประชาราษฎร์ ผู้มีเกียรติทั้งหลายได้มาสโมสรสันนิบาตประชุมกัน ณ โรงพิธีอันมีอาสนะสงฆ์ 23 องค์ เจริญพระพุทธมนต์แล้วผลัดเปลี่ยนเวียนวนเป็นเวรสวดภาณวารตลอด 3 ทิวาราตรีกาล โดยกำหนดและดาดาดไปด้วยสิ่งของทั้งหมดสำหรับประกอบพระราชพิธี มีดวงชะตาเมือง แผ่นศิลาลงโสฬสมหามงคล แผ่นเงินลงยันต์ พระไตรสรณาคมน์ และแผ่นทองลงยันต์จตุธาตุ รองโรงพิธีประดับประดาด้วยราชวัตร์ฉัตรธง ที่สุดอาสนะสงฆ์ มีที่บูชาโต๊ะหมู่มุกด์อันวิจิตร เป็นที่สถิตองค์พระพุทธปฏิมากรพร้อมด้วยเทียนไชยอันงามงอนกับหมอน้ำ พระพุทธมนต์และบาตรทราย สายสิญจน์ แว่นเวียนเทียน กล้วยอ้อย บายศรี และมูลดินทั้ง 4 ทิศ ทุก ๆ ทิศและท่ามกลางโรงพระราชพิธีให้ตั้งศาลเทวดารวม 5 แห่ง โดยถูกถ้วน บรรดาสิ่งของทั้งมวลที่บรรยายมาให้ตั้งแวดล้อมซึ่งหลักเมือง เนื่องตามพิธีไสยศาสตร์และพุทธศาสตร์ อันพระสงฆ์ 23 พราหมณ์ 5 โหรา 5 จะได้ประสาทประสิทธิ์พิธีการ ถึงฤกษ์กำหนดฝังหลักเมืองในวันที่ 25 พฤษภาคม พุทธศักราช 2505 เวลา 12.11 น. ตามเยี่ยงอย่างประเพณีเคยกระทำมาแต่เบื้องโบราณสมัยอันเป็นจารีตขนบธรรมเนียมของชาวไทยสืบ ๆ กันมาด้วยประการฉะนี้

ขอเชิญเทพยนิกรผู้มีไมตรีการุญจิตเป็นเอกฉันท์ในหมู่มนุษย์ประชา คอยแสวงหาโอกาสเอื้อเฟื้อสนับสนุนใจกิจการน้อยใหญ่ทุกประการ จงมาเป็นกัลยาณมิตรในสันนิบาตสถานราชพิธีฝังหลักเมืองนี้โดยสามัคคีธรรม นำให้กิจการถึงความสำเร็จโดยสวัสดีด้วยอำนาจมหิทธิฤทธีแห่งเทวานุภาพอันเรืองฤทธิ์ อนึ่ง ขอหมู่อมรผู้ศักดิ์สิทธิ์ตั้งต้นแต่เทพยผู้สิงสถิตพิทักษ์รักษาพระหลักเมืองนี้ จงมีสมานฉันท์พร้อมเพรียงกันเป็นอันดี มีกมลปราโมทย์ประกอบด้วยเมตตาพรหมวิหาร ช่วยอภิบาลรักษาสมเด็จพระมหากษัตริย์อันทรงผ่านมไหศวรสมบัติ ณ กรุงเทพมหานคร แล้วจงสำหร่ายพรให้พระองค์จงทรงพระเจริญในสิริราชสมบัติชัชวาลย์ ด้วยพระศักดาอดิเรกยศปรากฏแผ่ไปในนานาประเทศทุกเขตขันฑสีมา ทรงพระชนมายุเจริญยิ่งด้วยร้อยพรรษกาล ทรงบำรุงบริหารประชาราษฎร์พศกนิกรด้วยทศพิธราชธรรม นำความสันติสุข ขจัดสรรพทุกข์อาดูร พูนสุขเกษมเปรมปรีดิ์ ทั้งนี้ด้วยพระราชกฤษดาภินิหาร และพระบรมโพธิสมภารได้ทรงสร้างสมมาแต่อดีตชาติ อนึ่ง ขอให้ข้าราชการทั้งหลาย ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนบรรดามีอยู่ในขอบเขตยะลานี้ปริมณฑลทั่วไป จงมีน้ำใจบริสุทธิ์สะอาดซื่อสัตย์สุจริตต่อกรุงเทพมหานครและมีน้ำใจอันอาทรต่อประชาราษฎร์ที่มาติดต่อสรรพการงานในหน้าที่ โดยมีอุดมคติว่า ช่วยเปลื้องทุกข์บำรุงสุขของประชาชนด้วยจิตประกอบด้วยกุศลพรหมวิหารธรรม นำหมู่นิกรชนไป

ด้วยความไมตรีจิตสถิตในภราดรภาพ ปราบเหล่าดัสกรปรปักษ์ด้วยอารักขาวรโฌบาย ป้องกันภัยพิบัติอันตรายอันจะเกิดมีต่อประชาธิปไตย รักษาความเป็นไท คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ให้ตั้งมั่นไพบูลย์เป็นเอกราชอยู่ชั่วฟ้าดินสลาย อนึ่ง ขอให้บรรดาบรรพชิต นักบวชและคฤหัสถ์ ซึ่งอยู่ในขอบเขตยะลาปริมณฑลทั่วไปบรรดาที่มาสโมสรสันนิบาต ณ มงคลสถานนี้ หรือที่ได้ร่วมกุศลบุญราศี แต่มิได้มาประชุมเหตุอยู่ไกล จงมีน้ำใจบริสุทธิ์สะอาด ซื่อสัตย์สุจริตต่อกรุงเทพมหานคร ถวายความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระมหากษัตริย์อธิราชของตน ให้ประสบผล คือประกอบกิจด้วยจิตเป็นกุศลสมมาชีพทุกประการ จงมีความสุขเกษมสำราญ สิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลสมบูรณ์พูนผลพร้อมด้วยอิฏฐผล คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ ปราศจากสรรพโรคาอุปัทวันตรายนานาประการ อนึ่ง ขอจงบันดาลเสกสรรพ์ ให้ภูมิภาคปริมณฑลที่ประดิษฐานหลักเมืองนี้ กับทั้งท้องที่ต่อเนื่องด้วยใกล้ไกลให้ถึงสุดเขต อาณาจักรไทยรัฐ ให้สมบูรณ์พูนสุขพรั่งพร้อมด้วยสมบัติทั้งหลาย เป็นถิ่นที่ชุมนุมค้าขายของ พ่อค้าพาณิชย์นานาชาติ กับขอให้ประสิทธิ์ประสาทให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เกื้อกูลแก่สรรพ ธัญญาหารหรือผลพฤกษาลดาชาติยังเหล่าสัตว์จตุบาททวิบาทให้ปราศจากอันตราย เกิดสืบพันธุ์ เจริญแพร่หลายเป็นอุปการแก่มนุษย์ประชา อนึ่ง ขอให้ไทยรัฐสีมาและพระศาสนาเจริญมั่นทั่ว ทุกทิศ สำเร็จด้วยความศักดิ์สิทธิ์มหิทธิฤทธิ์แห่งเทพยเจ้าทุกช่อชั้น โดยนัยประกาศพรรณนา มาด้วยประการฉะนี้

ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตคา
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา

ประกาศสัจจาธิษฐาน

ของ

พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

ประกาศ ณ วันที่ 25 พฤษภาคม 2505 เวลาเช้าก่อนฤกษ์ฝังหลักเมือง

ข้าพเจ้าขอน้อมนมัสการ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่ระลึก

ข้าพเจ้าขออัญเชิญเทพยดาทั้งปวง ดังนี้

โภณโต เทวสังฆาโย ข้าแต่ฝูงเทพยนิกร อมรพรหมมินทร์ อัมรินทราธิราช สัคเคกาเม ซึ่งสถิตยทิพย์พิมานมาศเมืองสวรรค์ ช่อชั้นกามาจร อันมีมเหศรศักดาเดช ซึ่งสิงสถิตขอบเขตเขาจักรวาล จันตลิกเขวิมาเน อีกทั้งเทพเจ้าอากาศพิมานเป็นอาทิ ทั้งท้าวธตรฐราช ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬปักษ์ และท้าวกุเวรุราช พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง อันเรืองฤทธิ์ จงมาสโมสรสันนิบาตในพิธีมณฑล และสิงสถิตในพระหลักเมืองนี้ให้เกิดอานุภาพเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สักการะบูชายึดเหนี่ยวน้ำใจ ให้เป็นมิ่งขวัญของประชาชนบรรดาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดยะลา ปริมณฑลนี้สืบไป

ข้าพเจ้ามีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะให้จังหวัดยะลา มีความเจริญสวยงามเป็นศรีสง่าและสงบราบคาบ ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขสนุกสบาย ประกอบสัมมาชีพเพิ่มพูนโภคทรัพย์เจริญทวี มีภราดรภาพ สมัครสมานสามัคคี ในหมู่ข้าราชการและประชาชนทั่วไป

ด้วยอำนาจสัจวาจานี้ จึงขออานุภาพคุณพระรัตนตรัยกับทั้งเทพยดามเหศวรทั้งหลาย จงบันดาลให้เสนาอำมาตย์ ทั้งสมณพราหมณาจารย์ นักบวช พ่อค้า ประชาชน ไม่ว่าเหล่าศาสนาใด บรรดาที่อาศัยอยู่ในขอบเขตยะลาปริมณฑล จงมีน้ำใจบริสุทธิ์สะอาดซื่อสัตย์สุจริตต่อกรุงเทพพระมหานคร ถวายความจงรักภักดีและสวามิภักดิ์ต่อองค์สมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้าสืบชั่วนิรันดร และขอให้ประกอบกิจหน้าที่ของตนด้วยจิตเป็นกุศล สัมมาชีพเพิ่มพูนโภคทรัพย์สมบัติ สุขเกษมสำราญ สิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล มีกมลเจริญด้วยศีลธรรมเป็นประจำไม่เสื่อมถอย กับทั้งขอให้ประชาชนจงมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นแก่การสาธารณะอันเป็นส่วนรวม อย่ารุกล้ำแม่น้ำลำคลอง เขตการทาง ถนนหนทาง และที่ดินของหลวง

อนึ่ง ขอให้จังหวัดยะลาเป็นแหล่งอาชีพอันสมบูรณ์ เป็นที่ชุมนุมการค้า มีความเจริญก้าวหน้า ประกอบด้วยเคหสถานเป็นปึกแผ่นแน่นหนา อนามัย สวยงามเป็นศรีสง่าเจริญตา เจริญใจยิ่งเทอญ

ขอเทพเจ้าจงประสิทธิ์ ขอเทพเจ้าจงประสิทธิ์ ขอเทพเจ้าจงประสิทธิ์ ดังข้าพเจ้าพรรณนาอธิษฐานมานั้น เทอญ.

ประกาศสัจจาธิษฐานเป็นภาษามลายูพื้นเมือง

โดย

นายหะยีสมาแอ เบญหาวัน ด๊ะโต๊ะยุติธรรมศาลจังหวัดยะลา

อิสติฮาร์ จากาปัน เนียต ยังกบายิกัน
มำบือรีตาฮู ปาดา 25 ฮารีบูลัน พฤษภาคม 2505 วะตูปาฆี ๆ กะตีกา
ยังไบด์ มือนานำ กัน ตูรุสนัครี

อูเละห์ พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ตูวันบือซาร์ บาฆีจังหวัดยะลา

ซายาดืองัน คอเซาะห์ ตะวาเดาะห์ ตูลุส อิคคลาส กะปาดา สะกาเลียน มะแลกัต ๆ นาบี ๆ ดาน สะฆาลา เอาเลีย ซาร์ตา สะฆาลา กรามัด ๆ สะปายา มันยาดี กัน ตำปัด ปาร์ตุมปางัน ดาน ปาร์ อึงาตัน ซายา มำปาร์ซีลากัน สะกาเลียน มะแลกัต ๆ มาฆีมานอ ยัง อากัน ดีสะบุตกัน ดีบาวะห์ อีนี

ซายา ปูฮนกัน กะปาดา สะกาเลียน มะแลกัต ๆ ยัง มำเร็นตะห์ ดาน มันยาฆา จักราวาฬา ดาน ยัง มันยาฆา ดีสะฆนับ ปันยูรูอาลำ ยัง มำปุญาอี ปาร์กัวซาอัน ซีลาละห์ ตูรน มันยือละ มารี บารฮิมปน ดาน บารสะกูตู ดีดาลำ ปักรียาอัน มันดีรีกัน ตูรุส นัครี อีนี สะปายา ดียาดีกัน ซาตู ตำปัด กุนโยง ๆ งัน ดาน ยาดีกันตำปัต ปูยา ๆ อัน ยังก๊วด ดาน ตะโฆะห์ กะปาดา สมางัต บาฆี ฮัมมอ รายัต มานอ ๆ ยังอาดา มานุมปัง ดูโต๊ะ ดีดา ลำ นัครียะลา ดาน ดีดาลำ กาวาซัน ญา สะเฮงฆา กะปาดา บือบาร์ราปา ปาร์ ฮุบงงัน ๆ กล๊อค

ซายา ยาเก็น ดานปารจายา ยังตะดับ ดืองัน สปีนาร์ ๆ ญา ดิฮารับกัน กะปาดา อาลละห์ ซุบฮา นาฮู วาตาอาลา ตูฮัน สะรูสะกาเลียน อาลำ จูโจกัน ระหะมัตราฮิม ญา กะปาดา นัครียะลา อีนี มือนำปาตี กัสลามาตัน ดาน กะซำปาร์นาอัน ซารตามายูปาดา ซือรบา ประการา ยังบูเละห์ มันยาดี ซาตูนัครี ยังจอแมลลาฆี บารสะรี ๆ ฆีลังฆำ บีลัง จาหยา ญา ดานสะกาเลียน ระยาต ยังอาดา มะนุมปัง ดูโด๊ะ ดีดาลำ ญา มัน ยาดี สะนังลีนัง ซารตา ซิฮัต บาดัน ญา บารอุนตง ปาดามาตา ปันจาริยัน กะฮีโต๊ะปัน บารตำบะห์ ซูโบร์ ดาน กะอาดาอัน กะดูโต๊ะกัน บารซามา ราตา บารซาตูฮาตี กะสะมอ ญา

มากา ดืองัน กัลเบฮัน กะลีเมาะห์ ยัง บารกะบายิกันอีนี บาร์ฮารับละห์ ซายากะปาดา สะกาเลียน กรามัต ๆ ดาน กะปาดา เดวาตา มาเลียรายา ยังดีมูกา บูมีอีนีตูลง มันยาฆาอี ดาน ฮำโมร์กัน ซาร์บอ นิมัตดืองันลิมปะห์ การเนียร สะปายา มึมะมูร์กันกะปาดา ปะฆาไว ๆ ยัง ดีบาวะห์ เปรนตะห์ฮัน ญา ดาน กะปาดา สะกาเลียน บูมีปัตราห์ยัง ซันตียาซา ตออัตสะตียา ซามา อาดา เซาเดฆาร์ ซันดรี ดาน กะสมัว ระยัตนัครี ติดะห์ ดีกะจัว วลีกัน มานา ๆ ปน ฮาญาละห์ กะปาดา สะกาเลียน ยังอาดามะนุมปัง ดูโด๊ะ ดีดาลำ กาวาซัน นัครี ยะลา ปาดาฮาล์ กะสะมัว บาร์ฮาตี ตูลุส อิคคลาส กะปาดา มหานาฆาราบางกอก ดืองันตออ๊าต สะตียา กะปะดา ติตะห์เปรนตะห์ ยังหมามาลียอ บะฆีนดา สะรี มหารายาบือซาร์ สะลามา ๆ ญา ยังดีฮารับกัน มาซิง ๆ อีตู มันยาลันกัน ตะนาฆา กะรียาบูวัต มะงิโก๊ะ กอดาร์ ตังโงงัน กะวายิปัน ญา ดืองัน ฮาตี ยังกะบายิกัน สะปายา บาร์ตำเมาะห์ ๆ ฮารตา บันดา บารฆันดา ๆ ลาฆี บาร์ซามา ๆ

มะนะรีมา กาสนางัน ดืองัน สะสามัต ซำปือรนออีลฮัมาซิง ๆ บาร์ฮาตี ลูรุส ตุลง มะนูลง ตีอันตารา ซาตูซามาไลน์ อุนโต๊ะ มำแลหะรากัน ซาระบอยือนิส ยัง อาดา ดีดาลำ ญา ยางัน มะรูเวาะกัน ซามา อาดา มังคียานัต สะปาร์ตี ตะปี ๆ สุไง ยาลันรายา อาตะวอ ตาเนาะห์ ๆ ปอเกาะ ๆ กายู บานา ตัง ๆ ยัง ดีปูญาอี อูเละห์ กรายาอัน ดืองัน ซิมโปลัน อีมัน ญา ยังตะโฆะห์ สะเฮงงา กะปาดา บีลา ๆ มาซาปน

สะปาร์การา ลาฒี ดีฮารับกัน นัครี ยะลา อีนี มันยาดี สะบูวะห์ นัครี ตำปัต ตุมปูวัน มันจารี กะฮิโด๊ะปันยัง ซำปาร์นา ลาฒีแม่เวาะห์ ดาน ยาดีตำปัต ปาร์ฮิมโปนัน ปาร์เนียฆาอัน ยังสลามัต ซารตอ มายู ดืองัน ซำบือรนา กะปาดา สะบารัง ปาร์การา ดาน ยูฆอดีตัมปัต ๆ กะดูโด๊ะกัน ตุมปางัน อีตู มันยาดี บือนุห์ บาร์ซือเซาะ ๆ ซารตา ดืองันบารบัดโตลันปูละ ปาดาบับ ๆ กะเซฮาตัน ดืองัน กะจันเต๊ะกัน มันยาดี สะรี ซีนารัน จะหะยา ๆ ญา ซือดับปาดาปานังงัน สะยุห์ฮาตี ตือนัง ปีเกรัน ดาน มันยาดี ฮัลลูวา ตะลีงา ปาดา สะโบ๊ะ ๆ ตัน

ยังดีมีเคียน ดีปูฮนกัน ยูวา กะปาดา ยัง มำปูญาอี ปาร์กวัซา ลิมเปาะห์ มังกูรนียอกัน กือมะมูรันญา สะบาไฆ ปารกาตาอัน ยังซายา ดือละห์ ญาตอกัน ดีอาตัส ตาดี อาดา ญา.

ประกาศเมืองยะลา

เนื่องจากในวันนี้ ข้าพเจ้า พันตำรวจเอก ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา จะได้กระทำการตั้งหลักเมืองยะลา โดยได้รับพระบรมราชโองการขององค์พระมหากษัตริย์กรุงสยามประเทศไทย

ในวันนี้ ข้าพเจ้าจึงขออัญเชิญท่านเทวดาผู้สัญจรไปมา และท่านเจ้าเขา เจ้าป่า อสุรกาย แลปีศาจทั้งหลายที่ตายทั้ง 32 ประการ ทั้งจตุโลกบาล และยักโขเทวา พระยายมและบริวารปีศาจ มารับเครื่องสังเวย และช่วยดูแลในการพิธีนี้ อย่าให้มีอันตรายใด ๆ บังเกิดขึ้นในงานพิธีนี้.

(ลงนาม) **พันตำรวจเอก ศิริ คชหิรัญ**

(ศิริ คชหิรัญ)

(ศิริ คชหรัญ)

ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

(ประทับตราประจำตำแหน่งเป็นสำคัญ)

หมายเหตุ *ประกาศฉบับนี้ ประทับตราแผ่นดินด้วย กล่าวกันว่าเพื่อให้ภูติผีปีศาจกลัว มิฉะนั้นจะไม่เชื่อว่าเป็นประกาศของทางราชการหรือของแผ่นดินจริง*

คำกล่าวเชิญกระทำพิธีฝังหลักเมืองและเปิดงานสมโภชหลักเมือง

ของ

พ.ต.อ. ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

ขอประทานกราบเรียน ท่านรองปลัดกระทรวงมหาดไทย

กระผมในนามของคณะกรรมการก่อสร้าง และจัดงานสมโภชหลักเมืองจังหวัดยะลา รู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาปรานีเป็นอย่างยิ่ง ในการที่ท่านได้กรุณาให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธีฝังหลักเมืองจังหวัดยะลาในวันนี้ ก่อนอื่น กระผมใคร่ที่จะขอประทานกราบเรียนถึงความเป็นมาของการสร้างหลักเมืองของจังหวัดยะลา โดยสังเขปดังต่อไปนี้

นับตั้งแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเมืองยะลาขึ้นเป็นจังหวัดหนึ่งโดยเฉพาะเมื่อประมาณ พ.ศ. 2333 นับเป็นระยะเวลาประมาณ 172 ปีมาแล้ว มีข้อที่น่าสังเกตว่า ได้มีการย้ายที่ตั้งศาลากลางจังหวัดมาแล้วถึง 4 ครั้งด้วยกัน คือ ครั้งที่ 1 ได้ตั้งศาลากลางจังหวัดขึ้นที่บ้านยะลอกูเบ อำเภอเมืองยะลา ครั้งที่ 2 ที่บ้านตำบลท่าสาบ ครั้งที่ 3 ที่บ้านตำบลสะเตง และครั้งที่ 4 ได้ย้ายศาลากลางจังหวัดมาตั้งที่บ้านนิบง คือ ศาลากลางจังหวัดปัจจุบันนี้ การที่ต้องย้ายที่ตั้งศาลากลางจังหวัดถึง 4 ครั้งนี้ นอกจากจะเป็นด้วยเหตุที่ต้องการจะเลือกหาพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดแล้ว กล่าวกันว่าเป็นเพราะจังหวัดนี้ไม่มีหลักเมืองดังเช่นจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้กระผม บรรดาข้าราชการ และพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดยะลา จึงได้ดำริที่จะดำเนินการก่อสร้างศาลหลักเมืองขึ้น ได้รายงานขอความเห็นชอบไปยังกระทรวงมหาดไทย และเมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ให้ความเห็นชอบในความดำรินี้ทุกประการแล้ว จังหวัดก็ได้กระทำพิธีวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างศาลหลักเมือง เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2504 สำหรับเสาหลักเมืองนั้นได้รับความกรุณาจากกรมป่าไม้จัดหาไม้ชัยพฤกษ์ให้ และกรมศิลปากรได้กรุณาออกแบบในการสร้างศาลหลักเมืองและออกแบบแกะสลักเสาหลักเมืองให้จนเสร็จเรียบร้อย ได้กระทำพิธีพุทธาภิเษกและพิธีทางไสยศาสตร์แล้วถึง 2 ครั้ง และนอกจากจะได้กระทำพิธีทางไสยศาสตร์ดังกล่าวแล้ว พระบาท–สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานยอดเสาหลักเมืองให้แก่จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2505 กระผมได้อัญเชิญยอดเสาหลักเมืองจากจังหวัดพระนครมาถึงจังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2505

การก่อสร้างหลักเมืองขึ้นเป็นผลสำเร็จในครั้งนี้ เป็นผลมาจากการมีจิตศรัทธาอย่างแรงกล้า การเสียสละและความร่วมมือของบรรดาข้าราชการทุกแผนกการ พ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดยะลาทั้งหลาย ได้บริจาคเงินช่วยเหลือในการก่อสร้างครั้งนี้ รวมเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 500,000 บาท (ห้าแสนบาท) นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการอื่น ๆ องค์การของรัฐบาล เทศบาล บริษัทห้างร้าน ธนาคารต่าง ๆ เป็นอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดได้รับคำแนะนำช่วยเหลืออำนวยความสะดวกทุกวิถีทางจากสำนักพระราชวัง ตลอดจนได้จัด

เจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวัง พราหมณ์ และโหรมาช่วยในงานพิธีโดยตลอด การที่ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ด้วยความพร้อมเพรียง อันเป็นการแสดงออกซึ่งสามัคคีธรรมอย่างสูงเช่นนี้ ทำให้กระผมรู้สึกปลาบปลื้มและมีกำลังใจ ในอันที่จะเพียรพยายามดำเนินการสร้างศาลหลักเมืองขึ้นจนเป็นผลสำเร็จ ทั้งนี้ ก็ด้วยความศรัทธาเชื่อมั่นในอันที่จะให้จังหวัดนี้ ได้มีหลักชัยอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจของประชาชนชาวจังหวัดยะลา ทุกชาติ ศาสนา ให้มีความสามัคคีกลมเกลียว ประกอบแต่คุณงามความดีมีขวัญและจิตใจมั่นคง เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่น และความสงบสุขของบ้านเมืองเป็นสำคัญ

บัดนี้ ใกล้จะได้กำหนดเวลาอันเป็นมงคลฤกษ์แล้ว กระผมขอกราบเรียนเชิญท่านประธานกระทำพิธีอัญเชิญเสาหลักเมืองลงหลุม และเปิดงานสมโภชหลักเมือง เพื่อให้เป็นสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคงแก่จังหวัดยะลาต่อไป.

คำกล่าวเปิดของ หลวงอรรถวิภาคไพศาลย์
รองปลัดกระทรวงมหาดไทย

ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

งานพิธีฝังหลักเมืองจังหวัดยะลาครั้งนี้ ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ท่านตั้งใจมาเอง แต่เผอิญท่านติดราชการสำคัญไม่สามารถจะมาได้ จึงมอบให้ข้าพเจ้ามาแทน ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่ได้มีโอกาสมาร่วมในงานนี้ งานพิธีฝังหลักเมืองนับว่าเป็นงานสำคัญยิ่ง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีมีความสนใจเป็นอันมาก จึงได้มอบสาส์นมาถึงพี่น้องชาวจังหวัดยะลา ซึ่งข้าพเจ้าจะได้นำมาอ่าน ณ บัดนี้.....

สาส์นของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี
เนื่องในงานพิธีฝังหลักเมืองประจำจังหวัดยะลา

พี่น้องชาวจังหวัดยะลาที่รักทั้งหลาย

วันนี้ นับว่าเป็นวันมหามงคลยิ่งที่พี่น้องชาวจังหวัดยะลา อันมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ได้พร้อมใจกันจัดงานพิธีฝังหลักเมืองขึ้น ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติและขอบคุณที่ได้รับเชิญให้มาร่วมในงานอันเป็นสิริมงคลนี้ แต่เนื่องจากข้าพเจ้าติดภารกิจสำคัญไม่สามารถเดินทางมาร่วมงานได้ ข้าพเจ้าจึงต้องขออภัยด้วย ข้าพเจ้าได้ขอให้ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมาเป็นผู้ประกอบพิธีแทน และได้มอบสาส์นนี้มากับท่าน ทั้งนี้ ก็ด้วยใจรำลึกถึงคุณความดีที่ท่านทั้งหลายได้มีใจสมานฉันท์ร่วมกันจัดสร้างหลักเมืองขึ้น ขอให้ความสามัคคีในการสร้างหลักเมืองครั้งนี้ จงเป็นนิมิตหมายอันดีในการสร้างเสริมความสามัคคีระหว่างพี่น้องชาวยะลาในภายภาคหน้าตลอดไป

การสร้างหลักเมือง นับว่าเป็นประเพณีที่ชาติเรามีมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงสุโขทัย เพราะในสมัยโบราณเรามีความเชื่อมั่นกันว่า หลักเมืองที่สร้างขึ้นไว้จะเป็นหลักชัยให้พี่น้องประชาชนผู้อาศัยอยู่ในเมืองนั้น มีความร่มเย็นเป็นสุข ทำมาค้าขายขึ้น ปราศจากโรคพยาธิและพิบัติทั้งมวล เราจึงได้ให้ความเคารพเลื่อมใส เชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของหลักเมืองสืบเนื่องกันตลอดมา ทั้งนี้ งานพิธีฝังหลักเมืองมิได้เป็นพิธีการในศาสนาใด ๆ ทั้งสิ้น

ยอดปรารถนาของรัฐบาลในสมัยปฏิวัติก็คือ ความผาสุกของพี่น้องชาวไทยทุกคน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้เร่งรัดพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านการเกษตร การชลประทาน การคมนาคม การทำสวนยาง การเหมืองแร่ และสาธารณูปการ เหล่านี้เป็นต้น เพื่อเป็นการสนับสนุนให้พี่น้องราษฎรทั้งหลายสามารถทำมาหากินให้ได้ผลยิ่งขึ้น ซึ่งการนี้เป็นการพัฒนาเพื่อความผาสุกโดยตรงของท่านทั้งหลายโดยแท้ จึงควรที่ทุกท่านจะได้ให้การสนับสนุน โดยปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างจริงจัง และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี มีความวิริยะอุตสาหะ ขยันขันแข็งในการประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อความสุขสมบูรณ์ของตัวเองและครอบครัวต่อไป กับขอให้ทุกคนจงได้

ระลึกอยู่เสมอว่า ชาติไทยนั้นย่อมมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น จึงขอให้ทุกท่านพร้อมที่จะเสียสละชีวิตเลือดเนื้อของตน เพื่อชาติที่รักของเราได้ทุกเวลาด้วย

ในวาระอันเป็นมหามงคลศุภฤกษ์ ที่มีการประกอบพิธีฝังหลักเมืองของจังหวัดยะลาในครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งสัตย์อธิษฐาน อัญเชิญอานุภาพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ปวงชนชาวไทยเคารพนับถือ ได้ดลบันดาลให้หลักเมืองใหม่ที่จะได้ประกอบพิธีฝังในวันนี้ จงสถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญแก่จังหวัดยะลาตลอดไป และขอให้พี่น้องชาวจังหวัดยะลาที่รักทั้งหลาย จงประสบแต่ความสมบูรณ์พูนสุข เพียบพร้อมด้วยจตุรพิธพรชัย และปราศจากอุปัทวันตราย จงทุกประการ

จอมพล **ส. ธนะรัตน์**

(สฤษดิ์ ธนะรัชต์)

นายกรัฐมนตรี

21 พฤษภาคม 2505

บัดนี้ ได้อุดมมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพเจ้าจะได้ประกอบพิธีฝังหลักเมืองจังหวัดยะลา ในนามของ ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยต่อไป.

คำปราศรัย

ของ

ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

ในวันฉลองสมและสมโภชหลักเมือง

วันที่ 25 พฤษภาคม 2505

ท่านพศกนิกรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งหลาย

วันนี้ เป็นวันอุดมฤกษ์มงคลอย่างยิ่งแห่งชาวเมืองยะลาเรา เป็นวันได้มาโดยสมบูรณ์ซึ่งมิ่งขวัญของเมืองและปูชนียอันศักดิ์สิทธิ์ของเราทั้งหลาย กล่าวคือ เป็นวันฝังและฉลองสมโภชพระหลักเมืองยะลาของเรา ซึ่งในนามแห่งประชาชนชาวจังหวัดยะลาทั้งหมดได้พร้อมเพรียงกันสร้างขึ้น เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2504 ดังที่เราทั้งหลายได้มาชุมนุมทำพิธีกันครั้งหนึ่งแล้ว

อันความจริงแท้ที่สุด พระหลักเมืองนี้ ไม่ใช่เป็นจารีตประเพณีของประชาชนกลุ่มใดโดยเฉพาะ และไม่ใช่เป็นลัทธิศาสนาใดในโลกอย่างเด็ดขาด แต่ก็เป็นหลักวัฒนธรรมทางจิตใจอันจำเป็นของเมืองหนึ่ง ๆ โดยตรง หรือจะว่าเป็นสิริมิ่งขวัญประดับเมืองของเราและเราผู้เป็นเจ้าของเมือง เช่น ปิรามิดเก่าแก่หรือโบราณวัตถุอื่น ๆ ก็ได้อีกโสดหนึ่งด้วย จึงนับได้ว่าพระหลักเมืองเทวาลัยสถานนี้ย่อมได้ผลดีงามทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ เพราะเป็นหลักปรากฏรูปเป็นที่รวมแห่งภราดรภาพอันดูดดื่ม คือความเมตตาอารีหวังดีต่อกันในระหว่างพี่น้องร่วมถิ่น ซึ่งอยู่ในอ้อมอกของเจ้าพ่อหลักเมืององค์เดียวกันนี้

ท่านทั้งหลาย มนุษย์ปกติสามัญและพวกเราทุกคนคงเห็นพ้องต้องกันว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งอันไม่มีหลัก สิ่งนั้นเป็นที่เชื่อถือไม่ได้ และไม่มีความดีงามอะไรเลย คนเราหากเป็นคนโลเลไม่มีหลักก็เป็นคนหลักลอย กลายเป็นคนจรจัดเป็นเสนียดสังคมไป ประเทศชาติขาดประมุขผู้เป็นหลัก ก็ขาดหลักในทางคณะบริหาร กิจการงานเป็นไปไม่สะดวกเรียบร้อย บ้านเรือนไม่มีพ่อเรือนแม่เรือนเป็นหลัก ก็นับวันแต่จะมีความเสื่อมโทรมฉิบหาย ธนาคารไม่มีหลักประกันอันมั่นคงประชาชนก็ไม่เชื่อถือ โคกระบือไม่มีหลักผูกก็จะกระเจิดกระเจิงไปถึงอันตราย สะพานไม่มีเสาเป็นหลักค้ำก็เดินไปมาไม่ได้ ประเทศชาติขาดกฎหมายเป็นหลัก ก็พากันระส่ำระสายจลาจลรวมความว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกจะต้องมีหลัก และดังฉะนี้ ฉันใด เมืองทุกเมืองก็ฉันนั้น จะต้องมีพระหลักเมืองเป็นธงไชยเฉลิมนคร เป็นที่รวมแห่งภราดรภาพอันไพศาล และเป็นผู้ป้องกันรักษาทั้งให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่บรรดาเราผู้เป็นลูก ๆ ซึ่งอยู่ในขอบเขตปริมณฑลทั้งมวล

และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชาติชาวสุวรรณภูมิประเทศตลอดแหลมทอง นับตั้งแต่สิงคโปร์และสหพันธมลายาขึ้นไป ถึงการเชื่อถือจะผิดแผกกันไปบ้างมากน้อย แต่ก็สรุปลงได้ว่าการเป็นอยู่ร่วมกันของชาวสุวรรณภูมิเราหรืออย่างชาวอารยชนทั่วไปย่อมขึ้นอยู่กับความคุ้มครองป้องกันของเทวะ หรือที่เรียกในภาษามลายูว่า "แดวอ" ดังเราได้เห็นจากวรรณคดีเก่าแก่บางเรื่องของมลายูเป็นตัวอย่าง และแดวอ หรือเทวะผู้รักษาบ้านเมืองและให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ประชามนุษย์นี้ พวกเราถือกันว่ามีเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์เกรียงไกรอยู่ 4 พระองค์ คือ

1. พระเทวาธิราช (หรือสยามเทวัญ)
2. พระหลักเมือง
3. พระเสื้อเมือง และ
4. พระทรงเมือง

ผู้เป็นรัฐาภิบาลและประชาบริรักษ์อันสูงสุด ซึ่งถ้าจะเทียบโดยปุคคลาธิษฐานแล้ว ก็ได้แก่ประมุขผู้บริหารประเทศ 1 กฎหมายรัฐธรรมนูญและศาลสถิตยุติธรรม 1 ราชการกลาโหม 1 และราชการมหาดไทย 1 จึงเป็นอันต้องยอมรับโดยปราศจากเงื่อนไขว่า ประชาชนทุกชาติทุกภาษาในโลกนี้ย่อมอยู่ภายในกฤษฎาภินิหารของแดวอหรือเทวะทั้ง 4 องค์นี้

และในบรรดาแดวอหรือเทวะทั้ง 4 นี้ ถ้าจะมองโดยผิวเผินแล้วคงจะเห็นว่าพระเทวาธิราชสูงสุดกว่าเทพเจ้าองค์อื่น แต่ปรากฏการณ์ทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย พระเทวาธิราชจะบัญชาการอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป ก็ต้องอาศัยพระหลักเมืองเป็นมาตรฐานดังเหตุฉะนี้ จึงโดยแท้จริงแล้วพระหลักเมืองย่อมยิ่งใหญ่กว่าเทพเจ้าหรือแดวอทั้งปวง คือ การคุ้มครองรักษาถิ่นประเทศ และการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชานิกร ต้องทำตามเทวะบัญชาของพระหลักเมือง และเมื่อมีความขัดข้องหรือประชาราษฎร์ได้รับความไม่เป็นธรรม ก็ต้องเป็นหน้าที่แก้ไขปรับปรุงของพระหลักเมืองผู้เดียว และเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดด้วย

จึงเป็นอันต้องยอมรับโดยเอกฉันท์และดุษณีภาพว่า การที่เราสร้างที่สิงสถิตอยู่ของแดวอหรือเทวะผู้เป็นพระหลักเมืองนี้ นับว่าเป็นการสร้างเทวาลัยที่บัญชางานให้แก่จอมเทพผู้รักษาเมืองยะลาของเรา และเป็นที่มารับเทวะโองการไปบริหาร บำบัดทุกข์บำรุงสุขและป้องกันรักษาพวกเราพี่น้องชาวยะลา ผู้จงรักภักดีต่อพระหลักเมืองตลอดกาล

พี่น้องชาวยะลาที่รักทั้งหลาย ในวันนี้เป็นวันที่เราได้อุดมฤกษ์ประดิษฐานพระหลักเมืองยะลาของเราแล้ว เราจะได้เห็นว่า นอกจากความเกรียงไกรใหญ่ของแดวอหรือเทวะแล้ว เรายังได้บุญญาบารมีทิคุณของศาสนาทั้งสามศาสนา คงจะแผ่ปกคลุมพวกเราอยู่ด้วยความเมตตาปราณียิ่ง ถ้าใครได้เห็นพิธีในวันนี้แล้ว แน่นอน เกือบจะถึงตัวลอยเพราะความปรีดาปราโมทย์และตื้นตันใจในความหวังดีจากตัวแทนของพระเจ้าทั้งสาม คือ พระสงฆ์ ตัวแทนพระพุทธเจ้า โต๊ะอิหม่าม–โต๊ะซาเล็ม ตัวแทนพระอาร์หล่าห์เจ้า และพราหมณ์ ตัวแทนของพระปรเมศวรเจ้า

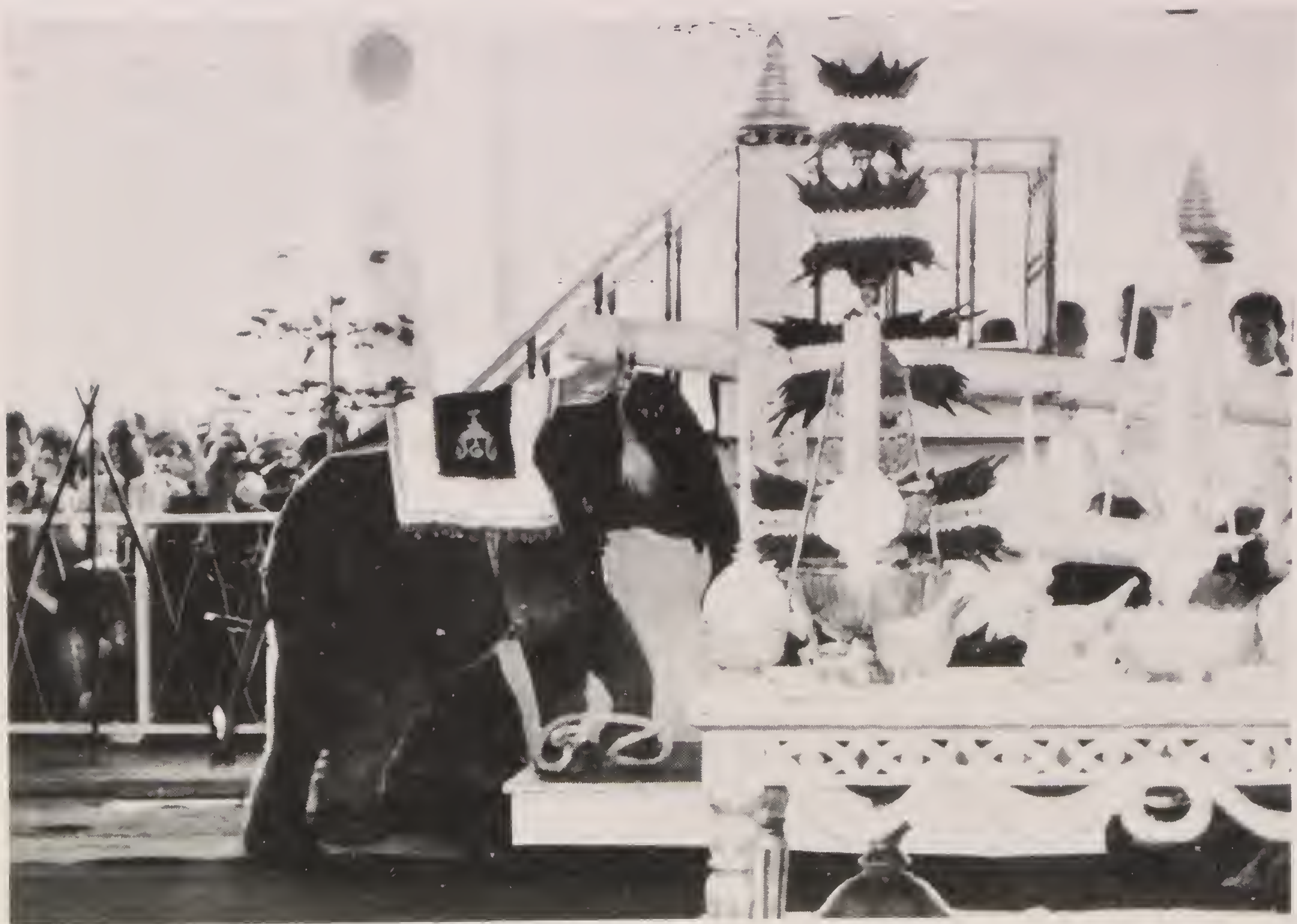
จึงเป็นอันกล่าวได้ว่า พระหลักเมืองยะลาของเรา เป็นของพวกเราชาวยะลาทุกคนโดยพสกเราชาวยะลา และเพื่อพวกเราชาวยะลาชั่วนิรันดร เราสมานฉันท์สามัคคีกันอุทิศถวายแด่แดวอหรือเทวะ ผู้นครภิบาลทั้งประชาพิทักษ์ และแผ่รัศมีอยู่ด้วยเมตตาธิคุณของพระพุทธเจ้า พระอาร์หล่าห์เจ้า และพระปรเมศวรเจ้า ผู้เป็นสรณะอันสูงสุดของชาวโลกด้วย

และตั้งแต่บัดนี้ วันนี้เป็นต้นไป จังหวัดยะลาของเราที่ได้สร้างขึ้นนั้น ได้มีรากฐานฝังไว้อย่างแน่นอนแล้ว พวกเราชาวยะลาทั้งหมดขอมอบจิตใจอันบริสุทธิ์ไว้ภายใต้บารมีภินิหารย์ของพระหลักเมืองยะลา ด้วยความสวามิภักดิ์และคารวะอย่างยิ่ง ด้วยเดชานุภาพของเจ้าพ่อหลักเมืองจะเป็นหลักชัยให้ประชาชนผู้อยู่ร่วมกันในบ้านเมือง อยู่เย็นเป็นสุข รุ่งเรืองสถาพรตลอดกัลปาวสาน

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบคุณแด่ทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการสร้างเทวาลัยสถานอุทิศแด่พระหลักเมืองยะลาของเรา และนอกเหนือไปจากกฤษฎาภินิหารย์ของแดวอหรือเทวะแล้ว ข้าพเจ้าขอตั้งสัตยาธิษฐานอ้างเอาคุณพระพุทธเจ้า พระอาร์หล่าเจ้า พระปรเมศวร์เจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงคุ้มครองรักษาทุกท่านที่มาร่วมในงานครั้งนี้ และขอทุกท่านจงประสบแต่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุกทิพาราตรีกาล เทอญ.

พระเศวตสุรคชาธารฯ

โดย ม.ส.บ.

การจัดงานฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทำให้คนไทยอีกจำนวนไม่น้อยที่ติดตามผลงาน และใฝ่ใจในพระราชกรณียกิจ อันบังเกิดในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ ได้เพิ่มความรู้เป็นพิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือ พระองค์ทรงมีพระเศวตชาติกุญชรมาสู่พระบารมีถึง 3 เชือก และพระคชาธารที่ได้ลักษณะคชลักษณ์อื่นอีก จนปรากฏพระนามว่าพระเจ้าช้างเผือก จนใช้ธงช้างเผือกเป็นธงประจำชาติไทยมาตั้งแต่ในสมัยนั้น เพิ่งเปลี่ยนเป็นธงไตรรงค์ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 นี้เอง

เมื่อกล่าวถึงพระเศวตชาติกุญชรแล้ว ย่อมถือกันว่าเป็นมิ่งขวัญมงคลของประเทศชาติ และเป็นของคู่บุญบารมีของพระมหากษัตริย์สืบมาทุกสมัย ฉะนั้นในปัจจุบันนี้ การที่มีพระเศวตบังเกิดขึ้นแล้วถึง 3 เชือกในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ย่อมเป็นนิมิตรหมายอันดีเช่นเดียวกัน ดังจะขอยกบทนิพนธ์ของคุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา บางตอนในคำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมช้าง ในงานพระราชพิธีรับ สมโภช และขึ้นระวางพระเศวตสุรคชาธารที่จังหวัดยะลา เมื่อต้นเดือนมีนาคม ศกนี้

หมายเหตุ *สารคดีเรียงนี้ คัดลอกจาก หนังสือ "สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์" ปีที่ 14 ฉบับที่ 42 วันอาทิตย์ที่ 7 เมษายน 2511 และฉบับที่ 43 วันอาทิตย์ที่ 14 เมษายน 2511 ประพันธ์โดย ม.ส.บ.*

สรวมเดของค์พระนวมะราม ภูมิพลพระนาม
เถลิงรัตนโกสินทร์ปิ่นไทย
บารมีพระพ้นคำไข ปางเสวยราชัย
พาพสกสร่างเข็ญเย็นเศียร
เพราะพระเมตตาเพ็ญเพียร ตลอดกาลจำเนียร
ดินฟ้าโมทนาสาธุการ
เทพไทในสวรรค์บันดาล หล้าลือระบือขาน
มหัศจรรย์จอมไทยใหญ่หลวง
สามคาบสามสารเศวตสรวง สวรรค์ส่งบำบวง
เบื้องบาทภูบดีศรีศิร
คาบสามนี้มีเศวตคชินทร์ คชลักษ์ลือระบิล
อุบัติสู่พระบารมี.....

ในตอนหนึ่งของคำกราบบังคมทูลพระกรุณาน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่จังหวัดยะลา ในวันพระราชพิธีมีว่า

...ช้างพลายสำคัญซึ่งข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายในวันนี้ เดิมได้รับการขนานนามตามภาษาพื้นเมือง มีความหมายว่า "พลายงาม" มีกำเนิดมาจากช้างป่า โดยเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2510 นายเจ๊ะกะ มะตาดี ได้นำช้างพังสะอาดซึ่งเป็นช้างของนายเจ๊ะเฮง หะระตี กำนันตำบลกาลอ อำเภอรามันห์ ไปเลี้ยงบนเขาบ้านบือเจาะดือลง หมู่ที่ 2 ตำบลกาลอ อำเภอรามันห์ ดังที่เคยปฏิบัติมา เมื่อได้ผูกทอดไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว นายเจ๊ะกะ มะตาดี ก็ไปพักอยู่ที่บ้านบนไหล่เขา ต่อมามีพวกชาวบ้านซึ่งกลับจากหาลูกกระวานบอกว่า ได้พบโขลงช้างป่าประมาณ 30 เชือก.....

โปรดติดตาม บทนิพนธ์ ในคำฉันท์ ต่อ

...ไป่นานเสียงแหวแต่ไกล เจ๊ะงะตกใจ
ด้วยเสียงพังสะอาดของตน
ขวนสหายวิ่งถึงจึ่งยล พลายน้อยเศวตสกนธ์
อายุราวเจ็ดเดือนปลาย
ยืนใกล้พังสะอาดเดียวดาย ท่วงทีพ่อพลาย
เหมือนใคร่พึ่งพิงนางพัง
เจ๊ะงะละล้าลัง เกรงช้างโขลงขลัง
ขับฝูงจากป่าฆ่านาง
จึงเร่งแก้เชือกพังพลาง รีบลัดหาทาง
หลบมาเคหาสหาย
แต่โอ้เอ็นดูพ่อพลาย วิ่งต้อยตะกาย
ตามติดไม่คิดคืนดง

เคลียข้างนางพังดังจง ใจจดปลดปลง
ขออยู่ด้วยช่วยเอ็นดู....

ข่าวน่าอัศจรรย์นี้ล่วงรู้ถึงหู พ.ต.อ.ศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัด จึงเร่งจัดการให้รับช้างพลายน้อยเข้ามา แม้ว่าจะมีอุปสรรคบางประการขัดขวาง แต่ด้วยอำนาจบุญของคชสารลักษณะดีเชือกนี้ ก็บันดาลให้ได้เข้ามาพำนักอยู่ในเมืองใกล้จวนผู้ว่าราชการในที่สุด แล้วทางจังหวัดจึงได้รายงานไปยังกระทรวงมหาดไทย ขอให้ส่งผู้ชำนาญมาตรวจสอบพิจารณาคชลักษณะ ซึ่งทางสำนักพระราชวังได้ส่งพระราชวังเมือง อดีตอธิบดีกรมช้างและเจ้าหน้าที่อีกหลายคนมาตรวจสอบ ปรากฏว่าลูกช้างพลายสำคัญเชือกนี้สมบูรณ์ด้วยศุภมงคลลักษณะ 11 ประการ จัดอยู่ในตระกูล “พรหมพงศ์” ลำดับนาม “ดามพหัตถี” ต้องตามตำราพระคชลักษณะ สมควรขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่านับตั้งแต่ได้ช้างสำคัญนี้ บรรดาราษฎรชาวจังหวัดยะลา ถือเป็นศุภนิมิตรอันดี ปรากฏว่าพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ราษฎรทำมาค้าขึ้น ตั้งมั่นในศีลธรรมอันดีงาม โดยเฉพาะช้างพลายเชือกนี้ ได้ละทิ้งแม่ และโขลงช้างป่า เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารโดยแท้ พระราชวังเมืองยืนยันว่า เป็นของธรรมดาถ้าลูกช้างเชือกใด แม่ตายลง จะต้องมีแม่เลี้ยงใหม่ในทันที ช้างทั้งโขลงจะไม่ยอมให้ลูกช้างน้อยตกระกำลำบากขาดแม่ดูแล แต่การที่ช้างพลายอายุ 7 เดือนนี้ ตัดใจทิ้งพ่อแม่พี่น้องเข้ามาอยู่กับคนในชั่วชีวิตของพระราชวังเมืองยังไม่เคยเห็น และมีเหตุการณ์ที่บ่งชัดอีกว่าความจริง ช้างพ่อแม่นั้นยังมีชีวิตอยู่ ได้มายืนร้องเรียกถึง 3 คืน แต่ช้างพลายน้อยลักษณะประหลาดนี้ก็ไม่ไยดีในพวกพ้องเดิม ดูประหนึ่งจะตั้งใจสละป่า เข้ามาสวามิภักดิ์สมกับได้นามในภายหลังว่า “พระเศวตสุรคชาธาร บรมนฤบาล สวามิภักดิ์....”

ช้าง “พลายงาม” สละแม่ช้างโดยกำเนิดของตน เข้ามาอยู่ในความดูแลของภริยาผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งเอ็นดูสัตว์น้อยนี้ดังลูกในอก ได้ประดิษฐ์คิดทำขวดนมพิเศษจากยางในรถยนตร์ และซื้อนมผง “คลิม” อย่างดีละลายป้อนพ่อพลายเมื่อเกิดสัญชาตญาณของสัตว์ว่าต้องการอาหารชนิดนี้ คุณพรรณพิมพ์ คชหิรัญ หรือนายกเหล่ากาชาดจังหวัดยะลาจึงทำหน้าที่ไม่ผิดอะไรกับแม่ที่มีต่อลูก “พลายงาม” ในระยะแรกนี้ ช้างน้อยดื่มนมถึงวันละ 7 ครั้ง มีมื้อกลางคืนเหมือนทารกอ่อน ๆ ด้วย กลางวันมีน้ำข้าวต้มเละ ๆ ใส่น้ำตาล ถ้าไม่หวานถูกใจพ่อพลายก็จะไม่กิน จึงปรากฏว่าต้องใช้น้ำตาลถึงเดือนละกระสอบ กล้วยสุกนั้นต้องปอกก่อนจึงจะยอมกิน และเพียงมื้อเดียวเท่านั้น ถ้าผิดเวลาก็ไม่กิน คนป้อนอาหารก็ต้องเป็นคนประจำ คือ “คุณแม่” และคนเลี้ยงเท่านั้น คนแปลกหน้าจะให้อะไรพ่อพลายเป็นไม่ยอมรับ นี่ก็เป็นลักษณพิเศษที่แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของช้างเชือกนี้ เข้าใจคำพูดของคนทุกอย่างทั้งที่ออกมาจากป่าเพียงไม่กี่เดือน เช่นฝึกหัดให้รู้จักยกงวงขึ้นจบ แสดงความเคารพ ไม่ค่อยยอมทำง่าย ๆ ถ้า “คุณแม่” พูดว่า “ไม่ต้องการให้พ่อพลายทำให้ฉันหรอก หัดทำไว้เวลาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาต่างหาก” นั่นแหละ พลายงามจะรีบทำทันที แม้จะเป็นสัตว์แต่ก็มีกิริยาและอารมณ์เหมือนเด็ก ๆ ที่ชอบอ้อนมารดา พอถูกดุนิดหน่อย ก็จะอายวิ่งเถลไถลไปเลย สักครู่จึงจะหวนกลับมาอีก

เมื่อมาถึงเมืองใหม่ ๆ ผู้ว่าการฯ จึดให้ปลูกสร้างโรงช้างขึ้นที่ข้าง ๆ สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง พ่อพลายได้เพื่อนเล่นถูกใจ คือสุนัขตัวเมียสีขาวด่าง ๆ ดำ ๆ รูปร่างผอมพิการตัวหนึ่ง และเด็กชายลูกคนขับรถผู้ว่าการฯ สุนัขตัวนี้คนที่รู้เรื่องดีแล้วจะต้องร้องว่าแปลกมาก เดิมทีเดียวเป็นสุนัขวิ่งตามถนนเป็นโรคลมชักปากเบี้ยว แต่มีสัญชาตญาณอะไรไม่ทราบ คอยเที่ยวอาบกินน้ำที่คนเลี้ยงอาบให้พ่อพลาย นาน ๆ เข้าอาการโรคก็หายเกือบเป็นปกติ รูปร่างใหญ่โตอ้วนท้วนขึ้น เลยสวามิภักดิ์เฝ้าโรงช้างของพลายงาม ไม่ยอมให้คนแปลกหน้าเข้าใกล้ทั้งกลางคืนกลางวัน หวงกันพ่อพลายเป็นที่สุด ติดตามไปด้วยทุกหนทุกแห่ง แต่ถ้าเป็นเวลาที่พลายงามออกสังคม (ทำท่าทางเด่นต่าง ๆ) แม่สุนัขน้อยก็จะหมอบเฝ้าดูเงียบ ๆ ไม่ร่วมการแสดงด้วย มีท่าทางคารวะอยู่ในที

พลายงาม มีพี่เลี้ยงสมัครใจดูแลให้หลายคน ที่มีศรัทธาแก่กล้ามากได้แก่ท่านหะยีคนหนึ่ง ทิ้งบ้านช่องการงานอื่นมาช่วยเลี้ยงให้โดยไม่คิดสินจ้างรางวัล หะยีท่านนี้ผ่านการจาริกแสวงบุญที่เมกกะมาแล้ว และคงจะดูลักษณะช้างเป็น จึงดูปักใจรักใคร่นับถือช้างพลายงามมาก บางเสียงก็เล่าว่าในปากพ่อพลายมีปานดำใหญ่ เวลาเจ้าของอ้าปากยกงวงชูขึ้นสูงจะแลเห็นได้ถนัด คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในยะลาจึงเลื่อมใสมาก ถึงกับริอ่านขอน้ำมนต์จากช้างพลายน้อยจนเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวไทยอิสลาม ข่าวนี้ล่วงไปเข้าหู "คุณแม่" ของพ่อพลาย ซึ่งบังเอิญเป็นโรคขาเจ็บเนื่องจากหกล้มและกำลังขาทานน้ำหนักของร่างกายไม่ค่อยได้ ทำให้คุณพรรณพิมพ์มีความลำบากในการเดินเหิน จึงมีผู้แนะนำให้ขอน้ำมนต์จากช้าง "พลายงาม" ที่จะขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นบ้าง เธอเล่าว่าเธอจัดหาโอ่งมังกรใบย่อม ๆ ใส่น้ำลอยดอกไม้สด 7 สี แล้วตั้งไว้ในที่สูงพอที่พ่อพลายจะไม่เห็นดอกไม้ที่ลอยในน้ำ เพราะเป็นลูกช้างที่ขี้เล่น ซน เดี๋ยวจะจับดอกไม้เล่นทำเสียหมด แต่แล้วเหตุการณ์กลับตรงกันข้าม พิธีกรรมนี้เริ่มก่อนที่พระอาทิตย์จะขึ้น ช้างพลายงามผู้เชี่ยวชาญการทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ เริ่มวางงวงพาดบนขอบโอ่งน้ำนิ่งอยู่สักครู่ แล้วจึงจุ่มงวงลงไปในน้ำกวนไปรอบ ๆ อยู่หลายรอบ ผลสุดท้ายจึงยกงวงขึ้นเป่าลงไปในน้ำดังฟูดใหญ่ เป็นเสร็จพิธี น้ำมนต์นี่แหละที่ "คุณแม่" ใช้ทาตามบริเวณขาที่เจ็บปวด แต่เท่านั้นยังไม่พอ เวลาที่คนเลี้ยงปล่อยให้ช้างพลายงามออกมาวิ่งเล่น พ่อพลายได้เข้าไปเคล้าเคลีย "คุณแม่" แล้วเพิ่มเติมการรักษาให้อีก โดยยกงวงขึ้นเคา ๆ ตามขาที่เจ็บนั้นหลายครั้ง ทำเช่นนี้จนในที่สุด "คุณแม่" ก็ยอมรับว่าอาการปวดนั้นทุเลาลงจริง ๆ และทุกวันนี้เธอเดินเหินได้ตามปกติแล้ว โดยที่น้ำหนักของร่างกายก็มิได้ลดน้อยลงเลย ใครที่รู้จักคุณพรรณพิมพ์ดี ย่อมรู้ว่าเธอเป็นหญิงที่คล่องแคล่วสามารถเกินหน้าที่หญิงหลายอย่าง เป็นต้นว่า ยิงปืนแม่น และขับรถยนตร์เองในระยะทางไกลจากจังหวัดภาคเหนือ มาภาคใต้ ได้รวดเดียวโดยไม่แพ้ชาย

กำหนดการเสด็จพระราชดำเนินมาจังหวัดยะลาใกล้เข้ามาทุกที ชาวเมืองในจังหวัดยะลาใหม่ ต่างตื่นเต้นปิติยินดี เตรียมการรับเสด็จอย่างมโหฬาร เพราะนอกจากจะมีพิธีพระราชทานพระพุทธนวราชบพิตรประจำจังหวัดแล้ว ยังมีพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภชช้างสำคัญ คือ "พลายงาม" นี้อีกด้วย

วันที่ 9 มีนาคม 2511 อากาศในเมืองยะลาเย็นสบาย แสงแดดไม่ร้อนจัด มีฝนโปรยให้ความชุ่มชื่นแต่เช้า เวลาเที่ยงวันพระอาทิตย์ตรงศีรษะพอดี ชาวยะลาต่างเงยหน้าขึ้นมองตามเสียง

เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งที่บินผ่านศีรษะไปและอีก 2 เครื่องที่ตามเสด็จก็จะลงจอดที่สนามใหญ่หน้าที่ประทับซึ่งอยู่ในบริเวณศูนย์ช่วยเหลือพัฒนาชุมชน ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา และข้าราชการทหารตำรวจ ต่างรอรับเสด็จกันพร้อมเพรียง เสวยพระกระยาหารกลางวันพร้อมด้วยข้าราชการผู้ใหญ่ทั้งที่มารับเสด็จและตามเสด็จมา ถึงเวลา 16.30 น. ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปยังพลับพลาพิธีหน้าศาลากลางจังหวัด เมื่อพระราชทานพระพุทธรูปที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและบรรจุผงศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้งในพระองค์และจากจังหวัดทั่วพระราชอาณาจักร โดยทรงขนานพระนามพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 23 ซม. สูง 40 ซม. นี้ว่า “พระพุทธนวราชบพิธ” ซึ่งเป็นนิมิตหมายแห่งคุณพระรัตนตรัย อันเป็นที่เคารพบูชาสู
นวราชบพิธ” ซึ่งเป็นนิมิตหมายแห่งคุณพระรัตนตรัย อันเป็นที่เคารพสูงสุดของพุทธศาสนิกชนทั่วไปแล้ว ยังเป็นห่วงโซ่ผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับพสกนิกรของพระองค์ทั่วไปด้วย ต่อจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถ ก็เสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงช้างสำคัญ ซึ่งปลูกอยู่ไม่ห่างจากพลับพลานัก เสด็จฯ ขึ้นเกยแล้วทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์พระราชทานช้าง ซึ่งแวดล้อมด้วยเจ้าหน้าที่ดูแล มีอาทิพระราชวังเมือง และนายแก้วผู้เคยเลี้ยงพระเศวตอดุลยเดชพาหนฯ มาก่อน ช้างสำคัญรับพระราชทานน้ำและคชาภรณ์ด้วยกริยาท่าทีที่ได้รับการฝึกปรือมาอย่างดี เป็นที่น่าเอ็นดูของผู้ที่ห้อมล้อมชมพระราชพิธีอยู่ทั่วกัน สมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถพระราชทานพวงมาลัยคล้องคอช้าง ก็ถวายเคารพด้วยการจบด้วยงวง และเมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินออกจากโรงช้างกลับสู่พลับพลาเพื่อทรงประเคนผ้าไตรแก่พระสงฆ์ ช้างสำคัญก็พุ่งตัวถลาจะวิ่งแล่นโดยเสด็จบ้างเป็นที่ประจักษ์ตาแก่ผู้คนทั่วไป เจ้าหน้าที่ก็อนุโลมให้แก้เชือกคล้องออก ช้างสำคัญก็วิ่งนำเสด็จไปประหนึ่งจะรู้ความว่าจะเสด็จไปทิศทางไหน เมื่อถึงพลับพลา ทั้งสองพระองค์เสด็จขึ้นไปแล้ว ช้างสำคัญก็เดินวนเวียนหลายรอบประดุจทำประทักษิณ ณ บริเวณนั้น และเที่ยวเดินหยอกเย้า ยั่วแหย่คนเหมือนเด็กซน ๆ ชอบเล่น เป็นที่น่าเอ็นดูอยู่ตลอดเวลา

พอเสด็จพระราชดำเนินลง ช้างสำคัญซึ่งรอรับเสด็จอยู่ก็เริ่มทำหน้าที่นำเสด็จต่อไปท่ามกลางฝูงชนที่ยืนห้อมล้อมด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ทั้งสองพระองค์ทรงทักทายประชาชนสองข้างทาง หญิงชราบางคนคลานกรากเข้ามากราบพระบาทแล้วส่งภาษาปักษ์ใต้ยาวยืด ถึงแม้จะไม่เข้าพระทัยดีแต่ก็ทรงแย้มพระสรวลและรับสั่งด้วย นักเรียนสตรียะลาผู้จะทำหน้าที่เป็นล่ามถวายเดินตามเสด็จมาไม่ทัน ระหว่างนี้ ช้างสำคัญคงเดินนำเสด็จและบางทีก็เดินแทรกระหว่างกลางของสองพระองค์ แต่มีข้อสังเกตได้ว่าถ้าที่ใดมีลาดพระบาท เขาจะไม่เดินเหยียบย่ำบนนั้นเป็นอันขาด จนกระทั่งถึงศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เสด็จขึ้นไปทรงนมัสการแล้วเสด็จฯ ลงทรงพระดำเนินต่อไปจนถึงรถพระที่นั่งจอด จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ จบพิธีในวันแรก

รุ่งขึ้นงานเริ่มขึ้นแต่ตอนเที่ยงวัน เจ้าพนักงานนำช้างสำคัญเดินลอดโขลนทวารเข้ากระบวนแห่ซึ่งตั้งแนวจากสนามเด็กเล่นไปยังโรงพระราชพิธี กระบวนแห่นี้ประกอบด้วยกระบวนหน้ามีช้างนำ 1 คู่ กองแตรวง กระบวนฟ้อน กระบวนอิสริยยศมีธงสามชายคู่แห่ กลองชนะ สังข์แตร เครื่องสูง ฯลฯ พราหมณ์เชิญพระเทวกรรม ช้างนำ และช้างตาม เมื่อสุดกระบวนอิสริยศ

มีกระบวนซึ่งทางจังหวัดจัดสมทบตามยาตรากระบวน ออกจากสนามเด็กเล่นไปตามถนน เข้าสู่สถานที่ตั้งมณฑลประกอบพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช

เวลา 14 นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศ เสด็จพระราชดำเนินถึงพลับพลาหน้าโรงพระราชพิธีพระยาช้างต้น แล้วริ้วกระบวนแห่ช้างสำคัญผ่านหน้าพระที่นั่ง เริ่มด้วยกระบวนช้างนำ 4 เชือก ต่อไปเป็นแตรวง ร.ร. ตำรวจภูธร 60 คน ฟ้อน ร.ร.สตรียะลา 100 คน จึงถึงกระบวนอิสริยยศ ซึ่งจัดจากวิทยาลัยครู 419 คน ช้างพังสะอาด เดินนำอยู่ในกระบวนอิสริยยศด้วย ดังกล่าวแล้ว มีพราหมณ์เชิญพระเทวกรรม พราหมณ์เป่าสังข์ กระฉิ่งเกล็ด เจ้ากรมช้างต้น ข้าราชการทำกับช้างต้น และถึงช้างสำคัญ นามพลายงามที่จะขึ้นระวาง ตามหลังคือคู่แห่ถือแส้ม้า 4 ผู้เชิญ อ้อย กล้วย หญ้า น้ำราชมัญเชิญเครื่องยศ ฯลฯ มีช้างตาม ลูกเสือ ร.ร. คณะราษฎรบำรุงถือธงช้าง 80 คน หมดกระบวนอิสริยยศด้วยวงปี่สก๊อต ร.ร.ตำรวจภูธร 4 15 คน

ไม่หมดแต่เพียงเท่านี้ ยังมีริ้วกระบวนของจังหวัด อำเภอ และองค์การต่าง ๆ ตามติดมาอีกอย่างมโหฬาร เริ่มด้วยผู้ถือป้ายชื่อจังหวัดยะลา ธงประจำจังหวัด พุ่มดอก คณะฟ้อนพื้นเมืองของวิทยาลัยครู 100 คน กลองฟ้อน ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งเครื่องแบบเต็มยศ ภริยากรมการจังหวัดและข้าราชการสตรีแต่งกายไทยเรือนต้น กรมการจังหวัด ข้าราชการขายและสตรีแต่งเครื่องเต็มยศ ดรัมเมเยอร์วงดุริยางค์ ร.ร. คณะราษฎรบำรุง ต่อไปเป็นกระบวนของอำเภอต่าง ๆ มีนายอำเภอแต่งกายแบบพื้นเมือง ประชาชนหญิงแต่งแบบพื้นเมือง ชายแต่งพื้นเมือง รวมทั้งหมด 5 อำเภอ คืออำเภอรามันห์ (ที่ได้ช้างสำคัญ) อำเภอเมืองยะลา อำเภอยะหา อำเภอบันนังสตา และอำเภอเบตง (บางอำเภอมีชาวเขาเผ่าซาไกมาร่วมเข้ากระบวนด้วย) กระบวนขององค์การต่าง ๆ ประกอบด้วย คณบดี พ่อค้าประชาชน และคหบดีพ่อค้าประชาชนอินเดีย รวมเป็นภาพที่หาดูได้ยากยิ่งสำหรับความพร้อมเพรียงดี เช่นนี้

เมื่อช้างสำคัญเข้ายืนแท่นในโรงพระราชพิธี พระสงฆ์ 10 รูป มีสมเด็จพระราชาคณะเป็นประธาน เจริญชัยมงคลถาคา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จฯ จากพลับพลาไปยังโรงพระราชพิธี โปรดเกล้าฯ ให้เริ่มพระราชพิธีตามลำดับ แล้วพราหมณ์คู่สวดอ่านฉันท์ดุษฎี กล่อมช้างสำคัญ เจ้าพนักงานพระราชพิธีแกว่งบัณเฑาะว์ ศิลปินกรมศิลปากรขับไม้ประกอบซอ 3 สายกล่อมจบแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

เป็นที่น่าสังเกตว่าวันนี้ช้างสำคัญ ซึ่งถ้าจะเปรียบก็เหมือนยังเป็นเด็กทารกต้องเข้างานเป็นเวลานานถึง 6–7 ชั่วโมง ย่อมมีท่าทีอึดอัดไม่ถูกอารมณ์ แต่ก็ไม่ได้แสดงฤทธิ์เดชเกินแก่เหตุ นอกจากว่าคราวใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลุกขึ้นเพื่อเสด็จไปทรงจุดธูปเทียนบูชาพระเทวกรรม ช้างสำคัญก็สำแดงกริยาจะถลาหลุดไปในทิศทางที่เสด็จนั้นด้วย ทำให้ผู้กำกับช้างต้นหลายนายช่วยกันดึงรั้งเอาไว้ และเมื่อจะเสด็จพระราชดำเนินกลับ เขาก็ปลดปล่อยให้ออกเดินได้อิสระเช่นคราวที่แล้ว ช้างสำคัญคงเดินนำเสด็จมาถึงรถพระที่นั่ง ทั้งสองพระองค์ทรงพระเมตตาลูบคลำเมื่อใด เขาจะชูงวงขึ้นจบอย่างเรียบร้อย รถพระที่นั่งแล่นไปแล้ว ช้างสำคัญก็เดินกลับคืนเข้าสู่โรงพิธี อย่างกับรู้ประเพณี ทำให้ประชาชนที่เฝ้าชมตลอดเวลา ออกเสียงอื้ออึงกันด้วยความนิยมชมชื่น

วันที่ 11 อันเป็นวันสุดท้ายและสำคัญของพระราชพิธี เวลาเช้า 6.30 น. เจ้าพนักงานช้างต้นนำช้างสำคัญไปอาบน้ำ มีแตรสังข์ประโคม แล้วช้างตักบาตรพระสงฆ์ 30 รูป

เวลา 14.00 น. เสด็จพระราชดำเนินไปยังพิธีมณฑล ณ โรงพระยาช้างต้น ทรงสายสะพายนพรัตน์ราชวราภรณ์ทั้งสองพระองค์ ได้เวลาพระฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ขึ้นเกยช้างเบญพรต จะทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ สายตาทุกคู่ของผู้ที่ร่วมชุมนุม ณ ที่นั้น ย่อมเห็นเป็นประจักษ์พยานทั่วกันว่า ช้างสำคัญที่แสนฉลาดเหมือนมีเทวดาคอยกระซิบบอกอยู่ตลอดเวลา ได้ร้องขึ้นและชูงวงขึ้นสูงถวายความเคารพถึง 3 ครั้ง เวลาทรงเจิมที่กระพองช้างสำคัญก็หยุดนิ่งถวายโดยดี แล้วจึงพระราชทานอ้อยแดงซึ่งจารึกนามที่พระราชทาน ขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นว่า

พระเศวตสุรคชาธาร	บรมนฤบาลสวามิภักดิ์
ศุภลักษณเนตราธิคุณ	ทศกุลวิศิษฏพรหมพงศ์
อดุลยวงศตามพหัตถี	ประชาชนะสวัสดีวิบูลยศักดิ์
อัครสยามนาถสุรพาหน	มงคลสารเลิศฟ้า

แล้วพระราชครูวามเทพมุนี หลั่งน้ำเทพมนต์ เจิมช้างตามประเพณี พระราชทานเครื่องต้นคชาภรณ์ให้พระราชวังเมืองเชิญไปแต่งช้างตามยศ พระยาช้างต้นมีเสมาทองพร้อมด้วยสายคล้องคอ แล้วทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นป้ายสุพรรณบัฏนามพระยาช้างต้น สำหรับไปติดที่เสาหน้าโรง พราหมณ์อ่านฉันท์ดุษฎีกล่อมพระยาช้างต้นอย่างวันก่อน พระเศวตมีอาการสงบเสงี่ยมเรียบรอ้ยผิดจากเดิมมาก ครั้นแล้วพราหมณ์เบิกแว่น ข้าราชการรับแว่นเวียนเทียนสมโภช ผู้เวียนเทียนส่วนหนึ่งต้องลงไปยืนที่พื้นสนามนอกโรงพิธี มีประชาชนเข้ามารุมล้อมดูอย่างใกล้ชิด สตรีบางคนมีใจศรัทธาแก่กล้าถึงกับแทรกเข้ามาขอร่วมด้วย โดยพูดว่า "ขอฉันเวียนสักแว่นเถิด"

หันหน้าไปดูทางทิศไหนก็จะพบแต่ผู้มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส จ้องมองที่พระยาช้างต้นอย่างชื่นชม แม้แต่ชาวต่างประเทศก็สนใจพากันมาร่วมการเวียนเทียนด้วย เสร็จพิธีพระราชทานของที่ระลึกในการได้ช้างสำคัญมาแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนช่วยในงานพระราชพิธีนี้ตลอดเวลาอันยืดยาวหลายชั่วโมง พระเศวตได้รับอาหารนมคลิมผสม 1 มื้อจากฝีมือ "คุณแม่" แต่ดูพระเสวตจะไม่สู้ยินดียินร้ายนัก คงจะอิ่มทิพย์เสียมากกว่า ถ้าจะเล่าไปผู้ที่ไม่เชื่อก็คงจะหัวเราะ แต่ก็ช่างเถิด ความจริงนี้มีผู้ได้เห็นร่วมกันหลายคน และหลายครั้ง รวมทั้งอดีตเจ้ากรมช้างต้นคือพระราชวังเมืองเองด้วย

กล่าวคือทุก ๆ วัน พระเศวตมักจะมีอาการประหลาด เดินไปตรงมุมรั้วโรงช้าง แล้วยกขาหน้าเกาะรั้ว ชูงวงเงยหน้าอ้าปากดังจะกลืนอาหารทิพย์จากสวรรค์ เมื่อผู้แอบมองได้ยินเสียงกลืนดัง เอื้อก แล้วพระเศวตก็เปลี่ยนที่ไปทำจนครบทั้ง 4 มุม ดังนี้เป็นประจำ ถ้าไม่พูดว่าเทวดานำอาหารมาเลี้ยง ก็ไม่รู้จะกล่าวว่าอะไร ประกอบกับความเฉลียวฉลาดเกินสัตว์หลายประการยิ่งทำให้ผู้คนสนใจเมตตาเอ็นดูยิ่งขึ้น

ในเช้าวันที่ 12 ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถจะเสด็จฯ กลับกรุงเทพฯ โดยเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งที่จอดในสนามหน้าที่ประทับ เจ้า

พนักงานกำกับพระยาช้างต้นก็เชิญพระเศวตสุรคชาธาร เดินจากโรงช้างมาเพื่อคอยส่งเสด็จ พอเห็นคุณพระฯ มาเท่านั้นฝูงคนก็เดินมาห้อมล้อมพระเศวต มีนางสุนัขน้อยผู้จงรักภักดี เดินตามติดมาด้วย แต่นอนนั่งอยู่ห่าง ๆ ไม่แสดงท่าหวงกัน เพราะพระเศวตกำลังออกประชาชน เดินวนเวียนเที่ยวทักทายคนนั้นที คนนี้ที สิ่งที่ชอบยั่วคนมากที่สุดคือ ตอนใดมีทรายหรือดินป่น ๆ ก็จะเอางวงดูดขึ้นมาแล้วเป่าพ่นใส่ผู้คนให้หัวเราะกันครื้นเครง หน้าที่ประทับนั้นมีเนินหญ้าเขียวเรียบ พระเศวตรู้สึกจะพอใจเป็นพิเศษ เดินขึ้นเดินลงไม่ได้หยุด ตอนจะขึ้นเนินก็ทำท่าคล้ายคนคลานขึ้น พอตอนลงก็ปล่อยตัวให้ลื่นถลาลงไป ทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ โดยไม่เบื่อหน่าย บางทีเห็นคนนั่งเก้าอี้อยู่ในเต็นท์เพื่อคอยส่งเสด็จ พระเศวตก็จะเร่เข้าไปหา ทำท่าจะหย่อนก้นลงนั่งบนตักท่านผู้นั้น จนมีเสียงร้องเอะอะกันอย่างสนุกสนานพอใจแกมขบขัน

ทั้งสองพระองค์เสด็จออกจากประตูที่ประทับแรมพระเศวตก็รีบจบถวายทันที แล้วเลิกเล่นวกเวียนกับคนอื่น คงยืนเฝ้าอยู่ใกล้พระองค์ พระเศวตมีปกตินิสัยไม่ชอบให้ผู้ใดลูบศีรษะหรือแตะต้องตรงส่วนหน้าผากเลย แต่เวลาทั้งสองพระองค์ทรงลูบคลำเขาตรงที่นั้นก็มีอาการนิ่งไม่ขัดขวาง "คุณแม่" ให้คำอธิบายว่ามีรอยประหลาดนูนออกมาที่บริเวณหน้าผาก ดูรูปร่างคล้ายอุณาโลม ลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือขนตามร่างพระเศวต เวลามีแสงส่องผ่านจะเห็นชัดเจนว่าเป็นสีขาวไม่ผิดพู่ที่ห้อยข้างหูทั้งสองข้างเวลาเครื่องคชาภรณ์เลย และหางนั้นก็ยาวเกือบละดิน อันเป็นลักษณะที่หาไม่ได้ง่าย ๆ นักในช้างสามัญ

สองพระองค์ก็ทรงอาลัยพระยาช้างต้นมิใช่น้อย ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเลี้ยงดูให้ดี และจัดการนำส่งเข้าไปเลี้ยงยังพระตำหนักจิตรลดา แต่เนื่องด้วยจะเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับที่หัวหินก่อน พระยาช้างต้นจึงจะบินจากยะลามาสงที่พระราชวังไกลกังวลในราวปลายเดือนมีนาคมนี้ คุณพระฯ เป็นสัตว์มงคล นำนิมิตรดีมาสู่บ้านเมืองและเป็นของคู่บุญบารมีของพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าประทับ ณ ที่ใดได้มีพระยาช้างต้นพระเศวตสุรคชาธารที่เลี้ยงไว้ใกล้ที่ประทับแล้ว จะบังเกิดผลดี เป็นสวัสดิมงคล นอกจากนั้นผู้จงรักภักดีต่อคุณพระ เช่น นางสุนัขน้อย และท่านหะยีก็จะได้รับพระกรุณาให้มาอยู่ใกล้ชิดกับพระเศวตที่เขารักต่อไปด้วย

เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งส่งเสียงคำรามลั่นเพียงใด พระเศวตน้อยก็มิได้ตระหนกตกใจ แต่เจ้าพนักงานคุมไปยืนส่งเสด็จให้ห่างไกลจากฝุ่นธุลีที่ลอยตระหลบ พระเศวตมีอาการเศร้าสร้อยเห็นถนัดตา และยิ่งกว่านั้นได้มีน้ำตาไหลพรากลงอาบหน้าเมื่อเรือพระที่นั่งบินห่างไป เจ้าพนักงานทั้งหลายต้องพากันปลอบประโลม และพาเดินกลับสู่โรงช้างจวนผู้ว่าราชการ ปรากฏว่ามีประชาชนชาวจังหวัดยะลาทั้งหญิงชายที่เป็นไทยพุทธ และ อิสลามเดินเข้าเป็นกระบวนแห่ตามพระเศวตไปด้วยเป็นทิวแถว

สุดท้ายนี้ขอจบด้วยคำฉันท์ดุษฎีสังเวยของพระเศวตสุรคชาธาร บทนิพนธ์อันไพเราะของคุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

รักษายศศักดิ์อัครกรินทร์ *เพื่อพระสยามินทร์*
ชีวิตพ่อพร้อมยอมพลี

เฉกเช่นพระคชนฤบดี *นเรศวรทรงมี*
"ไชยานุภาพ" อาบชัย
ไว้ชื่อไว้ชาติราชไทย *ไว้ยศคชไทย*
ไว้ในประวัติศาสตร์ชาติสยาม
สวามิภักดิ์รักพระนวมะราม *ผู้ทรงพระคุณงาม*
ยิ่งชนกปกเกศก่อกาย
เพื่อนามพ่อจักขจรขจาย *สมเป็นพระยาพลาย*
เผือกผู้คู่พระบารมี
นำสิริสู่พระจักรี *สู่ไทยธานี*
และสู่ประชาชาวไทย.....

ฟ้อนอินโดนีเซียถวายวันราชพิธีช้างสำคัญ

ประชาชนทั้งภาคใต้ที่เฝ้าในงานราชพิธีช้างสำคัญ

แต่งเครื่องพระเศวตสุรฯ แล้วนำเข้าเฝ้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจิมช้างสำคัญ

นำเสด็จสู่ศาลหลักเมือง

เสด็จตรวจแถวข้าราชการส่งเสด็จ (โปรดสังเกตหน้าแถวข้าราชการคือสุนัขที่ติดตามพระเศวต)

วันเสด็จนิวัติพระนครหลังจากเสร็จพิธีแล้ว-พระเศวตส่งเสด็จ

พระเศวตน้อยมาสู่บุญ

โดย สุนัขพเนจร

ดิฉันเป็นหญิงไทยแท้ค่ะ แม้ว่าจะเกิดในดินแดน 4 จังหวัดภาคใต้เกือบสุดของประเทศ คือ จังหวัดยะลา ตั้งแต่จำความได้ก็ไม่รู้ว่าพ่อแม่อยู่ทางไหนกันบ้าง ฉันจึงอาศัยกินนอนตามท้องถนนในเมืองไปเรื่อย ๆ วันหนึ่งเคราะห์ร้ายอะไรก็ไม่รู้เกิดเป็นเจ้าโรคประหลาดขึ้นมาเฉย ๆ มีอาการชักหงิก ๆ งอ ๆ ไปทั่วทั้งตัว โรคนี้ถ้าเกิดกับคนเขาคงเรียกว่าไข้สันนิบาตใช่ไหมคะ ปากคอที่เคยสวยงามก็บิดเบี้ยวพิกลพิการไปหมด เล่ามาแค่นี้มีใครสงสารบ้างหรือยังคะ อ้อ ลืมบอกท่านผู้อ่านไปว่า ฉันเป็นสุนัขไทย มีผิวพรรณสองสีงามขำขาวดำประปรายทั้งตัว ถ้าหากเขาจะมีการประกวดความงามกันแล้วมีสปอนเซ่อร์ส่งฉันละเห็นจะต้องขอชื่อว่า ทวีวรรณ หรือสุจฉวี ชื่อใดชื่อหนึ่งเป็นแน่ แต่แล้วที่ไหนได้พออายุฉันเข้าวัยรุ่นสาวก็เกิดอาภัพอับโชคเอาดื้อ ๆ ถูกโรคลมชักพาให้หมดสวยงามไป ชื่อดี ๆ เพราะ ๆ ก็เลยไม่มีใครแยแสหรือสนใจจะเรียก นอกจากว่า "แม่เบี้ยว " หรือ "นังเบี้ยว" เป็นอย่างไพเราะที่สุด ทำให้ฉันท้อใจและน้อยใจในวาสนาเป็นกำลัง

วันหนึ่งขณะที่ฉันกำลังเพลิดเพลิน เดินผ่านหน้าจวนผู้ว่าราชการจังหวัด ก็เห็นผู้คนมากมายล้นหลามยืนล้อมรอบมุงดูอะไรกันอยู่ ฉันก็เลยลอดแข้งลอดขาเข้าไปเมียงมองดูบ้าง โอ๊โฮ ท่านผู้อ่านคะ ตัวอะไรก็ไม่รู้ซี สูงใหญ่กว่าฉันตั้งแยะ คือ สูงประมาณ 1 เมตรละค่ะ ทั้งสวยทั้งสง่างาม ฉันได้ยินคนเขาเรียกกันว่า ช้าง ช้าง ค่ะ ก็เป็นสัตว์ 4 เท้า อย่างฉันนี่ แต่หางยาวมากเกือบจรดพื้นดิน จมูกก็ย้าวยาว เรียกว่างวง ดูช่างซุกซนไม่อยู่นิ่งเลย แต่ก็ไม่ดุร้ายอะไร ทั้งที่เป็นชายคนละเพศกับฉัน อ้อ ภรรยาผู้ว่าการเรียกว่า "พ่อพลาย" ดูเหมือนจะมีเสน่ห์ดี. ใครเห็นก็อดรักอดเอ็นดูไม่ได้

ท่านผู้ว่าการฯ ศิริ คชหิรัญ ยืนบัญชาการให้คนงาน จัดการปลูกสร้างโรงที่พักพ่อช้างพลายขึ้นข้าง ๆ สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากจวนของท่านเท่าไรนัก ส่วนภรรยาของท่านนั้นยืนติดแจอยู่ข้าง ๆ พ่อพลายน้อย เดี๋ยว ๆ ก็ลูบ ๆ คลำ ๆ ด้วยความเอ็นดูเสียที เหมือนกับว่า เขาเป็นลูกเป็นหลานอย่างนั้นแหละค่ะ แหม ทำไมไม่มีใคร ๆ รัก และเอ็นดูฉันอย่างพ่อพลายเชือกนี้บ้างนะ นี่แหละ ตรงกับคำพังเพยว่าแข่งอะไรก็พอจะแข่งได้แต่จะแข่งบุญแข่งวาสนาน่ะ เห็นเสียแล้วว่าทำไม่ได้ ฉันได้ยินคนพูดเป็นทำนองว่า พ่อพลายนี้ไม่ใช่ช้างธรรมดาเสียแล้ว ทั้งที่มีอายุเพียง 6–7 เดือน ก็มีลักษณะดี ๆ หลายอย่างว่าจะเป็นช้างสำคัญต่อไป คุณนายผู้ว่าการฯ ท่านเลยประคบประหงมใหญ่ จะเลี้ยงให้เหมือนลูก เพราะทั้ง 2 ฝ่าย ต่างก็มีสัญชาติญาณต่อกันฉันท์แม่กับลูกจริง ๆ เสียด้วย ท่านจึงสั่งซื้อแป้งนมคลิมกระป๋องใหญ่ ๆ มาชงเลี้ยง เพราะเมื่อตอนออกจากป่าใหม่ ๆ นั้น พ่อพลายมีประวัติว่าอดอยาก และมีบาดแผลตามเนื้อตัวเป็นที่น่าสงสารมิใช่น้อย

สารคดีเรื่องนี้ คัดจากนิตยสารสกุลไทยรายสัปดาห์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 701 ประจำวันจันทร์ที่ 1 เมษายน 2511

พระเศวตออกเดินรอบ ๆ ที่พักเพื่อออกกำลัง

ให้อาหารพระเศวต

ด้วยความอยากรู้อยากเห็นตามประสาหญิง ดิฉันก็เลยเที่ยวฟัง ๆ คนเขาคุยกัน ชาวอิสานแถวนั้นมีมาก ต่างตื่นเต้นมาห้อมล้อมดูช้างพลายกันเนืองแน่น คนโน้นก็คุยอย่างนั้น คนนั้นก็คุยอย่างนี้ แต่ฉันเลือกฟังเฉพาะคนที่แน่ใจว่าอยู่ใกล้ชิดต้นตอ และความจริงที่สุด คือ คุณพรรณพิมพ์ ภริยาผู้ว่าการฯ และกำนันชาวอิสลามที่นำช้างมามอบเท่านั้น ซึ่งทั้งสองก็เล่าความสอดคล้องต้องกันเป็นอย่างดี

ท่านผู้อ่านฟังนะคะ ฉันจะถ่ายทอดให้ฟังต่อเดี๋ยวนี้ ณ ฤกษ์งามยามดี วันที่ 30 มิถุนายน ปี 2510 นี้เอง ชาวไทยอิสลามผู้หนึ่ง ชื่อ นายเจ๊ะกะ มะตาดี นำช้างพังสะอาดของกำนันตำบลกาลอ อำเภอรามันห์ ไปเลี้ยงบนเขาในป่าอย่างเคย

เมื่อผูกทอดไว้ดีแล้วก็ทิ้งช้างไป ต่อมามีพวกชาวบ้านซึ่งไปหาของป่ากลับมาเล่าว่า ได้พบโขลงช้างป่าประมาณ 30 เชือก พอได้ยินดังนั้นนายเจ๊ะกะ มะตาดี ก็ตกใจกลัวว่าฝูงช้างจะมาทำอันตรายช้างพังสะอาดของกำนัน จึงรีบไปดู ก็พบว่ามีลูกช้างพลายเชือกหนึ่งยืนอยู่ข้าง ๆ ช้างพังสะอาดทั้งที่โขลงช้างป่านั้นวนเวียนอยู่ในบริเวณไม่ไกลนัก เขาจึงรีบนำพังสะอาดกลับคืนมาบ้านกำนัน แต่ลูกช้างน้อยนั้นก็ยังเดินตามมาด้วย

เห็นไหมคะว่าน่าเอ็นดูแค่ไหน ช้างพลายเชือกน้อย ๆ ยอมทิ้งพ่อแม่ญาติมิตรและป่าเขาอันเป็นถิ่นกำเนิดเข้ามาอยู่กับคน ต่อจากนั้นมาอีก 3 คืน คนในบ้านกำนันต่างได้ยินเสียงช้างมาร้องเรียกไกล ๆ ในตอนกลางคืนทุกคืน แต่พ่อพลายแสนรู้ก็ไม่ยอมคืนหลังเข้าป่าอีก ข่าวมหัศจรรย์นี้ล่วงรู้ไปถึงผู้ว่าราชการจังหวัด ท่านดีใจเต็มประดา รีบส่งข่าวมาที่กระทรวงมหาดไทย ให้แจ้งสำนักพระราชวังส่งผู้ชำนาญมาตรวจลักษณะ ตามตำราพระคชลักษณ์ ผลก็คือพระราชวังเมืองอดีตเจ้ากรมช้างรายงานว่า ลูกช้างนี้ มีลักษณะมงคลอยู่ในตระกูล "พราหมณ์" ตระกูลช้าง 10 หมู่ ชื่อ "ดามพหัตถี" สมควรขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นคู่พระบารมี

เอาละ เมื่อพ่อพลายน้อยนี้ ซึ่งผู้พบคนแรกได้ขนานนามเป็นภาษาอิสลาม อันแปลตรงเป็นภาษาไทยได้ว่า "พลายงาม" จะเป็นผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ต่อไปภายภาคหน้า ฉันนางหมาน้อยธรรมดา ๆ ก็จะขอฝากเนื้อฝากตัวพึ่งใบบุญของท่าน ฉันจะไม่ระเหเร่ร่อนไปไหนอีกละ โรงช้างของพ่อพลายงามนี้แหละจะเป็นแหล่งนอนของฉัน ท่านผู้อ่านโปรดอย่าคิดว่าฉันจะละลาบละล้วงเข้าไปนอนร่วมกับท่านนะคะ ฉันจะขออยู่เพียงนอกโรงเท่านั้นเองทั้งกลางวันกลางคืน ใครไปใครมาหาสู่พ่อพลายงามจะไม่คลาดสายตาของฉันไปได้เป็นอันขาด จะได้เป็นองครักษ์รู้จักหอนเห่าทุกโมงยามพิทักษ์รักษาตลอดเวลาทีเดียว

คุณพรรณพิมพ์ เป็นธุระปะปังกับพ่อพลายงามไปเสียเกือบทุกอย่าง จนใคร ๆ ยกย่องเรียกเธอว่าเป็น "คุณแม่" ของช้าง เธอคิดวิธีเอายางในรถยนต์นุ่ม ๆ มาผ่าออกตามรูปยาว แล้วเชื่อมให้ติดทางด้านที่ต้องการให้ดูเหมือนเป็นรูปขวดนม เมื่อละลายแป้งคลิมใส่น้ำตาลให้หวานดีแล้วก็เทใส่ขวดนมยางนี้นำไปป้อนพ่อพลาย จึงได้ดื่มสะดวกดายเหมือนเด็กอ่อน ๆ ถึงวันละ 7 ครั้ง บางคราวมีเหลือบ้างนิด ๆ หน่อย ๆ เธอก็เทให้ทานแก่ฉัน แต่โอ ฟังสิคะ

ฉันมีเรื่องประหลาดอีกแล้วคือ นับแต่ได้มาอาศัยอยู่กินหลับนอนเฝ้าพ่อพลายงามนี้ เวลาพี่เลี้ยงจูงเขาไปอาบน้ำ ทำความสะอาด ซึ่งท่านผู้อ่านก็คงหลับตานึกได้บ้างล่ะว่าในน้ำนั้นจะมีอะไรเจือปนอยู่ด้วย ฉันคอยถือโอกาสวิเศษนี้รองรับน้ำศักดิ์สิทธิ์จากตัวพ่อพลายทั้งอาบทั้งกินเป็นนิจสิน เขาอาบให้กันถึงวันละ 3 ครั้ง ฉันก็ได้น้ำนั้นเป็นยารักษาตัว 3 ครั้งเหมือนกัน ผลเลยเห็นทันตาเทียวค่ะ อาการโรคร้ายทุเลาเบาบางไปมาก ตัวเนื้อที่เคยผอมโซเพราะอดอยากก็มีเนื้อมีหนังขึ้น ฉันเลยมีเรี่ยวแรงวิ่งเล่นกับพ่อพลายเวลาคนเลี้ยงเขาปล่อยให้วิ่งเล่นในสนาม เด็กชายอายุ 6–7 ขวบ ลูกคนขับรถท่านผู้ว่าการฯ หาลูกบอลมาเตะให้ดู คราวนี้สนุกกันใหญ่ พ่อพลายชอบใจเตะไปเตะมา ถ้าลูกกลิ้งไปไกล ๆ มากก็ฉันนี่แหละที่วิ่งไปเตะส่งคืนมา ตกลงเราเลยเป็นเสมือน 3 สหาย เล่นสนุกกันทุกวัน เคยมีฝรั่งมายืนดูแล้วส่งภาษากันว่า ช้างนี้สำคัญทีเดียวมีทั้ง Boy friend และ Girl friend คงไม่เหงาคิดถึงพ่อแม่ในป่า

พวกอิสลามเคร่งศาสนากันมาก แต่พ่องามของเราก็มีเสน่ห์ดี มีความศักดิ์สิทธิ์อย่างที่ฉันได้รับผลมาแล้ว ทำให้เขาเฮโลกันมาขอน้ำมนต์จากพ่อพลายกัน ฉันเฝ้ายืนมองดูเขาเอาปี๊บใหญ่ ๆ ใส่น้ำมาวางตรงหน้า แล้วคนเลี้ยงคนหนึ่งที่เป็นอิสลามเหมือนกัน ก็ส่งภาษาของเขากับพ่อพลายดูเอาเถิด ไม่ว่าใครจะพูดภาษาอะไรด้วย พ่อพลายผู้มีบุญเป็นต้องเข้าใจหมด เขาจึงยกงวงขึ้นวางพาดปากปี๊บสักครู่หนึ่ง แล้วก็จุ่มงวงลงในน้ำคนเสียหลายรอบ เสร็จแล้วยกงวงขึ้นเป่าฟูด ๆ เป็นครั้งสุดท้าย นายอิสลามคนนั้นจึงจะยกเอาปี๊บน้ำไป เป็นอันว่าเสร็จพิธีทำน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ฉันคิดว่าเขาก็คงเอาไปอาบ ๆ ทา ๆ รักษาโรคเหมือนกัน ยิ่งนานวันเข้ากิตติศัพท์ก็ยิ่งมากขึ้น ท่านผู้อ่านเชื่อไหมคะ เดี๋ยวนี้มีชาวอิสลามยกปี๊บน้ำมาให้พ่อพลายของฉันทำน้ำมนต์กันวันละ 10 ปี๊บแล้ว

อย่างที่เล่าให้ท่านฟังแล้วว่า คุณพรรณพิมพ์เอาเป็นธุระเลี้ยงดูพ่อพลายเป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังมีคนเลี้ยงที่มาจากสำนักพระราชวัง ชื่อนายแก้วมาช่วยเลี้ยงด้วย นัยว่าเป็นผู้เคยฝึกหัดเลี้ยงพระเศวตอดุลยเดชพาหนฯ ที่โรงช้างหลวงในเขาดินวนามาแล้ว และยังมีท่านหะยีชราใจดีอีกผู้หนึ่งอาสาขอเลี้ยงร่วมด้วยอีก ท่านผู้นี้เคร่งศาสนามาก เดินทางไปเมกกะมาแล้ว แต่ชตาคงต้องกับพ่อพลายจึงยอมให้ช้างเล่นด้วยทุกสิ่งทุกอย่าง เช่น ท่านมีหมวกสวมตามประเพณีศาสนา บางเวลาพ่อพลายก็แกล้งเอางวงดึงออกมาเสีย แล้วโยนลงกับพื้นเหยียบเล่นเสียแบนไปหมด ท่านหะยีก็ไม่ว่าอะไร คงหัวเราะแบบผู้ใหญ่ใจดีตามเคย แต่แล้วพ่อพลายงามเอง ด้วยความฉลาดคงจะรู้ตัว และเสียใจที่ได้ล่วงเกินก็เดินเข้ามาเคล้าเคลีย เป็นเชิงขอลุกะโทษเอง นี่แหละค่ะเขาผูกน้ำใจคนเก่งนัก ท่านหะยีเลยสละบ้านช่องมาเลี้ยงให้โดยไม่คิดค่าตอบแทนอะไรเลย และก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ดึงดูดใจบรรดาชาวไทยที่ถือศาสนาอิสลามทั้งหญิงชายมาร่วมรัก ร่วมนับถือพ่อพลายงาม ฉันได้ยินเขาคุยกันว่า เวลาพ่อพลายยกงวงขึ้นจนสูง ๆ ปากอ้าเต็มที่ เขาเห็นมีปานดำใหญ่ในปากซึ่งเขาเชื่อกันว่า เป็นลักษณะของความศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่ง จึงพากันเทียวมาขอให้ทำน้ำมนต์ให้

ยังมีเรื่องตื่นเต้นยิ่งกว่านี้อีกค่ะ พวกเราหลายคนแอบสังเกตดูพ่อพลายมีกิจวัตรเป็นพิเศษประจำวัน คือ ถ้าเวลาปลอดผู้คน เขาจะเดินไปที่มุมคอก ยกขาหน้าสองขาขึ้นเกาะเสาแล้ว

แหงนหน้ายกงวงขึ้นสูงอ้าปากทำท่าเหมือนกลืนอะไรในอากาศก็ไม่รู้ดังเอื๊อกใหญ่ 1 ครั้ง แล้วก็เปลี่ยนอิริยาบถเดินไปทำอย่างนี้อีกจนครบ 4 มุม หรือ 4 ทิศ ฉันเป็นสัตว์โง่ ๆ เห็นแล้วไม่เข้าใจว่าเขามีความหมายอะไรที่ทำอย่างนี้ แต่หูก็ไวตามเคยอีกแหละค่ะ ได้ยินพระราชวังเมืองบอกกับท่านผู้ว่าการฯ ว่า พ่อพลายมีเทวดานำอาหารทิพย์มาให้ อูย ฟังแล้วขนลุกไหมคะ ใครไม่เชื่อก็ช่างแต่ฉันว่าคงจริงเพราะเท่าที่ดูแล้วพ่อพลายงามเชือกนี้มีลักษณะพิเศษแปลกกว่าลูกช้างอื่น ๆ ทั่วไปมาก เขากินอาหารตามเวลาไม่พร่ำเพรื่อ เลือกกินกล้วยแต่มื้อกลางวันมื้อเดียวผิดจากนั้นไปเป็นไม่แตะต้อง คนที่จะให้อาหารก็ต้องเป็นคนประจำ ผิดตัวก็ไม่ยอมรับจากคนแปลกหน้า เวลาตั้งใจทำดีแล้ว เรียบร้อยน่าเอ็นดู ขึ้นบันไดจวนไปหา "คุณแม่" ทุกวัน ไม่เคยทำของแตกเสียหายเลย ถือตัวไว้ยศตามสมควร ไม่ยอมให้ใครแตะต้องจับด้านหัวหรือหน้าผากและไม่คุกเข่า ยอมจบแก่ใครง่าย ๆ แต่ถ้าพูดว่าให้ฝึกหัดไว้ เวลาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาพ่อพลายจะได้ทำถูกต้อง เท่านั้นแหละ พลายงามผู้แสนรู้เป็นรีบทำทันที

วันที่ 9 มีนาคม ศกนี้ เป็นวันที่ชาวจังหวัดยะลาตื่นเต้นยินดีเป็นที่สุด เพราะจะได้รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวางพระเศวตสุรคชาธาร เห็นไหมคะ ผู้ที่ฉันจงรักภักดี เฝ้าปกปักรักษากำลังจะได้รับยศเป็นถึงพระยาช้างต้น มีชื่อพระราชทานพิเศษสำหรับเป็นช้างออกศึกเสียด้วย ดูช่างสมกับสถานการณ์บ้านเมืองในยามนี้เสียจริง ๆ

ฤกษ์งามยามดีตามเคยเช้าวันนี้ ฝนปรอยลงมาแต่เช้า จังหวัดยะลาซึ่งแห้งแล้งมา 2–3 เดือนแล้ว ชักมีบรรยากาศคักคักสดใสขึ้น เพราะพวกเรารู้ว่านอกจากจะเสด็จมาในพระราชพิธีของช้างสำคัญแล้ว ยังจะได้ทรงนำพระพุทธนวราชบพิธ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งทรงมีพระราชดำริให้สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานประจำจังหวัดต่าง ๆ ทั่วพระราชอาณาจักร ต่อไปนี้ยะลาจะได้ร่มเย็นสมบูรณ์พูนสุขกันเสียที ศุภนิมิตรอันดีงามก็เริ่มปรากฏบ้างแล้ว ตั้งแต่ตอนได้ช้างสำคัญมา โจรผู้ร้ายสำคัญ ๆ ถูกปราบปรามลงได้ราบคาบเป็นที่อุ่นอกอุ่นใจแก่ราษฎรเป็นอันมาก

พอพระอาทิตย์ขึ้นตรงเหนือหัว ฉันก็ได้ยินเสียงเฮลิคอปเตอร์ดังกระหึ่มผ่านโรงช้างที่รักของฉันไป คงจะร่อนลงที่สนามกว้างหน้าที่ประทับ ถึงจะตื่นเต้นอย่างไรฉันก็ไม่ทิ้งพ่อพลายงามไปหรอก คงเฝ้าปรนนิบัติอยู่ใกล้ ๆ อย่างเคย เพราะอีกไม่กี่ชั่วโมงแล้วเธอก็จะขึ้นระวางเป็นคุณพระเหนือช้างทั้งปวง ระหว่างนี้ท่านผู้มีความรู้ทั้งหลาย เช่น พระราชวังเมือง ต่างก็ผลัดกันมาอบรมสั่งสอนให้เข้าใจในพิธีการต่าง ๆ ที่จะเริ่มมีในตอนบ่ายวันนี้

พอได้เวลาเขาก็เชิญพ่อพลายงามไปยังโรงช้างสำคัญที่ปลูกขึ้นในบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด แต่พุทโธ่เอ๋ย ฉันจะติดตามไปอย่างใกล้ชิดไม่ได้เสียแล้ว เพราะฉันไม่มีตำแหน่งเฝ้า ก็ต้องถูกกีดกันไปอยู่เสียค่อนข้างไกลแต่ถึงอย่างนั้นพอได้โอกาส ฉันก็พยายามสอดแทรกเข้ามาดูพิธีกับเขาจนได้ เสียงเพลงสรรเสริญพระบารมีดังขึ้น ก็เป็นที่รู้กันว่าสองพระองค์เสด็จมาถึงแล้ ต่อจากนั้นฉันซึ่งอยู่เพียงไกล ๆ ก็ได้ยินพระกระแสดำรัสแก่ประชาชน ในการพระราชทานพระพุทธนวราชบพิธ ต่อมาอีกสักครู่เดียวเท่านั้นแหละ เจ้าประคุณเอ๋ยฝนจากฟ้าก็เทลงมาจั๊ก ๆ ไม่ใช่ปรอย ๆ ประพรมอย่างตอนเช้าเลย ต้องเรียกว่าเทลงมาเป็นที่น่าอัศจรรย์ อากาศที่ร้อนผ่าว

กลับเยือกเย็นลงทันที ผู้คนที่นั่งอยู่ในพิธีพ้นการเปียกปอน แต่ข้าราชการฝ่ายชาย เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ก็ยืนอยู่กลางสายฝนด้วยท่าทางมั่นคงไม่หวาดหวั่นต่อพระพิรุณ ประชาชนที่มาชุมนุมอยู่มากมาย ก็ดูไม่มีใครแสดงท่าโกรธเกรี้ยวต่อความวิปริตของอากาศ กลับแสดงความชื่นชมยินดีกันทั่วหน้า ว่าต่อไปนี้ชาวยะลาจะร่มเย็นเป็นสุขเหมือนศุภมิตรที่ปรากฏต่อตาในวันนี้ ฝนลงหนักประมาณ 15 นาที ก็ขาดเม็ดลงฉับพลัน พระอาทิตย์ส่องแสงเรื่อเรืองอ่อน ๆ อากาศแจ่มใสสบายทันที คราวนี้ก็ถึงพิธีของพ่อพลายงามของฉันบ้างละ

พอเสด็จพระราชดำเนินมาถึง เสด็จขึ้นเกยทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์แก่พระเศวตสุรคชาธาร ซึ่งต่อไปนี้ฉันจะต้องยิ่งนบนอบต่อท่านมากขึ้น จะขอเรียกสั้น ๆ ว่าคุณพระฯ คุณพระฯ ยกงวงขึ้นถวายเป็นที่ประจักษ์สายตาแก่ผู้ที่เพิ่งได้เคยชมครั้งแรก เป็นขวัญตา เสียงสาว ๆ สูดปากร้อง "อุ๊ย น่าเอ็นดูจริง" กันไปตาม ๆ พอคุณพระทรงเครื่องคชาภรณ์ พูดง่าย ๆ ก็ว่า เครื่องแต่งตัวของช้างน่ะค่ะ เสร็จแล้ว "คุณแม่" ก็เข้าไปถวายพวงมาลัยแก่สมเด็จฯ เพื่อพระราชทานคล้องคุณพระฯ คุณพระฯ ปฏิบัติตัวน่ารักมากเป็นพิเศษ เมื่อ 2 พระองค์จะเสด็จจากโรงช้างพิธี คุณพระฯ ก็พุ่งตัวออกไปข้างหน้าจะตามเสด็จบ้าง เจ้าหน้าที่จึงปลดปล่อยเครื่องผูกรัดให้เป็นอิสระ คราวนี้แหละ คุณพระสนุกใหญ่ วิ่งนำหน้าเสด็จ แต่มีข้อสังเกตว่าคุณพระฯ ไม่เคยเดินเหยียบบนลาดพระบาทเลย เพียงแต่วิ่งนำเสด็จไปข้าง ๆ เท่านั้น เมื่อเสด็จขึ้นพลับพลา หยอกล้อคนนั้นบ้างคนนี้บ้างเรียกเสียงหัวเราะกันครื้นเครง

เสด็จพระราชพิธีรับช้างขึ้นระวางในวันนั้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถก็เสด็จลง คราวนี้คุณพระฯ ทำหน้าที่เสด็จแทนนายตำรวจผู้เคยนำเสด็จทุกครั้งตรงไปยังศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตอนใดที่สองพระองค์ทรงพระดำเนินคู่เคียงกัน คุณพระเศวตฯ จะเดินอยู่ระหว่างกลาง ให้สองพระองค์วางพระหัตถ์บนศีรษะของท่านได้อย่างสบาย ใครได้เห็นได้ชมภาพตอนนี้ก็ย่อมจะอดคิดไม่ได้ว่า นี่แหละหนาอยู่ถึงกลางป่ากลางดง ก็ยังมีเทวดานำมาสู่พระบรมโพธิสมภาร นับเป็นบุญญาธิการของคุณพระเศวตน้อยฉะนี้แล ฉันทำหน้าที่โฆษณาและองครักษ์ให้คุณพระฯ มานาน สมควรแก่เวลาแล้ว จำจะขออำลาท่านผู้อ่านไปก่อน เรื่องราวของคุณพระฯ ยังไม่จบสิ้นแต่เพียงนี้ ท่านจะมีบทบาทใหญ่ยิ่งต่อไป เมื่อคุณพระฯ ได้เดินทางมากรุงเทพฯ โดยพระมหากรุณาธิคุณเมื่อใดแล้วฉันก็คงจะมีวาสนาได้ติดตามมาพิทักษ์รักษาท่านต่อไปอีกเป็นแน่ สองพระองค์ทรงมีสายพระเนตรแหลมคมมาก คงทราบเป็นอย่างดีว่า ฉันผู้ภักดีต่อคุณพระฯ พระราชพาหนะคู่บุญของพระองค์ท่านมีประวัติชีวิตอันสมควรอยู่ใกล้ชิดกับพระเศวตสุรคชาธารเพียงไร

สวัสดีนะคะ

พบกันใหม่ในกรุงเทพฯ

คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมพระเศวตสุรคชาธาร

คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

นิพนธ์ทูลเกล้าฯ ถวาย

พระครูพราหมณ์อ่านในงานพระราชพิธี

วันที่ 10 มีนาคม 2511

ลา 1 ขอพร

กาพย์ฉบัง 16

ศรีสิทธิ์วิวิธบวร น้อมกายประนมกร
ก้มเกล้ากฤตาญชลี
สรวมคุณไตรรัตน์รูจี เป็นประทีปธาตรี
ส่องสว่างกระจ่างพสุนธรา
ป้องปัดขจัดภัยนานา ไทยมั่นศรัทธา
จึ่งสุขทั่วแคว้นแดนสยาม
สรวมเดชองค์พระนวมะราม ภูมิพลพระนาม
เถลิงรัตนโกสินทร์ปิ่นไทย
บารมีพระพ้นคำไข ปางเสวยราชัย
พาพสกสร่างเข็ญเย็นเศียร
เพราะพระเมตตาเพ็ญเพียร ตลอดกาลจำเนียร
ดินฟ้าโมทนาสาธุการ
เทพไทในสวรรค์บันดาล หล้าลือระบือขาน
มหัศจรรย์จอมไทยใหญ่หลวง
สามคาบสามสารเศวตสรวง สวรรค์ส่งบำบวง
เบื้องบาทภูบดีศรีศิร
คาบสามนี้มีเศวตคชินทร์ คชลักษณ์ลือระบิล
อุบัติสู่พระบารมี
เดชะแห่งกตเวที ธรรมะอันมี
ในหทัยข้าเบื้องบทมาลย์
เชลงฉันท์กล่อมพระคชาธาร โปรดดลคำหวาน
ดุษฎีสังเวยหวังถวาย

ดุษฎีสังเวย

ข้าขอยอกรตังวาย จตุรเทพพรรณราย
เรื่องฤทธิ์สฤษดิ์คเชนทรา

ด้วยกลีบเกสรปทุมา บังเกิดคชา
สิบหมู่สี่พงศ์พังพลาย
จักรพรรดิราชใดบุญหลาย บารมีระบุระบาย
สารวิเศษนี้จักสู่บุญ
นบองค์ธาดาอดุลย์ เพริศพริ้งพระคุณ
สี่พักตร์คระไลหงส์เหินหาว
นบพระจักรกฤษณ์ฤทธิ์ราว ล่มหล้าฟ้าคราว
คระวิตรีคทาจักรสังข์
นบพระศุลีบัลลังก์ อุศุภราชฤทธิ์ขลัง
ธครองไกรลาศสิขริน
นบองค์พระเพลิงเทพินทร์ เถลิงระมาดทมิศ
มหิทธิเดชดำแคงแกร่งฉกรรจ์
สี่นามสี่เทพฤทธิ์อนันต์ รังสฤษดิ์คชพันธุ์
สิบหมู่สี่พงศ์ทรงศรี
นบพระเทวกรรม์อันมี เอิกอิทธิฤทธี
อีกขันธกุมารยรรยง
โผนผยองล่องฟ้าอ่าองค์ มยุรอาสน์ธำรง
ลิ่วลิ่วปลิวในเมฆิน
นบพระพิฆเนศวร์เกศกรินทร์ ช่ำชองเชิงศิลป์
และองค์โกญจนาเนศวร
อ้าพระเทวราชทั้งมวล ธูปประทิ่นกลิ่นอวล
อบอายบูชาอัญเชิญ
ชมชื่นพิธีกรรมจำเริญ เสนาะฉันท์สรรเสริญ
บัณเฑาะว์เคาะศัพท์สดุดี
เผดียงเนาโรงราชพิธี รับสรรพสิ่งพลี
พิเศษสังเวยถวาย
สรวมฤทธิ์อิทธิเทพทั้งหลาย ขจัดสรรพ์ภยันตราย
จากการสมโภชคชสาร
บริรักษ์สองพระนฤบาล ทรงเกษมสำราญ
พระชนมายุยืนยง
เสวยราชย์รัฐไทยธำรง เขตขัณฑ์มั่นคง
อริพินาศปราศกลี
คุ้มครองป้องกันพระหัสดี เผือกผู้พิเศษศรี
สืบชนมาอยู่คู่บุญ

กำเนิดช้าง

แถลงปางคชสารทรงคุณ ผิวพรรณเพียงอรุณ
โลมาสีทองผ่องงาม
จตุเทพรังถวายจอมสยาม กำเนิดแคว้นคาม
ยะลาธานีศรีไทย
สารน้อยสู่บุญทรงชัย ประจักษ์ทั่วไป
ว่าเพราะพระเมตตาบารมี
พระทรงแผ่ทั่วธรณี ปวงประชาชี
สำสัตว์พึ่งโพธิสมภาร
สามสิบมิถุนายนวาร พุทธศกตกกาล
สองพันห้าร้อยสิบสมัย
เจ๊ะงะมะตาดีไทย– อิสลามหนึ่งใน
หมู่บ้านบือเจาะดือลง
นำช้างพังสะอาดผูกปลง บนเขาชายดง
เล็มล่าอาหารเดียวดาย
ส่วนนายเจ๊ะงะมั่นหมาย มุ่งหาสหาย
ประสาชาวป่าปราสัย
ไป่นานเสียงแหวแต่ไกล เจ๊ะงะตกใจ
ด้วยเสียงพังสะอาดของตน
ชวนสหายวิ่งถึงจึ่งยล พลายน้อยเศวตสกนธ์
อายุราวเจ็ดเดือนปลาย
ยืนใกล้พังสะอาดเดียวดาย ท่วงทีพ่อพลาย
เหมือนใคร่พึ่งพิงนางพัง
เจ๊ะงะละล้าละลัง เกรงช้างโขลงขลัง
ขับฝูงจากป่าฆ่านาง
จึ่งเร่งแก้เชือกพังพลาง รีบลัดหาทาง
หลบมาเคหาสหาย
แต่โอ้เอ็นดูพ่อพลาย วิ่งต้อยตะกาย
ตามติดไม่คิดคืนดง
เคลียข้างนางพังดังจง ใจจดปลดปลง
ขออยู่ด้วยช่วยเอ็นดู
เป็นที่อัศจรรย์ตาตรู ข่าวอึงถึงหู
แห่งท่านผู้ว่าราชการ
เจ้าเมืองยะลาเบิกบาน เร่งรับคชสาร
เลี้ยงไว้ใกล้ชิดเคหา

กราบบังคมทูลพระกรุณา โปรดให้ตรวจตรา
ปรากฏคชลักษณ์เลอวรรณ

ตระกูล "พรหมพงศ์" ทรงพรรณ ทองแดงแสงสัน
สวยงาม "ดามพหัตถี"

พลายน้อยสู้สละพนาลี ทิ้งชนกชนนี
หมายพึ่งยุคลบาทภูบาล

ใครเห็นเป็นที่สงสาร เอ็นดูคชาธาร
น่ารักกิริยาท่าที

ว่านอนสอนง่ายหมายดี รู้จำวจี
พี่เลี้ยงพลอดพร่ำคำสอน

ไป่โหยให้หามารดร รู้กินรู้นอน
รู้เล่นในโรงลำพัง

เหตุนี้เห็นถนัดชัดหวัง ในบุญจอมวัง
พลายน้อยจึงต้อยตามบุญ

ทรงพระเมตตาการุณย์ เตรียมคชศรีสุนทร์
เป็นพระยาช้างต้นตระการ

"พระเศวตสุรคชาธาร" เสพสุขทุกสถาน
เนาโรงรัตนะในเมือง

ลา ๒ ลาไพร

วสันตดิลกฉันท์ 14

อ้าพระพระคชสิริบวร ดุจท่อนอุไรเรือง
แต่นี้ชีวิตะจะประเทือง ก็เพราะบุญญะหนุนนำ

เทพช่วยอำนวยสุขวิเศษ เพราะพระเดชพระทรงธรรม
พาพ่อประสบกุศลกรรม จรจากพนาสณฑ์

ตัดใจวิโยคบิดรมา– ตุและญาติกาตน
มุ่งสู่พระบาทพระภูมิพล มนะมั่นมิหวั่นไหว

ซบเศียรสนองพระวรเดช วรคุณพระจอมไทย
ด้วยรักและภักดิภุวไนย ดำริพ่อฉะนี้งาม

ไป่ทุกข์ทุเรศสิริระตน ผิวะคนจะหมายตาม
โพนคล้องและต้องอดุรยาม จตุบาทะบ่วงขัง

ไหนพ่อจะช้ำอุระระทด อปยศและหมดหวัง
คืนหาชนกชนนิดัง ดุจเดิม ณ ไพรเขียว

พ่อนี้ก็หงส์กนกวรรณ ฤๅจะดั้น ณ ดงเดียว
โป่งป่าและปลักสตวเปรียว ฤๅจะคู่จะควรครอง

ควรแต่จะเนาวรนิวาศน์ อโนดาตฤกรงทอง
คู่บุญและคู่พระยศะของ จกรพรรดิเกรียงไกร
พ่อคือพระคชทศตระกูล ยศะพูนพิบูลชัย
ควรเนา ณ โรงรตนะใน บุริรื่นสราญรมย์
อยู่เมืองจะเรืองสุขสวัส- ดิพิพัฒนศักดิ์สม
สำหรับพระบารมิอุดม และก็ยิ่ง ณ ยศฐาน์
มารดรบิดาพระคชะนั้น จิตมั่น ณ บุญญา
ของลูกมิผูกหทยพา วรคชะคืนไพร
อ้าพ่อคเชนทรฉวี วรวรรณวรำไพ
อย่าหวนละห้อยมนสใส ทุรแดนกำเดาดง
ไพรพฤกษ์พิลึกภยะฉกาจ ชิวะอาจมิเป็นองค์
นอนกินกะถิ่นทุมะระหง ธุลิล้วนระคายคัน
คลุกเคล้าคละโขลงคชะสะกอ สริร์พ่อก็เยาว์ครัน
ช้างใหญจะเบียดบทะจรัล วรคชระทดเทา
บาทพ่อก็น้อยกษณะนี้ จรลีมิทันเขา
แม่หนักและจ่าคชะจะเอา สุรเสียงตวาดแหว
ขวัญพ่อจะแขวนขณะระย่อ และจะท้อระทมแด
แม่พ่อจะรอ ฤ จระแล ก็มิพ้นละลนลาน
ยามเย็นยะย่ำนภะพยับ สุริย์ลับ ณ รัตติกาล
เสือสิงห์ปิศาจสิจะประสาน ภิตะศัพท์สยองขวัญ
แสนสาระพัดพิพิธภัย ระอุในพนาวัน
ล้วนแต่ระอาอุระอนันต์ บมิควรจะอาลัย
พ่อยอมประจากวนนิวาสน์ นรชาติก็ชื่นใจ
บุญแล้วนะพ่อชิวะจะใส บริสุทธิ์วิบูลสาร
กุญชรเศวตจระสมัคร์ ศิระภักดิภูบาล
จงใจคระไลสละพนานต์ ดุจนี้มิเคยเห็น

ลา 3 ชมเมือง

อินทรวิเชียรฉันท์ 11

ในเมืองยะลานี้ คชะศรีจะสร่างเข็ญ
สดชื่นระรื่นเย็น ศิระกว่าวนาหนาม
สี่ธานิทักษิณ ก็บุรินยะลางาม
ใหญ่ยิ่งมิแพ้สาม บุระอื่นและชื่นบาน
ขวัญเอยพระคชแก้ว จิตะแผ้วเกษมศานติ์
ขอขวัญคชาธาร ฐิตะมั่นมิพรั่นผอง

ชมเมืองประเทืองเนตร สุนิเวศน์ระเรืองรอง
สองฟากวิถีมอง คฤหาสน์และตึกราม
หญิงชายก็เกลื่อนกล่น จรดลถนนหลาม
งามเนตรและหน้างาม นิรทักษิณานาง
ขำคมนิยมนัก วรพักตระนวลปราง
อ่าองคะสำอาง อนุรักษ์ประเพณี
งามปวงบุรุษใต้ ทวินัยน์ก็ศรศรี
นาสิกวิไลดี กิริยาสง่างาม
ภูษาโสร่งทรง พิศวง ณ เมื่อยาม
ชมชาวประชาสยาม บุริใต้หทัยเพลิน
พ่อจักสนานสนุก นิระทุกขะสุขเกิน
มองเมืองยะลาเจริญ และจะลืมพนาสัณฑ์
อาคารสถานรัฐ ก็อุบัติถะกลครัน
ตรูตาสถาบัน และสง่าศาลากล้าง
ปลูกพรรณพฤกษชาติ ระดะดาดประดับทาง
ดอกใบก็รางชาง ตะละล้วนวิเศษสี
ภาคพื้นถนนกว้าง บมิว่างเพราะรถมี
ยั่วยานขวะไขว่ลี ละคระไลก็หลายพรรณ
ธัญญาผลาหาร ก็ตระการอุดมสรรพ์
เมืองไทยวิไลธรรม์ ผลโภคมิโศกซา
บุญพ่อจะได้ชม บุริรมยนามยะลา
เหมือนเทวะพารา ทิวะนี้จะยิ่งงาม
ด้วยราชพิธีการ นฤบาลพระจอมสยาม
สมโภชะพ่องาม "เศวตสุรคชาธาร"
ทวยชนจะล้นไหล จรในยะลาสถาน
ชมแห่พระคชสาร และจะซร้องสนั่นเสียง
ถวายพรพระจอมภู และพระคชะคู่เวียง
อึงเอกเกริกเพียง จะสะทกสะเทือนสวรรค์
ขวัญเอยพระคชน้อย นระคอยจะรับขวัญ
พ่อน้อยจะผ่องพรรณ เพราะพิพิธคชาภรณ์
ข่ายทองตระพองกาญจน์ ก็อุฬารอลงกรณ์
ภู่จามรีวอน ทวิโสตระพึงชม
รัตคนวิมลมาศ ระดะดาษประดับสม
ผ้าปฤษฎางค์รม– ยพินิจวิจิตรพรรณ

เก้าแก้วก็แววจับ วะวะวับฉวีวรรณ
สร้อยศอสุพรรณสรร- ควิเศษสำหรับศอ
เสมาพระราชทาน ศุภกาญจนาละออ
ทรงคล้อง ณ รอบคอ คชะน้อยธการุนย์
ข้าไทและหมอควาญ ก็ตระการตระกลบุญ
ภูษิตสนอบสุน- ทระสีทวีสันติ์
โรงช้างระวางเอก รุจิเรขวะวาววรรณ
เพดานก็แพรพรรณ ระดะดารการาย
แท่นที่จลุงมาศ พิศะเบญพาดพราย
ทั้งเพนกพนักหมาย นิทระน่าสำราญเหลือ
น้ำหญ้าผลาผล บริโภคะฟูมเฟือ
กล้วยอ้อยเอนกเครือ ธบำรุงบำเรอกรี
เชิญพ่อสนิทเนา นิทระโรงละออศรี
โพยภัยมิยายี ชิวะชื่นและยืนนาน
ฤกษ์งาม ณ ยามชัย ก็จะได้คระไลสถาน
ราชธานินามขาน บุริรัตนโกสินทร์
สนององค์พระทรงศักดิ์ อภิรักษ์สยามินทร์
ใกล้บาทพระภูบดินทร์ ยศะพ่อจะเพิ่มพูน

ลา 4 สอนช้าง

กาพย์ฉบัง 16

อ้าพ่อคชลักษณ์จำรูญ งามเพียงแสงสูรย์
รังสีพรรณรายฉายฉัน
ขอพ่อผู้พรหมพงศ์พันธุ์ สดับคำจำนรรจ์
ที่พระครูพร่ำร่ำสอน
ขับครวญลำนำคำกลอน มธุรวากย์วิงวอน
เพื่อพ่อปฏิบัติอัตรา
พ่อน้อยคอยระมัดกิริยา เช่นชาติอาชา-
ไนยผู้รู้การอันควร
ยามเมื่อหัตถาจารย์มวล มาชี้เชิงชวน
สอนสั่งจงตั้งใจจำ
พ่อจุ่งรู้เกรงเยงย้า อย่าฝ่าฝืนทำ
ตามแต่อำเภอใจตน
รู้รักเอ็นดูผู้คน อย่าสนุกซุกซน
เลี้ยวไล่ไขว่คว้าควาญหมอ

ถีบเตะเปะป่ายส่ายศอ วุ่นวิ่งชิงขอ
งองวงเควี่ยงขว้างรังแก
โกรธเกรี้ยวกระทืบบาทตวาดแหว ร้องแล่นแปร้นแปร๋
โยกโคลงถอนหลักหักเสา
โกงเกกมะเหรกเกเรเขา เหิมมันมึนเมา
ไม่นึกถึงยศคชศรี
อย่าพ่ออย่าดื้อถือดี เป็นราชหัตถี
เร่งรู้ละพยศอดออม
โอนอ่อนน้ำจิตคิดถนอม กตัญญูสู้ยอม
ยอบกายหมายจำคำครู
ค่ำเช้าชูงวงสาธู ถวายพรจอมภู
ผู้ทรงพระคุณอุ่นเศียร
สุจริตคิดบำเพ็ญเพียร รักรู้รักเรียน
ภักดีแด่พระภูบดินทร์
รักษายศศักดิ์อัครกรินทร์ เพื่อพระสยามินทร์
ชีวิตพ่อพร้อมยอมพลี
เฉกเช่นพระคชนฤบดี นเรศวรทรงมี
"ไชยานุภาพ" อาบชัย
ไว้ชื่อไว้ชาติราชไหย ไว้ยศคชไทย
ไว้ในประวัติศาสตร์ชาติสยาม
สวามิภักดิ์รักพระนวมะราม ผู้ทรงพระคุณงาม
ยิ่งชนกปกเกศก่อกาย
เพื่อนามพ่อจักขจรขจาย สมเป็นพระยาพลาย
เผือกผู้คู่พระบารมี
นำสิริสู่พระจักรี สู่ไทยธานี
และสู่ประชาชาวไทย
นั่นแหละเทพทุกสุราลัย จักเอื้ออวยชัย
ผายแผ่คุณคุมคุ้มกัน
คาบนี้มีสุขมหัศจรรย์ เชื้อชาติฉัททันต์
สู่เบื้องบรมบาทจักรินทร์
ทวยไทยทั่วท้องธรณิน ร่วมด้วยฟ้าดิน
ยอกรสาธุการขานถวาย
เผดียงพระไตรรัตน์จรัสพราย ทวยเทพทั้งหลาย
และพระราชบุรพการี

ถวายพระจตุรพรภูบดี บรมนาถราชินี
พระราชโอรสธิดา
ทรงพระเจริญชนมา- ยุสืบพรรษา
ยิ่งกว่าศตวรรษสมัย
เสวยสุขทุกข์โศกเสื่อมกษัย เถลิงรัฐราชัย
ยืนยิ่ด้วยพระบารมี
พระคุณแผ่ทั่วธาษตรี พระเดชนฤบดี
ดับอรินทร์พินาศแพ้ทุกภาย
ดาลดลทวยไทยทั้งหลาย สุจริตใจกาย
รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ตลอดกาล
เสนามาตย์ราชบริพาร อย่าแปรเปลี่ยนมาน
มีแต่สัตย์ซื่อถือธรรม
ช่วยกันปลดบาปบ่มบำ- บวงบุญหนุนนำ
ชาติเรืองวิไลไพศาล
อุดมข้าวปลาผลาหาร ฤดูเดือนตามกาล
ฝนฟ้าธาราชื่นเย็น
ขอสิริมงคลเพียบเพ็ญ เกิดแต่พระคชเป็น
สุขนิมิตรอันงาม
ขอเอกราชชาติไทยสยาม บรมวงศ์องค์ราม
ยืนอยู่คู่นิรันดรกาล
สิ้นฟ้าหล้าล่มแล้งธาร ขุนเขาอวสาน
สิ้นสูรย์สิ้นจันทร์ดารกา
อย่ารู้สิ้นพระนามา "ภูมิพลราชา"
แห่งจักรีวงศ์ทรงพระคุณ
อย่ารู้สิ้นนามเสนาะสุนทร์ ไพเราะอดุลย์
คือชื่อแห่ง "ชาติไทยสยาม"
รังสรรค์ฉันทพากย์พยายาม กล่อมเศวตคชงาม
โดยกตเวทิตาธรรมถวาย.

กาพย์ขับไม้

กล่อม

พระเศวตสุรคชาธาร

นายมนตรี ตราโมท

แต่ง ทูนเกล้าฯ ถวาย

ข้าราชการกรมศิลปากร ขับ ประกอบซอสามสาย และบัณเฑาะว์

วันที่ 10 มีนาคม 2511

สรวมชีพอัญชลิตไท้ เทวัญ
เชิญเสด็จเหินจรัล จรดด้าว
สู่สถานพิธีอัน โอภาส
พิทักษ์คชคู่บาทท้าว ธเรศร์พ้นภัยพาล

สรวมชีพอัญชลิต จัตุพักตร์ศักดิ์สิทธิ์ ทรงหงส์เหินสวรรค์
ศิวจอมไกรลาศ ทรงโคอุศุภราช หริองค์ทรงสุบรรณ
วิฆเนศวรขัน ธกุมารเทวกรรม์ เกริกเรื้องฤทธา
โปรดประสิทธิ์สุรพร พระเศวตกุญชร รัตนไอยรา
ปราศทุกข์ปราศโศก ปราศภัยไร้โรค ปราศผองพาลา
สุขศรีปรีดา ฟังพจน์ภาษา หัตถาจารย์สอน

(เพลงสาธุการ)

อ้าพ่ออย่ารุ่นไห้ ห่วงถึง
ชนกชนนีคะนึง พี่น้อง
หักจิตจากมิตรรึง เริงสนุก
อย่าห่วงปวงถิ่นท้อง เถื่อนกว้างอย่างเพรง

อ้าพ่ออย่าไห้ โหยหาอาลัย ในชนกชนนี
อย่าคะนึงถึงผอง พลายพังพวกพ้อง เนืองนองน้องพี่
เพื่อนสนุกคลุกคลี เคยเกษมเปรมปรีดิ์ อย่าเอื้ออาวรณ์
อย่าห่วงอารัญ พฤกษาไพรสัณฑ์ โซกกรอกซอกซอน
อย่าห่วงปวงถิ่น เคยอยู่เคยกิน เคยรักพักนอน
เถื่อนพงดงดอน ล้วนมีกลีบร บ่อนเบียนบีฑา

ในดงพงชัฏ มากล้ำสำสัตว์ อสรพิษนานา
โขดหินระแหง หนามแหลมแซมแทง เจ็บทั่วบาทา
ตรากตรำกายา ตากฝนตากฟ้า เรื่องทุกข์ทรมาน
พ่อเป็น "พรหมพงศ์" ควรศักดิ์สารทรง แห่งองค์ภูมิบาล
ควรหรือจักเนา เขตเขินป่าเขา ลำเนากันดาน
ควรแต่สถาน สถิตคชาคาร ในถิ่นธานี

(เพลงขับไม้บัณเฑาะว์)

ยะลาใหม่ไพลาศ เรือนบ้านสะอ้านสะอาด เลิศเรื้องรูจี
งามถนนหนทาง ตึกแถวแนววาง จังหวะวิถี
หลายหลากมากมี ล้วนสิ่งสุนทรีย์ ตระการลานตา
งามถิ่นสถาน สถาบันรัฐบาล อ่าโอ่โอฬาร์
สมเป็นธานิน ไทยภาคทักษิณ เลื่องชื่อลือชา
ผองชาวพารา รักสันติหรรษา โอบเอื้ออาทร
พ่อจงสุขศานติ์ ณ โรงพระราชทาน วิจิตรบวร
เปลื้องทุกข์ขุกเข็ญ พ้นระกำลำเค็ญ เป็นนิรันดร
ก่องเกียรติกำจร สมบุญกุญชร พระคชาธารทรง
เชิญเสพย์สุขสวัสดิ์ สมบูรณ์สมบัติ ทุกสิ่งบรรสงค์
กล้วยอ้อยน้ำหญ้า รสชาดโอชา จักสรรบรรจง
คอยหามาส่ง ทันใจจำนง ยังโรงรจนา

(เพลงสรรเสริญพระจันทร์)

พ่อจงละพยศร้าย แรงพาล
อย่าฉัดสลัดควาญ ไขว่คว้า
เชื่อฟังหัตถาจารย์ เจนศาสตร์
จงรักพระจอมหล้า เลิศด้วยภักดี

พ่อจงละพยศ โหดเหี้ยมทรหด โทษร้ายแรงพาล
อย่าสลัดล้วงหมอ ถอนชนักชักขอ ฉายฉุดฉัดควาญ
อย่าก้าวร้าวราญ ก่อกรรมรำคาญ คว้าไขว่ไล่คน
จงรู้อดออม รู้จักอ่อนน้อม รู้รั้งยั้งกมล
รักผู้บริบาล เชื่อหัตถาจารย์ กล่าวขานฝึกฝน
อย่าดื้อถือตน จักเป็นมงคล พูนสวัสดิ์วัฒนา
จงรักภักดี ในพระบาทธุลี ภูธเรศร์ราชา
สำนักพระคุณ พระเดชอดุลย์ ทรงพระกรุณา
เกรงราชอาชญา อย่าล่วงเดชา นุภาพภูบดี

หากพ่อเจริญวัย สบโฉลกโชคชัย บ่มบุญบารมี
อาจได้ยูรยาตร อยู่ใกล้พระบาท ในราชธานี
เสริมยศศักดิ์ศรี หลายหลากมากมี มวลสรรพศฤงคาร

(เพลงเทวาประสิทธิ์)

อาภรณ์พราวเพริศพริ้ง พรายสี
ล้วนกนกแกมมณี เอนกแพร้ว
สมเกียรติราชกรี ไพโรจน์
พ่อจุ่งพึงจิตแผ้ว ผ่องด้วยภักดี

อาภรณ์พราวเพริศ กนกงามล้ำเลิศ สอดแซมแกมมณี
พร่างพรายข่ายมาศ ปกตระพองโอภาษ ดารารูจี
ภู่งามจามรี กระวิลทองส่องสี แสงงามอำพน
งามผ้าพาดขนอง ดอกงามลำยอง ล้วนทองถกล
อุไรรัดงา ซองหางเสาวภา พิศยิ่งพึงยล
รัตพัสตร์โสภณ สายแถบรัตคน เลิศล้ำอำไพ
สารพันอาภรณ์ ประดับเกียรติกุญชร เลอลักษณ์วิไล
คำรบครบครัน ปานเอราวัณ หัตถีเทพไท
สมศักดิ์คชไกร พาหนะภูวไนย ปิ่นไทยธรณี
ขอพระเศวตสาร "สุรคชาธาร" วรราชหัตถี
คู่พระบารเมศ ภูมิพลอดุลยเดช นรรักษ์จักรี
เถลิงรัฐสวัสดี พิชิตผองไพรี ทั่วหล้าสากล

(เพลงมหาชัย)

มนตรีตราโมทผู้ นิพนธ์
ถวายพระภูวดล ดิลกไท้
พระบารเมศสิงกมล มาดมั่น
ยังสติปัญญาให้ แต่งได้ดังถวิล.

บริษัท สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา จำกัด
สำนักงาน : 133/9-10 ถนนราชปรารภ มักกะสัน กรุงเทพมหานคร โทร. 2454112, 2454189, 2453250
โรงพิมพ์ : 87/119-123 ถนนพัฒนาการ อำเภอพระโขนง กรุงเทพมหานคร